

VECKOBLADET

66 år i skolan av Den gamle

Publicerad i 72 delar i Veckobladet under 2016 och 2017

DEL - 1:

Småskolan 1940 till 1942

När jag pulsade genom snön på väg till Östregårdsskolan i Växjö hade jag en potatis och ett julgransljus i min grå rygg-säck för det hade fröken sagt att vi skulle ta med oss. Hon hette Olga Klingmark. Somliga hade varken ljus eller potatis, men fröken hade några extra potatisar. Ljusen var ransonerade, tio per barn. Sedan gjorde vi ljusstakar av potatisarna och svepte in dem i rött kräppapper. De blev mycket fina.

Nästa morgon var det lördag och då satte vi ljus i alla potatisstakarna. Klockan var kvart över åtta och det var mörkt ute. Vi tände ljusen och sjöng en julsång och fröken spelade på orgeln. Jag var sju år och gick i första klass

Vi lärde oss läsa och skriva. Att skriva med bläck var svårt. Stålpennan sprätte. En gång vält jag bläckhornet över skrivboken och läseboken. När lektionen var slut torkade vi av våra pennor med penn-torkare av tyg innan vi la dem i skolbän-kens pennfack och stängde locket.

En augustidag när vi just hade börjat i andra klass tog fröken ut hela klassen i trädgården intill det röda skolhuset. Solen sken, det var sommar än. Vi fick var sin ärtblomma. Vi plockade försiktigt isär blomman och fröken lärde oss blommans delar. De stora bladen är vingarna, sa hon. Och här har vi kölen. Om vi öppnar den hittar vi ståndarna och pistillen. När blomman har vissnat förvandlas den till en ärt-skida.

Där fanns bin och fjärilar.

Det var krig i världen. Tyskarna höll på att ta Ryssland. Finnarna var med tyskar-na. Vi hade en tyst finsk flicka i klassen. Hon hette Kerttu.

DEL - 2

Folkskolan 1942 till 1944

Fröken Klingmark lärde mig och mina kamrater att läsa och skriva. Vi ljudade och klippte ut bokstäver, stora och små. Vi ritade och målade dem: röda vokaler och blå konsonanter. Vi läste högt texter som MOR ROR. Jag kunde läsa och skriva – hjälpligt – när jag slutade andra klass.

Men den stora uppenbarelsen kom en

söndag i början av sommarlovet i Öjaby kyrka (far var präst så det var inte ovanligt att jag befann mig där).

Jag hade tittat på nummerskylden vid predikstolen, 474, och slagit upp rätt psalm i psalmboken, DEN BLOMSTER-TID NU KOMMER. Den hade vi sjungit på skolavslutningen och dessförinnan lärt oss utantill.

Uppenbarelsen då, hur var det med den? Jo, när orgeln började spela och jag såg ner i psalmboken, såg jag hela texten, som en vision, alla de ovanliga, men i sammanhanget välkända, orden: nalkas, lust och fågning, gröda gror, blid, värma, närma, återfött.

Orden var inte bokstavskombinationer, utan varje ord var en bild, ett tecken, och alla tecknen fanns samtidigt. Jag har ofta tänkt på kinesiska barn som måste lära sig flera tusen tecken. Det här var samma sak. Varje ord – ett tecken. Det gick, bokstav-ligen, upp ett ljus för mig. Jag läste på ett nytt sätt. Jag genomfors av en stark käns-

la, jag hade passerat en gräns.

Den sommaren läste jag Robinson Kruse och Trojanska kriget, utgivna och starkt förkortade av Svensk Lärartidnings för-lag, Saga.

Småskolan var slut. Det var dags att börja i folkskolan. Vi fick en ny fröken som kallades Bella Ko.

Klassen

Innan jag går in på vad som hände i klassrummet måste jag berätta om vår klass och vad vi hade för oss, på raster och fritid i vårt revir på Öster kring Staglaberget och Fyllerydsskogen när vi var nio och tio år.

Några individer i vårt kollektiv: Lill-Olle, Lillan Eriksson, Ragnar, Olle Persson, Ingrid, Birgitta Boberg, Pelle Bergman, Elisabet, Löken, Ulla, Rita och Sven. Janis från Lettland, Max Mosesson och Kerttu var nya. Det fanns förstås fler.

Max Mosesson samlade frimärken och det gjorde jag med. Vi brukade byta frimärken. Jag blev mycket förvånad när en tant sa att jag skulle akta mig så jag inte blev lurad. Annars brukade de vuxna inte lägga sig i vad vi gjorde.

Vi var ofta sjuka. Jag låg sex veckor isolerad för scharlakansfeber på epide-misjukhuset. Sedan blev det min två år yngre brors tur. Flera klasskamrater rå-kade ut för detsamma. Vi hade mässling-en, kikhosta och röda hund. Jag fick flera gånger öroninflammation. Då sövdes man med eter och opererades. Löken hade haft barnförlamning. Han haltade och hade en stålställning till stöd för sitt ena ben.

Annars var det tryggt på Öster, nästan ingen trafik. En gång när en hästskjuts körde ett lass sparkar från verkstan där de tillverkades åkte jag med, ramlade av och fick det ena vagnshjulet över mig. Det var den enda trafikolycka jag kände till.

Flera av pojkarna brukade ha slidknivar med sig till skolan. Jag med. På rasterna gjorde vi knivkonster på samma sätt som flickorna bollade ”tyskan” (som bestod av sex moment: studsa bollen på huvudet, bröstet, bakom ryggen, under stjärten osv).

När man spelade kniv gällde det att få kniven att ställa sig i marken. En flathand, två rygghand, tre boxar, fyra vippor osv. Vi spelade också kniv om riken. Att erövra en halvö krävde att man satte kniven fem

gångar. För en ö krävdes tio. En gång slog min kniv i en sten och bröts av.

Knivarna användes också när vi skulle göra pilbågar av enevijdor i Fyllerydskogen eller klykor till slangbellor. Vi fick gamla cykelslangar på en verkstad. Pilbågar och slangbellor skulle användas i kriget mot norrungarna. Men det blev aldrig något slag.

Vi gjorde pipor av urholkade kastanjer med skaft av torra hundkex och rökte vitmossa. Ibland hittade vi en fimp och stoppade i pipan.

Vi samlade patronhylsor på regementets skjutbanor. Man fyllde hylsan med tändsatsfrån tändstickor, knackade igen den, ställde den på en flatsten och krossade den med en stenbumling. Då exploderade den med en skarp smäll.

På en av våra lekplatser, ”träan”, som under ett par år användes som potatisåker, grävde hemvärnet ner ett skyddsrum som bestod av ett cementrör med cirka 4 meters diameter och två träbänkar att sitta på. Det användes någon enstaka gång i samband med flyglarm.

1944 gjorde vi fallskärmar av fyrkantiga vita bomullslappar. Vi band garnstumpar i hörnen och hade en sten som tyngd. Sedan vek man ihop dem och kastade upp dem så högt man kunde. De seglade ner som riktiga fallskärmar.

Vi gjorde drakar av gamla säckar och flög med dem på Staglaberget, stans gamla avrättningsplats där tjuvar steglades. Det var ett elände med papperssnörena. De gick jämt av och drakarna flög i väg och hamnade på taken.

Fotboll spelade vi på kullen, men för det mesta hade vi ingen riktig fotboll utan fick nöja oss med en flickboll.

Somliga lekar hörde till bestämda årstider. Spela kula var till exempel något man gjorde på våren.

Vintrarna 42-43 och 43-44 och var kalla och snörika. En vecka stängdes skolan. Värmsystemet i det hus vi bodde i frös sönder. Vi åkte skidor, kälke och sparkar, som vi kopplade ihop till långa tåg. Det fanns en brant backe som hette Lillelin där vi brukade åka. Oftast välte sparktågen.

I skidbacken fanns ett gupp, och en gång när jag hoppade, föll jag och slog huvudet i en sten så det måste sys. Men det var inte det värsta, sa doktorn: ”Du har ju blodförgiftning i vänster pekfinger.” Det är det finger man skär sig i, när man slinter med kniven.

Våra föräldrar var unga. Min mamma födde en pojke hemma i lägenheten 1942. Kerttus fostermor som var barnmorska hjälpte till. Det var ett spring i lägenheten den aprilnatten. 1944 fick jag en syster. Många av klasskamraterna fick också nya

syskon.

Någon av oss visste hur ett barn blev till: pappan kissar lite i mammans stjärt. Vi blev mycket nyfikna. Vi ville se flickornas stjärtar och hittade en stor trälår som de kröp ner i och tog av sig byxorna. Synen var en besvikelse. Men jag hade svårt att tänka mig att min far skulle ha kissat i mammans stjärt. Ändå måste han ha gjort det minst fyra gånger.

Stan var full av inkallade. När soldaterna marscherade brukade musikkåren spela Kronobergs regementes paradmarsch. Ibland hittade vi en kudong, som vi sa. Min far var inkallad flera gånger. Särskilt länge var han borta vintern 41 – 42. Mamma tog med mig och min bror till Färlöv i Skåne där morfar var prost. I julklapp fick jag en ubåt och ett lastfartyg av trä. Ubåten kunde skjuta ut en torped och när den träffade lastfartyget utlöstes en rättfälla så att fartyget exploderade.

Fars uniform hängde i en garderob. Den var prydd med ett kors som tecken på att han var fältpräst. Svens pappa var kulspruteskytt. Men far hade också en pistol och en Soldatinstruktion som jag studerade noga.

Våren 44 gjorde klassen en cykelutflykt till Fyllerydstugan. Min cykel var en ombyggd damcykel med nedböjd sadelstång. Det fanns flera andra sådana. Alla var med. Jag slog mig ihop med Janis och smet från klassen. En gång hade han knyckt en gammal pistol på museet när klassen var där på studiebesök. Han blev aldrig avslöjad och jag såg pistolen. Den gick inte att skjuta med.

Janis och jag gick ner till sjön och hittade en oläst roddbåt som vi rodde ut med. På en sten fanns ett mäsbo med ägg. Klassen cyklade hem innan vi kom tillbaka. Vi var saknade och det blev ett stort ståhej.

Sådan var/blev den klass Bella Ko tog över. Hon var en klok och god kvinna, och en duktig lärare som var omtyckt av sina elever. Nästa vecka ska jag ta upp vad vi gjorde i klassrummet.

DEL - 3: *Folkskolan 1942 till 1944*

Vi flyttade från det lilla småskolehuset till folkskolans höga hus. Vi hade en egen korridor utanför klassrummet där vi åt mackor på middagsrasten.

Bella Ko satte oss i arbete. Välskrivning, rättstavning, läsning, satslära, psalmversar, kristendom, Sveriges geografi och historia, multiplikationstabellen, plus och minus och delat med.

Lasse var en pojke med hemligheter. Ibland somnade han. Titta, Lasse sover! skrek vi. Stör honom inte, sa Bella Ko.

Han behöver sova. Ibland kom han för sent. Andra gånger gick han hem innan dagen var slut. Bella Ko var noga med att skydda honom. Vi hade aldrig fått stryk i småskolan och vi fick inte stryk i folkskolan heller, fast vi hörde att det fanns lärare som var hårdhänta.

Vi läste hela Nils Holgersson högt. Det tog två år, för det gick väldigt långsamt. Jag läste i förväg, med ett finger vid den sida där klassen läste. Särskilt gripen blev jag av historien om vänskapen mellan jakthunden Karr och älgen Gråfäll. Den slutade sorgligt. På lördagen hade vi roliga timmen. Jag berättade en saga någon gång. Ibland sjöng vi. Stamsångerna var de fyra nordiska nationalsångerna: Vårt land, Ja, vi elsker, Der er ett yndigt land och Du gamla.

Bella Ko suckade: Stackars barn som måste växa upp i en sådan tid. Det gjorde oss förvånade. Sedan tog hon fram skolparbössan och vi stoppade i våra femöringar. Envar sin egen lyckas smed.

Vi hade slöjd också. Syslöjd i 3:an och träslöjd i 4:an. På syslöjden sydde vi blå snickarförklädn som vi hade på oss nästa år, när vi snickrade fågelholkar i slöjdsalen.

Somliga dagar när det var dåligt väder stannade vi kvar i korridoren hela middagsrasten. En dag sa Olle: Jag älskar Ingrid. Då sa Sven: Jag älskar Marianne. Vi pojkar delade upp oss i två grupper. Jag satt med dem som älskade Ingrid. Hon hade halmfärgat hår och grå ögon. Marianne var brunhårig och fylligare. Andra gånger sjöng vi fula visor som ingen vuxen fick höra dem. En lät så här:

I röven på en gris där växer eneris.

I röven på en gammal tant där växer likadant.

Jag ska spela den på roliga timmen, sa Sven. Han hade ett gammalt dragspel. Det törs du inte, skrek Olle. Men nästa gång vi hade roliga timmen gjorde han det. Klassen höll på att explodera. Vad fint du spelar sa Bella Ko och applåderade. Hon fick aldrig höra orden.

En annan gång, jag vet att det var vårterminen 1944, sjöng vi Lili Marlene med nya ord:

Först så tar vi Musse och hänger i en gren,

sen så tar vi Hitler och dänger i en sten.

Sedan så tar vi Ribbentrop och hänger opp i tallens topp och alla nassarna, och alla nassarna.

Från klassrumsfönstret hade vi utsikt över hela Växjö: vattentornet, epidemisjukhuset, fängelset, Storgatan, landshövdingens residens, stortorget, stadshotellet, domkyrkan, Växjösjön, stationen,

lasarettet och den nya tennishallen, som Gustav V hade invigt. Mitt emot, på andra sidan sjön, låg Växjö högre allmänna läroverk, en stor, dystert koloss, vars stenmassor skiftade mellan mörkgrått och svart. Vi visste att några av oss skulle fortsätta där efter fjärde klass.

En junimorgon några dagar efter inträdesproven cyklade jag till stan för att se om jag hade kommit in. På anslagstavlan nedanför terrassen vid läroverket satt listorna över klasserna 1A och 1B i den femåriga realskolan. Jag såg att Sven och Marianne skulle gå i 1A. Mitt eget namn stod näst nederst i elevlistan för 1B. Där fanns också en lista med de intagna i den fyraåriga realskolan. Den var avsedd för landsbygdselever som avslutade folkskolans sjätte klass, innan de fortsatte som inackorderade i stan. De var två eller tre år äldre än vi.

Jag hade för alltid lämnat folkskolan. Förändringen blev än större då familjen på hösten flyttade från stan till Älghult, en glesbygd vid länets nordöstra gräns. Jag skulle i fortsättningen bo ensam i en annan del av stan och gå i en ny skola.

DEL - 4:

Läroverket ödesåret 44 – 45

Erfarenheterna från min första termin vid Växjö högre allmänna läroverk överskuggades av flytten från Växjö till det två timmars tågres avlägsna Älghult, en flytt från en anonym tillvaro i en hyrd trerumsvåning i Växjö till en offentlig i en sekelgammal storbondebyggnad med tolv rum, värmda av kakelugnar och kaminer (det gick åt kolossalt mycket ved, som bars in), utan vatten (det fanns en brunn med pump utanför köket) och med ett utedass med tre hål tvärsöver gården, som gränsade till en kyrkogård, ett par åkrar och arrendatorns stora lagård.

Jag insjuknade i öroninflammation under den långvariga flyttprocessen, huvudet lindades i en vit turban av fetvadd och bindor, vi lämnade Växjö i mörkret en novembermorgon, jag, mina föräldrar, mina tre syskon, ett halvt, 2 och 9 år gamla, en taxi väntade vid den prydliga stationen i Älghult (det hade blivit ljusst, men himlen var mulen). Så kom vi äntligen fram till det röda huset under några väldiga lönnar.

På verandan stod en kör av skolbarn i min egen ålder uppställd. Kantorn, tillika lärare och rektor, höll tal. Jag stod där lamslagen, med huvudet som ett vitt klot, som en schejk i turban, och med alla de 10-12-åriga barnens blickar riktade på mig. Jag hade blivit offentlig, liksom hela min familj.

Jag måste snart återvända till lärover-

ket och Växjö, där jag först bodde hos min före detta klasskamrat Pelle, som inte kommit in, och senare några veckor i prästänkehemmet, en institution för medellösa prästänkor (som förr brukat "konserveras" genom att den avlidne prästens efterträdare gifte sig med dem).

Så blev det jullov och juldagsmorgon. Vi hade stigit upp klockan fem. På landsvägen kom redan slädarna körande, när vi gick till kyrkan passerade två eller tre gengasbilar, vid kyrkstillarna gnäggade hästarna och slog med hovarna. Vi gick in genom kyrkporten, mamma med baby'n på armen och vi tre syskon.

Den stora kyrkan var fullsatt. Vi skred fram genom mittgången upp mot prästbänken som låg till vänster om altaret, något höjd över menigheten. Mäktig psalmsång, alla reste sig (Var hälsad sköna morgonstund), och far trädde vitskrudad fram inför altaret. Då började min halvåriga syster skrika, vilket ledde till att mamma och min två-åriga lillebror smög ut genom sakristian. Vi två bröder, 9 och 11, blev ensamma på vår upphöjda plats. Där blev vi sittande i dryga två timmar, för i Älghult brukade man slå ihop julottan med den ordinarie 11-gudstjänsten för att få allt avklarat på en gång innan man spände hästarna för slädarna och for hem.

Resten av juldagen ägnade jag åt att läsa min julklappsbok EN STUDIE I RÖTT och fundera över Sherlock Holmes som slog liken med en käpp för att se om de kunde få blåmärken efter döden och sedan drog hem till Baker Street där han sprutade in kokain i armen eftersom han hade så tråkigt.

Tre veckor in på vårterminen kom ett brev till inackorderingsrummet i Växjö som meddelade att morfar var mycket sjuk och kanske skulle dö. Mamma hade rest till Skåne med min lillasyster som också var sjuk. När jag kom till Älghult på lördagseftermiddagen fick jag veta att morfar var död, vilket jag fruktat. I det stora mörka kalla huset fanns bara far och mina två småbröder.

På söndagskvällen tog jag rälsbussen tillbaka till Växjö. Jag gick i tankar längs den mörka Södra Järnvägsgatan och den ännu svartare Bäckaslösvägen tills jag upptäckte att jag hamnat på Bäckaslövs hed, regementets övningsfält utanför staden. Jag gick tillbaka, kollade husnumren och hittade snart huset där jag var inackorderad: Bäckaslövsvägen 13.

Denna kväll i början av februari mindes jag höstterminen, insåg att läroverket var ett fångelse och undrade vad jag skulle ta

mig till, medan jag lyssnade till min rumskamrat Götes snarkningar och stirrade på det gula draghålet i sågspånskaminen.

Om man kom trettio sekunder för sent till läroverket stängdes den tunga porten och man fick stå utanför och vänta i tio minuter. När man släpptes in uppgav man namn och klass för två vakthavande lärare som registrerade anmärkningar. Det var efternamnet som gällde och fortsatte att gälla alla de åtta åren i läroverket. Man var inte en individ utan en kategori.

Det första man såg i dunklet var den svarta skulpturen av Esaias Tegnér, som hotfullt stirrade på en från sin karmstol. På ömse sidor om honom löpte korridorer med svarta trägolv bort i mörkret.

Läroverkets hjärta var aulan som hade bänkar på ömse sidor om en mittgång och orgelläktare som i en kyrka. Längst fram fanns ett upphöjt podium där rektor Dahlöf satt med svart hår och glittrande glasögon, vänd mot eleverna i samma ställning som Tegnér innanför porten. Snett bakom honom fanns en hög talarstol där magister Risberg och lektor Rosén varje morgon från måndag till lördag under alla mina åtta år höll morgonandakt. Eleverna satt klassvis med de yngsta klasserna längst fram. År för år flyttade man bakåt för att till slut hamna längst bak.

Det var obligatoriskt att ha med sig psalmbok. Då och då utlyste rektor psalmbokskontroll vilket innebar att sidodörrarna till aulan stängdes och samtliga elever med psalmbok i hand långsamt fick troppa ut genom den enda öppna dörren, där ett par lärare antecknade dem som var utan.

Rakt under aulan låg gymnastiksalen med ingång från läroverkets baksida. Omklädningsrummet, låg halvt nedsänkt under marken, var mörkt och luktade illa. Där nere var man på nåd och onåd utlämnad åt fänriken, en ung nazist som kallades Tuppen. Han hade inlett höstterminen med hälsningsövningar. Pojkarna (hur flickornas gymnastik var organiserad minns jag inte) marscherade runt i gåsmarsch, med blå kortbyxor och gymnastiskor och iförda svarta läroverksmössor med blank skärm.

När vi passerade Tuppen skulle vi gå i givakt, se honom i ögonen, med ett ryck ta av mössan och hålla den med nedsträckt arm intill knäet. Denna övning återkom en gång i veckan. När vintern närmade sig hade några pojkar röda stickade luvor i stället för läroverksmössor. Det var kallt ute. Men de röda luvorna ansågs också symbolisera det norska motståndet mot den tyska ockupationen. Det innebar konflikt i gymnastiksalen.

Fänriken hade ett speciellt disciplin-

medel: en nyckelknippa. Den var ganska tung för där fanns många nycklar. Han kastade den tvärsöver gymnastiksalen. Om han inte träffade den elev han siktade på, fick denne springa fram med nycklarna till honom och utsättas för en utskällning och ibland en spark. Det gjorde ont när knippan träffade i ryggen.

För första gången konfronterades vi med ett främmande språk. Tyska. Nazityska, kunde vi mumla. Grammatiken var svår och på grund av hög frånvaro under hösten halkade jag efter.

En matematiklärare försökte skapa respekt genom att dra oss i håret. En av de elever han luggade reste sig. Då steg läraren upp på en stol för att komma i överläge. Eleven gjorde detsamma. Det slutade med att lärare och elev stod på bänklöcket. Klassen skrattade håfullt.

Det var mörkt när jag vaknade. Vår inackorderingstant ställde fram smörgås och mjölk. Frampå dagen kom solen fram och snön blev kram. På kvartsrasten hade vi snöbollskrig, ropade och hojtade. Särskilt roligt var det när alla trängdes i porten efter första ringningen. Röda och glada satte vi oss i klassrummet. Magister Kollander gick fram och tillbaka med onaturligt rak hållning eftersom han hade pekpinnen bakom ryggen, fastspänd i armvecken.

Då bultade det hårt på klassrumsdörren. Magistern öppnade. Det var rektor Dahllöf. Vi for upp och ställde oss i givakt, hälsade och blev tillsagda att sitta.

Rektor var ursinnig. Vi hade kastat snöboll mot skolingången och det var förbjudet i ordningsstadgan. Han uppmanade oss att vara ärliga och erkänna vilka av oss som gjort sig skyldiga till förbrytelsen. Ingen rörde sig. Dödstystnad rådde.

Dig känner jag i alla fall igen, röt rektor och pekade på mig. Ställ dig upp! Kom fram! Jag ställde mig framför honom och stirrade på hans blanka svarta skor. Se mig i ögonen! Jag stirrade in i glasögonen. Han gav mig två örffilar, en på var kind, troligen inte särskilt hårda. Min skräck handlade inte om att få stryk. Gå och sätt dig! Rektor tågade ut. Först då märkte jag att han haft en vaktmästare med sig.

Jaså, du är en sådan lax, sa magister Kollander. Nästa rast märkte jag att jag blivit en offentlig person också i läroverket.

DEL - 5: 1945

Min rumskamrat Göte tyckte att jag verkade sur och tyst i februari 1945. En kväll sa han: Vill du ha en kola? Han räckte fram en femöres dixikola. Ja tack, sa jag förvånad och vecklade upp det gula omslagspappret. Han tittade uppmärksamt

på mig. Brun och inbjudande låg kolan där. Jag skulle just stoppa den i munnen, när jag kände lukten. Det är ju skit! Göte slängde sig på sängen och gapskrattade.

Detta skämt bröt tystnaden mellan oss. Jag undrade hur han kommit på det. Kanske hade han köpt en kola för att ge mig, men ätit upp den själv. Sedan gick han på dass, konstaterade att bajset hade samma färg som kolan, slog in en kladd i kolasappret och bjöd mig.

Många var inackorderade hos änkor i Växjö, inte bara läroverkselever från landet, utan också småskole- och folkskoleseminarister, värnpliktiga, tillfälligt anställda flickor i butikerna och hembiträden som bodde i små jungfruburar.

Vi var fyra i vårt egnahem på Bäckslövsvägen 13 i Växjö: jag själv, yngst 11, min rumskamrat Göte 13, Sverker i rummet intill och på andra våningen den slarvige Nils-Petter, som var rädd att bli kuggad i studentexamen. Sverker visste att han skulle klara sig.

Vi åt middag tillsammans med tant Olga i matsalen på andra våningen. Inackorderingens kostade cirka 50 kronor i månaden, och det var den inkomsten tant Olga levde på. Hon var en glad femtioårig lokföraränka. Tågen till Alvesta passerade ett par hundra meter därifrån och bommarna pinglade ideligen.

I läroverket rådde en tystnads kultur. Ingen vuxen nämnde hur de finska bönderna flydde till Haparanda med kor och hästar, hur amerikanerna gick över Rhen, hur ryssarna tog Warszawa och hur de amerikanska och ryska arméerna närmade sig Berlin. Ingen nämnde koncentrationslägren. Men vi pratade om det när vi satt och åt, liksom vi pratade om Gunder Hägg och Arne Andersson.

Sverker var nazist och vi andra antinazister. Han hade en fras som han ofta upprepade: Om jag hade fått som jag hade velat hade mina ben nu vitnat på Ukrainas slätter. Han var från Älmhult.

På min tolvårsdag i slutet av april gav tant Olga mig ett gammalt tennisracket som en av hennes vuxna söner hade ägt. Så kom fredsdagen. Tyskarna hade kapitulerat. Efter middagen tänkte jag gå in till stan för att se vad som hände. När jag passerade Sverkers rum gnolade jag ”Sen så tar vi Hitler och dänger i en sten”. Han blev arg förstas och mättade en smocka, men jag duckade och sprang förbi. Gräsmattan utanför Växjö Mekaniska lyste grön. Men i stan hände ingenting. Jag minns inte heller att krigsslutet nämndes i läroverket, varken på fredsdagen eller senare.

Efter sommarlovet placerades jag hos fru Engfelt, folkskolelärare och änka. Eftersom hon var lärarinna, fröken, kallade jag henne fröken Engfält. Jag saknade tant Olga. Men nu bodde jag i en finare del av stan, intill tennishallen, ganska nära läroverket. Det var meningen att fru Engfelts son Olof och jag skulle vara tillsammans, men vi passade inte ihop.

Stämningen i läroverket hade förändrats. Tuppen var borta. Den nye gymnastikläraren hette kapten Redstedt och var demokratiskt fostrad genom fem års umgänge med svenska beväringar. Vi hade utegympa och fick spela fotboll. Flickorna hade också utegympa. Det var första gången jag såg dem i deras gymnastikdräkter. Solen sken och vattnet i Växjösjön glittrade. Vi hade fått en ny rektor också, något fet och inte skrämmande.

Reglerna var visserligen desamma som förr, men lätta att överlista. I stället för att delta i morgonandakten kunde man klättra upp på den höga vedstapeln vid norra väggen och ta sig in i klassrummet genom det öppna fönstret. Man kunde luta en uppslagen bok mot katedern under läxförhöret för där var den var utom synhåll för läraren. Ingen hälsade korrekt med läroverksmössan vid höger knä, vare sig i skolan eller på gatan. Många hade röda luvor.

Intill mitt rum vid tennishallen snickrade idrottsföreningen en rink av ohyvlade bräder. När de inte spelade ishockey var det pjäxdans under bar himmel till tonerna av Sjösalavalsen.

DEL - 6: 1946-47

Den stora prästgården i Älghult skulle få centralvärme, källare, vatten och avlopp, så vi var tvungna att flytta till ett tillfälligt boende i skolan, där det fanns en tom lärarbostad en trappa upp ovanför de båda klassrummen. Skolan var en dragig bräd-kåk invid den milsvida skogen. När den byggdes hade kommunen inte haft råd med bättre.

Socknens gamla centrum låg vid kyrkan. Där fanns ett litet kommunalhus som också tjänade som föreläsningssal och ett vackert gult hus som tillhörde Kristina Grips stiftelse och förvaltades av socknen.

Det gula huset inrymde kyrkväktarens bostad och kristidsförvaltningen där ett par unga kvinnor från Fjärdingsmåla skötte ransoneringskort och liknande. En trappa upp fanns sockenbiblioteket som var öppet en timme efter högmässan varje söndag. Bibliotekarie var Hulda Strand, tidigare lärare i småskolan, känd för hårda tag mot somliga elever med sämre förutsättningar.

Intill biblioteket bodde kyrkväktarens

äldste son Ingvar som led av astma och därför hade eget rum. Han hade just gått ut sjätte klass och skulle söka sitt första jobb. Han blev min bästa vän i Älghult. Hans intressen liknade mina, bland annat var vi bägge läsare. Via hans rum kunde vi ta oss in i biblioteket och hade alltså ständigt tillgång till böckerna. Detta privilegium utnyttjade vi, men med försiktighet och omsorg.

Biblioteket var inte stort, men böckerna var relativt nya och urvalet progressivt: Moa Martinsson, Vilhelm Moberg, Ivar Lo, John Steinbeck, Ernest Hemingway. De hade inköpts av en fackförening vid ett par nedlagda glasbruk, bland annat det i Idesjö.

Jag fick ännu en syster i maj, sedan kom sommarlov, och därefter flyttade familjen till skolan. Den bestod av mina föräldrar och syskon som nu var elva, fyra och två år gamla. Samt den nyfödda som kallades Bebban.

Posten hämtades i ett fack på järnvägsstationen och dit var det två kilometer. Trappan upp till lägenheten var brant och varje dag måste vi bära upp ved till spisen och flera spannar vatten för tvätt och matlagning. Vintern blev kall och när vi spillde vatten i den branta trappan frös det till is. Dasset var förlagt till en liten bod bakom skolan.

Mamma anställde Gun-Britt Nord, 13, som barnflicka. Hon hör fortfarande, 70 år senare, till mina vänner. Jag tror det var en lycklig tid för mamma. Hon älskade spädbarn, hon var fortfarande stark och gillade strapatser. Hon fick nära och helt informella kontakter med människorna i Älghult, samtidigt som hon slapp en del av den formella representation som förväntades av henne.

Folkskolan i Älghult hade tre lärare: fröken Ersjö som höll till i kommunalhuset med klass 1 och 2, kantor Blomé med klasserna 3 och 4 i det ena klassrummet under oss och magister Elging med de två högsta klasserna, 5 och 6, i det andra. På rasterna spankulerade de tre lärarna omkring och pratade. Min bror gick i fjärde klass. Mina småsyskon satt ofta tillsammans med eleverna under lektionerna.

I Älghultsskolorna fanns det ungefär ett tjog små skolor, med en eller två lärare och 20-30 elever i alla åldrar. Barnen slutade efter sjätte klass, men hade sedan sex veckors fortsättningsskola. Läsåret var anpassat efter näringslivet. Höstterminen började första veckan i augusti, men jullovet var förlängt med sex veckor och varade alltså till slutet av februari. Under den tiden pågick fortsättningsskolan och då var både lokaler och lärare upptagna.

Många av barnen i fortsättningsskolan hade arbetat under höstterminen, ofta på glasbruket som handräckning. När de var i skolan fick de yngre barnen, som ju var julledda, ersätta dem och förtjäna kanske tre kronor om dagen (och bränna sig lite när det smälta glaset stänkte).

Skolorna i Älghult var fortfarande lika torftiga och fattiga som år 1900. Tio år senare skulle Älghults Enhetsskola vara en av de modernaste i landet. Detta var en dynamisk tid! Men 1946 var det alltså som jag beskrivit.

Själv var jag ju bara en turist som besökte Älghult på söndagar och lov. Min miljö var läroverket, inackorderingsrummet och gatorna i Växjö.

På våren 1966 fick jag köpa fröken Engfeldts avlidne mans cykel för tio kronor. Den var svart och hög och försedd med vad som kallades ”gubbahopp”, en pinne som stack ut från bakhjulets nav som man steg på för att lätt komma upp i sadeln. Det var en av de bästa cyklar jag ägt.

Tågresan tur och retur till Älghult kostade 5 kr och 20 öre. Jag brukade få en tia när jag reste till Växjö på söndagskvällarna. Det var fjorton stationer eller hållplatser längs spåret och resan tog drygt två timmar trots att avståndet inte var större än sex mil. Jag kunde cykla sträckan på tre timmar, och på det sättet fördubbla min disponibla inkomst. Det gick också att lifta. Trafiken flöt sakta och de flesta fordonen stannade och lät en åka. Problemet var att trafiken var så gles och flertalet fordon körde så korta sträckor.

Jag använde en stor del av mina pengar till biobiljetter. En gång när jag tillsammans med ett par kamrater såg Hitchcocks ”Notorious” med Cary Grant och Ingrid Bergman blev vi upptäckta av vår klassföreståndare. Filmen var barnförbjuden, och vi var tretton. Efterräkningarna blev mildare än vi befarat.

Jag härdade ut i fröken Engfeldts fina villa tre terminer, sedan uppstod en konflikt som jag har förträngt och jag flyttade till ett boende mitt i centrala stan. Jag stal FÖRFÖRARENS DAGBOK av Sören Kierkegaard ur fröken Engfeldts bibliotek, men fann den svårsläst de närmaste åren.

Nu delade jag rum med en juniormästare i boxning som var 15 och skulle ta realen efter ha gått den fyraåriga linjen. Vi boxades med mjuka träningsboxhandskar, och jag fick ganska många smockor.

Vår inackorderingstant var en stilla kvinna, nyligen änka. Hon hade två döttrar i 17-18-års åldern att försörja. De gick på flickskolan, som var belägen bakom läroverket. Flickskolan är alltså ännu en dåtida skolform och en av förklaringsarna

till att jag hade så få flickor i klassen. Vi åt tillsammans, skötte oss anständigt, tror jag, men det blev aldrig någon kontakt mellan oss och flickorna och mamman. De var damer och vi var pojkslynglar.

Jag hade roligt, men mina låga betyg blev lägre. Jag läste nu tre främmande språk, tyska, franska och engelska. Englskan gick bäst tack vare många amerikanska västern- och sjöroverfilmer.

Jag var den våren särskilt förtjust i ”Under blodröda segel” med Maureen O’Hara.

DEL - 7: 1947-48

När min bror, han heter Jan, gått ut sjätte klass i Älghult var det dags för honom att börja i läroverkets fyraåriga realskola.

Ungdomsmästaren i boxning hade tagit realexamen och jag flyttade tillsammans med Jan in i ett nytt boende hos en barsk tant i ett gårdshus nära vattentornet i Växjö. Hon drev en pensionatsliknande rörelse för elever i läroverket. Vi gick i olika klasser och hade olika tider. Jan och jag delade rum.

I närheten bodde bröderna Carlsson. Den äldste, Lars, var min klasskamrat, och hans bror gick i samma klass som Jan. Vi kom att vistas mycket i deras hem, och ägnade mycket tid åt att spela schack. Jag började röka cigaretter. Ett tiopakett Boy kostade 90 öre.

För mig var det sista året i realskolan. Efter fjärde årskursen stod man inför valet om man skulle fortsätta sista året och ta realexamen med sikte på att fortsätta i gymnasiet reallinje eller om man skulle söka direkt till gymnasiet fyraåriga latinlinje. Det alternativet tycktes vara förutbestämt för mig.

Innan min gamla klass splittrades gjorde vi en bussresa till Köpenhamn. Där var världskrigets konsekvenser alltså tydliga. En dansk färja hade gått på en mina och sjunkit med hundratals passagerare. Danmark befann sig i sorg och Tivoli, som vi planerat att besöka, var stängt. Jag minns de danska glasstrutarna med sylt och grädde.

Renoveringen av prästgården var färdig och familjen hade flyttat in. De tolv rummen var inte längre lika tomma som förr eftersom möblerna från prästgården i Färlöv flyttats till Älghult efter morfars död.

Mormor bodde nu hos oss. Det betydde en striktare ordning än vi varit vana vid. Du får läsa så länge det går, men du får inte tända lampan, förmanade hon mig. Eftersom det var i juni månad var det läsljust ganska länge. En gång fick jag en örfil, jag minns inte varför. Jag lipade i alla

fall inte, sa jag.

Mormor var liten och rak. Hon var upp-
vuxen på Skomakargatan i Lund och hade
som barn förlorat sina föräldrar och alla
sina syskon i tuberkulos. Hon nämnde
ibland att hon varit rädd för Strindberg när
hon gick på Grönegatan, där hon fått sitt
fosterhem.

De sex första veckorna av sommarlovet
1948 delade Jan och jag ett handräck-
ningsjobb på sågverket. Jan arbetade på
förmiddagarna, medan jag konfirmations-
läste. Efter middagsrasten tog jag över.
Sågverkets ångmaskin sköttes av Gun-
Britts pappa. Hennes farbror hanterade
sågen där vi var sysselsatta. Vi höll på i
sex veckor och tjänade ihop tillräckligt
mycket pengar för att kunna köpa en ka-
nadensare.

Konfirmationsläsningen var en närmast
obligatorisk skolundervisning, naturligt-
vis i synnerhet för mig. Sommarläsningen
var avsedd för dem som inte haft möj-
lighet att delta i den ordinarie läsningen
under skolarbetet. Vi var nio stycken kon-
firmander, och far undervisade oss. En
av mina kamrater var Solveig Ersjö, som
gick i den nya realskolan i Åseda. Hon var
dotter till småskolelärarinnan.

Jan och jag flyttade till ett nytt ställe när
höstterminen började, ett litet vitt hus på
Sigurdsgatan vid Bäckaslövs hed. Det
fanns ett enda rum en trappa upp och där
bodde vi. Rummet värmdes av en kamin
med kolbriketter som luktade surt. I gar-
deroben stod ett tvättställ med en kanna
vatten och ett tvättfat. Dasset fanns på går-
den bakom huset. Vårdinnan brukade läg-
ga gamla äpplen på skiten för att få det att
lukta bättre. Hon var gammal och syntes
sällan till. En son som bodde på annat håll
brukade komma och hjälpa henne

Vi hade långt till skolan och kunde inte
längre besöka bröderna Carlsson så ofta.
Lars var inte längre min klasskamrat. Jag
hade börjat i första ring, en helt ny klass
med nästan enbart nya kamrater. Jan gick
nu i 2:an i den fyraåriga realskolan.

Men plötsligt ville han inte längre. Han
vägrade att resa till Växjö. Det gick inte
att få honom hemifrån, hur stort tryck han
än utsattes för, från föräldrar och mor-
mor och farmor. Han stannade hemma. I
veckor lär han ha suttit stum och kurat vid
köksspisens.

Sedan började han läsa korrespon-
densturser på Hermods. Det var en av de
möjligheter som fanns för ungdomar som
inte kunde gå på läroverket därför att de
bodde på landet eller av andra skäl. Men
det var en utmaning som krävde uthållig-
het och stöd hemifrån.

Hermods blev alltså skolan för Jan, och

han tog studentexamen i Malmö samma år
som sina forna kamrater.

Jag blev förstörd av snopen. Också jag hade
försökt slippa gå på läroverket. Det har
berättats för mig att jag en gång skrikande
och fäktande släpades iväg till tåget. Själv
minns jag det inte. Men far ville kanske
inte upprepa den situationen

Nu satt jag där ensam i det lilla huset på
Sigurdsgatan. Jag var mycket fri, innanför
de ramar läroverket satte. Men de ramarna
hade jag lärt mig bemästra. Min värdin-
na träffade jag sällan. I perioder låg hon
på sjukhus. Jag förmådde henne att skriva
på några sjukintyg i egenskap av inack-
orderingsvärdinna. Dem kunde jag sedan
använda efter gottfinnande.

Jag bodde där genom alla gymnasieåren
fram till studentexamen. Om latinlinjen
i det gamla gymnasiet ska jag berätta i
kommande avsnitt.

DEL - 8: 1949-53

Fem år i folkskola och åtta i läroverket,
fem till sex timmar om dagen på träbän-
kar, läxor på fritiden, franska, engelska,
tyska (italienska), grekiska, latin, jämte
geometri, fysik och de övriga skolämnena.

Våra lärare satt uppe i katedern och vi
nere i klassen. Ännu efter flera år kände
de bara ett fåtal av oss vid förnamn. Jag
minns den unkna instängda lukten
som häftade vid läroverket. Två gånger i
veckan fördes vi till gymnastiksalen för
att med väl stängda fönster meningslöst
stampa omkring på plankgolvet.

Efteråt kände jag befrielse vid tanken
på att jag inte längre behövde besöka min
ungdoms fängelse. Jag kände ingen tack-
samhet mot denna läroanstalt och varje
ord i den riktningen skulle vara en lögn

Ovanstående kunde ha varit min beskriv-
ning av Växjö högre allmänna läroverk på
1940-talet, men det är Stefan Zweig som
berättar om sin skoltid i motsvarande an-
stalt i Wien på 1890-talet. Orden är hämtade
ur hans memoar *Världen av igår*, kapitel
Skolan i förra århundradet, varmed han
menar 1800-talet.

De svenska läroverken var till form och
innehåll kopierade på tyska och österrikis-
ka förebilder, som redan på Zweigs tid var
mer än hundra år gamla och alltså hade
sina rötter i det sena 1700-talets samhälle.

Jag läste *Världen av igår* för ett par år
sedan av intresse för dess skildring av na-
zismens framväxt och Förintelsens rötter i
tysk och österrikisk kultur. Zweig, liksom
Freud och andra judar som hade möjlig-
het, flydde från Wien. Han begick självmord
i Brasilien 1942, när Nazityskland
stod på kronet av sin makt. Hans rasande

berättelse om sin skolgång kom mig att
häpna över att ingenting förändrats 50 år
senare, i Växjö högre allmänna läroverk.

Under mina år i huset på Sigurdsgatan åt
jag lunch nere i centrala Växjö. Där fanns
flera billiga matställen för gymnasister
och bultar (seminarister) som hyrde möb-
lerade rum. Det innebar att jag stannade i
stan hela dagen och ibland till långt fram
på kvällen innan jag gick hem. I rummet
kunde jag koka te och äta torkat vetebröd
på kvällarna. Och ta mig ett bloss om jag
hade kvar en cigarett.

Det viktigaste var att matstället prenu-
mererades på DN, som inledde en storhets-
tid på 1950-talet. Storhetstiden upphörde
någon gång 1990-talet. Jag lyckades snart
övertala far att byta till DN från Svenska
Dagbladet hemma i Älgshult också.

Han läste Herbert Tingsten, Ingmar He-
denius och Olof Lagercrantz, köpte Ernst
Wigfors memoarer, följde de stora de-
batterna om det kalla kriget, den svens-
ka atombomben, terrorbalansen, tro och
vetande, Sven Östes rapportering om den
amerikanska medborgarrättskampen och
kultursidornas presentationer av Harry
Martinsson, Lars Ahlin och Sara Lidman.

Jag hade alltid varit en ivrig tidningsläsa-
re, det blev många under andra världskri-
get, men tidningar saknades för det mesta
på mina inackorderingsställen. Nu kunde
jag ägna mina skolk- eller håltimmar åt att
följa utvecklingen i Sverige och världen.
Jag hade nämligen märkt att man sällan
blev noterad som frånvarande om man
kom till läroverket på morgonen och av-
vek först efter en eller två lektioner.

För första gången insåg jag hur instängt
läroverket var, som en sorts fängelse eller
kloster, helt slutet för omvärlden.

Där fanns historieläraren vars under-
visning bestod av anekdoter om svenska
kungar och som kallade det engelska par-
lamentet Håsis ov Paliament.

Ämnet kallades historia med samhälls-
kunskap men någon samhällskunskap äg-
nade vi oss aldrig åt. Han greps av panik
när han fick veta att vi skulle upp i sam-
hällskunskap i studentexamen. Vi fick
snabbt köpa en obeskrivligt tråkig bok
som hette *Från departement och ämbets-
verk*.

Där var Rikefisen som undervisade i
fysik och Fattigfisen som undervisade i
kemi och lektor Rosén som undervisade
om gnosticismen (uttalat på skånska).

Ljugar-Otto gillade vi. Han var biologi-
lärare och fick oss faktiskt att pressa väx-
ter. Han brukade berätta om sina resor i
Afrika, därav öknamnet. Ett exempel:

Expeditionen slog läger i Kongos regn-

skog. En svart mamba kom slingrande mellan kokkärlen, men en rådig kock upptäckte den just som den skulle hugga, svepte till med kökskniven och mellan grytorna låg en ormkropp utan huvud och slingrade sig kring sig själv. I samma ögonblick hördes ett skri av fasa. En av de svarta bärarna sjönk till marken. I hans kind hade mambans huvud huggit sig fast.

Egendomligt nog verkade lärarna i de antika språken mest samtida. Vi undervisades i latin av en medelålders, vacker, något låghalt kvinnlig lektor. Hon lyckades väcka mitt intresse för Catullus.

Jag läste förstås också grekiska. Från början var vi nio. Sista terminen fanns tre kvar. Lektionerna var roliga. Lektor Valmin förklarade att han upptäckt mönstren i vår frånvaro och planerade undervisningen enligt det.

Vi kom upp i grekiska också i studenten. Några dagar före examen samlade han oss och gick igenom de texter vi skulle förhöras i. De var hämtade ur Johannesevangeliet. Vi skulle översätta dem muntligt inför censorn. Trots förberedelserna misslyckades en av oss. Han hade lärt in texterna utantill men kände inte igen den grekiska text han skulle översätta utan började rabbla en annan.

DEL - 9: 1949-53

Min uppfattning om den verklighet, som jag läste om i tidningarna (Koreakriget bröt ut 1950 och general MacArthur hotade med atombomber) var fragmentarisk och fylld av missförstånd, men kom läroverkets isolering att framstå som alltmer grotesk.

Det fanns en annan verklighet som var mer närliggande: Älghults verklighet. Den på grund av kriget förlamade utvecklingen slog på 1950-talet plötsligt ut i full blom.

I mitten av 1920-talet hade järnvägen Växjö-Oskarshamn anlagts. I Älghults socken växte tre stationssamhällen fram: Älghultsby, Hohultsslätt och Fröseke. Glasbruk, sågverk och tillverkningsindustrier samlades i stationernas närhet, liksom förstås tätortsbebyggelse. Den socialistiska nykterhetsorganisationen Verdandi byggde ett pentagon i trä som användes som dansbana och biograf. Film visades en gång i veckan. Idrottsföreningen anlade en modern idrottsplats. Tiderna för fotbollsmatcher samordnades med kyrkans gudstjänsttider. Glasbruken i Älghult, Alsterfors och Fröseke hade egna blåsorkestrar, som Röda Kapellet.

Per Albin Hansson och senare Tage Erlander och Gunnar Hedlund höll valmöten. Socialdemokraterna med SSU och

Bondeförbundet med SLU var de stora partierna men även Kommunistpartiet var förankrat i glasbruken.

Andra världskrigets stagnation hade en fördel: jordbruket blomstrade under den påtvingade självförsörjningen. I den lilla byn Kvarterbo med tre småjordbruk och ett par torp fanns under 1940-talet ett tjugobarn, 4-5 i varje familj, viktig arbetskraft i tidens arbetsintensiva jordbruk. Behovet av jordbruksprodukter bestod under hela 1950-talet.

Älghults glasbruk levererade bruksglas till amerikabåtarna. En tredjedel av befolkningen hade emigrerat till Amerika årtiondena kring sekelskiftet 1900, så man kände till trafiken.

Alstermo bruk i Hohultsslätt tillverkade reseffekter och blev den största industrin med ett par hundra anställda. I Fröseke fanns bland annat en stor spegelglasindustri.

De många bondbarn som lämnade jordbruket under 50-talet hade arbetsplatser att gå till.

En ny centralskola byggdes i Älghultsby. Den kallades 48-skolan, efter året då den blev färdig. Byskolorna las ner och barnen fick skolskjuts till tätorterna. Skolan blev sjuårig. Samtidigt arbetade kantor Blomén i samverkan med den statliga skolkommissionen för att starta en 9-årig enhetskola. Far deltog aktivt i utvecklingen, jag tror han satt i skolstyrelsen. Under senare hälften av 1950-talet fick Älghult en av två enhetsskolor i Kronobergs län och stod därmed i spetsen för utvecklingen av 1900-talets viktigaste utbildningsreform, den som på 60-talet ledde till grundskolan. Både kantor Blomén och far ville att deras barn skulle få grundutbildning i hemorten till de fylldes 16.

De tolv rummen i prästgården var fulla. Jag hade nu fem syskon därhemma, den yngsta, Anna, föddes 1952. I huset bodde också under stora delar av året min mormor.

Ena gaveln var upptagen av pastorsexpeditionen med ett arkiv för kyrkböckerna och ett mindre samtalsrum. Telefonnumret var 1 i Älghult. Far ansvarade för folkbokföringen, som fördes för hand. Där fanns tre mycket stora böcker som nog vägde cirka tio kilo vardera. Där var alla socknens cirka 4500 invånare var bokförda. Dessutom fanns det böcker för inflyttning och utflyttning, födelse och död, konfirmation och ingångna äktenskap. Under hösten genomfördes vad som kallades husförhör, som i själva verket var obligatoriska sammankomster i socknens många byar för att kontrollera att uppgifterna i

folkbokföringen stämde.

Under 1950-talet måste församlingsböckerna skrivas om. I ett par år bodde en kvinnlig sekreterare hos oss och överförde med vacker handstil alla uppgifterna i nya böcker.

Mina vänner i Älghult hade goda år under 1950-talet och fann egna utbildningsvägar. Ingrid i Kvarterbo, som var en av de sjätteklassare som stått på prästgårdsverandan och sjungit när vi flyttade in, fick som 15-åring anställning på en av de tre bankerna i Älghultsby, gick ett år i folkhögskola i Kronoberg, sökte in på seminariet i Växjö, inackorderades vid Teatertorget och blev småskolelärare samtidigt som jag tog studenten.

Ingvar Karlsson bodde kvar på sitt rum i Kristinagården efter det att biblioteket flyttat till stationssamhället och kristidsförvaltningen blivit nedlagd (jag köpte en av förvaltningens gamla skrivmaskiner för någon tia). Han gick ett år på folkhögskola. Efter några ströjobb hamnade han på Alstermo bruk och blev fackligt aktiv. Han deltog i en strejk när ledningen infört tidsstudiemän och tempoarbete. Han såg till att hans far, kyrkvaktaren, blev fackligt organiserad och fick högre lön. Han köpte en billig bil, en Lloyd, som vi gjorde en Stockholmsutflykt med under mitt sista sommarlov. Vi tänkte lyssna på Eartha Kitt, men blev inte insläppta på lyxkrogen där hon sjöng.

Under tiden harvade jag vidare på läroverket i Växjö. Men jag hade ju sommarlov och jullov och en del kortare lov också, så jag tillbringade nästan en fjärdedel av min tid i Älghult. Sommarloven på 1950-talet ägnade jag åt jordbruksarbete i Kvarterbo. Där fanns den nordsvenska hästen Silva, fem kor, några får, höns, kaniner och hunden Molly. Ingrid hade tre yngre systrar, så gården blev en samlingsplats för traktens ungdom. Dessutom gillade jag arbetet. Det handlade om ett par veckors lieslätter, att köra slättermaskin och hästräfsa, att sätta upp hässjor, att köra in ett 50-tal hölass, att ta upp havre fram i augusti, att hugga ved och skala massaved.

Jag förälskade mig i en av flickorna (hon var tretton då, jag hade ännu inte fyllt sexton), och trots att vårt förhållande mest var en sorts fiktion de närmaste tio åren fungerade det som en fast punkt i mitt ganska kaotiska liv.

DEL - 10: 1954-55

Värnplikt, demokrati, rösträtt, nation. De begreppen hade samband. Som barn un-

der beredskapstiden hade jag sett min far och i princip alla vuxna män jag kände i uniform. Alla var periodvis frånvarande någonstans i Sverige. På gatorna i Växjö marscherade ideligen militära kolonner. Skyddsrum och mörkläggning var vardag i en värld där städer bombades.

På lördagseftermiddagar och söndagskvällar var hälften av rälsbussens passagerare värnpliktiga på väg till och från regementet. Så var livet. Först gick man i läroverket, sedan gjorde man lumpen. Bara somliga gick i läroverket. Alla gjorde lumpen.

Jag var inskolad i militarism från Fänrik Ståls sägner till 1950-talets amerikanska krigsfilm, som oftast handlade om kriget i Stilla havet.

Jag hade läst Norman Mailers De nakna och de döda och James Jones Härifrån till evigheten.

En vecka efter studenten ryckte jag in. Kvällen innan låg jag och läste Hemingways Farväl till vapnen.

Andra dagen på I 11 visades en film, Sands of Iwo Jima, (Nationens Hjältar). John Wayne är en hård sergeant som tränar soldaterna i sin pluton inför anfallet mot Iwo Jima (det kostade 17000 amerikaner och 70 000 japaner livet) och leder hjältedöden alldeles före den amerikanska segern. Filmen slutar med den kända bilden där soldaterna reser stjärnbaneret på öns topp medan en manskör sjunger marinkårens marsch. Vi skulle minsann veta vad utbildningen syftade till.

Jag fick utrustning och uniform, fyllde mitt madrassvar med halm, tilldelades överslafen i ett logement där jag skulle bo med 22 andra killar. Upp klockan sex, middag klockan sju, ut på stan, tillbaka före klockan 22 då kaserngrindarna stängdes. Exercis och skjutövningar. Kö till kompaniexpeditionen var tionde dag för att hämta ut det vita kuvertet med 2 tior och en femma. Inga problem. Jag tyckte om mina kamrater, var van att leva i kollektiv, min integritet respekterades, låg i överslafen när pengarna var slut och läste André Malraux Människans lott om de kinesiska kommunisternas kamp på 1939-talet.

De första juniveckorna fascinerades jag av soldatlivets teatrala och rituella inslag. En man med blänkande trumpet blåste revelj medan flaggan långsamt hissades. Alla stelnade i givakt. På kvällen blåstes tapto. Plutoner och kompanier exercerade på kaserngårdens grusplan. Kommandorop och stampet av kängor. (De var järnbeslagna. När vi hade kvällstjänstgöring fick vi ibland hamra in extra beslag i stäl-

let för de som hade lossnat.) Någon gång i veckan marscherade en större formering ut genom kaserngrinden med musikkåren i spetsen. Kronobergs regementes paradmarsch. Vissa lördagar hölls korum. En gång blev jag utan förvarning beordrad att läsa Fader vår. Jag kom av mig nästan genast. Heter det "Fader vår som bor i himlen?" Eller ska det vara "som är i himlen?"

Flertalet i mitt logement blev uttagna till en jägarpluton. Några nya rekryter från andra delar av södra Sverige flyttade in. En av dem var Ulf Nilsson, Fylle-Nisse kallad. Han var beläst, intelligent och fysiskt stark. Vi blev vänner under de femton månaderna av delat liv, fortsatte att umgås och brevväxla några år, sedan blev han "världsreporter" på Expressen och jag Vietnamaktivist i Lund.

Antagligen var Sverige som mest militariserat just då, cirka sju-åtta år efter kriget. Vi tränades att använda hästar. Min var hög och svart och hette General. Vi körde tvåhjuliga vagnar med kulspurtor i terräng. Det var som att köra hästräfsa. Vi marscherade tolv mil i januari och sprängde stridsställningar med dynamit i tjälen. Vi övade vinterkrigföring i trakten av Bollnäs, gjorde eldöverfall på Kalmar flygfält, förde "fria kriget" i Skåne efter en föreställd invasion vid Haväng och ägnade tre veckor i juni åt att försvara Öland.

I efterhand är jag förvånad över hur lätt utrustade vi var. Vårt huvudvapen var en kpist med träffsäkerhet på högst 100 meter. Dessutom hade vi automatgevär som var tunga och ofta gick i baklås. För det mesta förflyttade vi oss till fots, ibland upp till tre, fyra mil, annars på cykel. Om avståndet var större än tolv mil fick vi tolka.

En natt i maj var det allvar. Larret gick klockan 01.20. Vi skulle inta förberedda försvarsställningar runt Växjö. Sömntryckna bokade vi i materielen. Det var mycket som skulle med. Till slut stod vi uppställda vid våra cyklar och sergeant Havragryn inspekterade oss. Det var mörkt, men inte helt nattsvart, snarare majnattens hela prakt, som Bert Brecht uttryckte det i Mor Courage.

Vi skulle till en skogsdunge söder om Växjö. Där fanns mycket riktigt ett värn med en täckt del. Vi skickade ut ett par spanare för att kolla trafiken på Malmö-vägen och väntade med skarpladdade vapen. Temperaturen sjönk i gryningen. Klockan tolv följande dag hade vi ännu ingenting hört. Ingenting att äta hade vi fått heller. Så kom löjtnanten i bil med gravallvarligt ansikte.

"Samling! Lystring! Kommunisterna har

tagit Dien Bien Phu i Indokina. Den franska armén har kapitulerat. I avvaktan på en kommunistisk offensiv förbereder vi försvaret av Växjö."

Somrarna 1953 och -54 gick förlorade. Värnpliktens intensiva och reglerade tillvaro avskilde oss nästan helt från tidigare vänner och verksamheter. Visst var jag i Älghult och Kvartebo vissa helger. Det var tillfälliga besök. Flertalet av mina gamla klasskamrater träffade jag faktiskt aldrig mer. Läroverket ägnade jag inte en tanke. Det jag såg fram emot var den lördag i slutet av augusti 1954 då jag för sista gången skulle gå ut genom regementsgrinden. Bortom den var det helt vitt.

Jag tänkte inte ett ögonblick på att regementet fortfarande hade makt över mitt liv.

DEL - 11: 1955-57

En vecka efter att ha muckat som underofficer på I 11 var det dags för mig att sticka till Lund. Vad hade jag där att göra?

Sista åren i gymnasiet hade jag en vän som hette Johan Arvidsson. Vi hade mycket gemensamt. Jag läste många böcker. Han läste fler. Jag lånade tre åt gången på biblioteket. Han lånade tio. Jag läste i hopp om att få veta något om människorna och världen. Han var teoretiskt och filosofiskt bevandrad. Första gången jag tittade in i hans inackorderingsrum på Södra Järnvägsgatan i Växjö satt han med en blyertspenna och studerade T S Eliots Det öde landet. Han var lång, klumpig, ivrig och talade otydligt. Hans tankar var komplicerade och fulla av utvikningar, svåra att följa. Jag tror han var en av de intelligentaste människor jag känt. Han hade sluppit göra lumpen. Nu fanns han i Lund.

Jag avskydde på förhand det akademiska livet och studenttraditionerna. Utanför AF stod minsann den förhatlige Esaias Tegnér staty. I detta landsortsuniversitet utbildades de som skulle efterträda sina fäder som administratörer på länsstyrelsen, som jurister, läroverksadjunker, präster och banktjänstemän i södra Sverige. De var organiserade i nationer enligt de provinser de kom ifrån. Allihop hade säkert tillhört KS, konservativ skolungdom. Självgod och självbespeglade var de, engagerade i hierarkier och ceremonier, studentmössor och doktorspromoveringar. Universitetet var inget annat än en förlängning av Högre Allmänna Läroverket i utvidgad och förvärrad form.

Jag såg inget annat alternativ än att läsa litteraturhistoria. Det visade sig innebära

föreläsningar i Kungshuset vid Lundagård av professor Olle Holmberg om Johan Henrik Kellgren, Amadeus Atterbom och förstås Esaias Tegnér. Inget ont om Olle Holmberg. Jag hade läst intressanta artiklar av honom i DN. Men detta! Jag bodde i Malmö, Södra Förstads-gatan 79, i en matsal med ett stort mid-dagsbord och en säng hos en fattig änka. Varje dag tog jag tåget till Lund.

Ganska snart hittade jag Johan. Han bodde på Stora Ahlgatan, hade läst litteraturhistoria och studerade nu nordiska språk (vilket hemskt ämne, tänkte jag). Han hade sällskap med Anna-Klara, den lilla skarpa, raka, roliga, svartögda prästdottern från Kävlinge. Somliga av er minns henne som Anna-Klara Arvidsson, bosatt i Lund efter pensioneringen från rektorstjänsten i folkhögskolan i Svalöv och aktiv parti-medlem åren omkring millennieskiftet.

Luften i rummet vid Stora Ahlgatan var tjock av cigarettrök. Anna-Klara och jag var där i princip dagligen. Prat om böcker, film och politik. Hon bodde i Kävlinge och jag reste ju från Malmö. Vad gjorde vi?

Teater, Harriet Andersson i Ibsens Vil-danden på Malmö stadsteater. Köpen-hamsresor. Film. Premiären på Som-marnattens leende. En dag promenerade jag till Malmö för att se Öster om Eden. Jag blev starkt berörd. James Dean var jämnårig. Lördagstimmar på Håkanssons. Illustrated London News. Vi visste att det fanns några viktiga poeter i Lund, Maj-ken Johansson och den pretentiöse Göran Printz-Påhlson (mycket intressant, tyckte Johan) men vi hörde aldrig till någon grupp.

Jo, Anna-Klara var ordförande i höger-partiets ungdomsorganisation i Kävlinge. Hon tyckte hennes kamrater höll på att bli rasistiska och övertalade mig att tala om medborgarrättskampen i USA på ett möte. Högsta domstolen hade just för-bjudit rassegregering i skolorna. Strax efter mötet lämnade hon organisationen.

När jag lämnade regementet hade jag fått ett par tusen i avgångsvederlag så jag kände mig rik den första hösten.

Pengarna tog slut. Jag fick ett rum på Bytaregatan vårterminen 1955, och livet blev tråkigare. Jag försökte sälja några texter men minns bara att Lantarbetaren betalade ett par hundralappar för en berättelse en gång. Jag saknade Älghult. Att resa hem var både för dyrt och för tidsödande. Men jag svalt inte. Jag hade någon sorts naturaförmån som innebar att jag åt gratis på konviktoriet vid Bred-gatan mitt emot Lundagård. De serverade en utmärkt gåsmiddag på Mårtensdagen.

Under sommarmånaderna jobbade jag i jordbruket i Kvarterbo efter att ha varit borta de två föregående somrarna. Mer om det senare. Följande höst åter-vände jag till Lund, men studierna kän-des alltmer frustrerande. Vintern blev kall. Jag minns att jag höll en tjock och tråkig bok om världslitteraturens histo-ria i ena handen samtidigt som jag stack in den andra i värmeelementet och såg ner över de snöiga taken i Bytaregränd.

Jag visste att lundakoryfëer som Sten Bro-man festade på Grand tvärs över Kloster-gatan, men kände bara avstånd och avsmak.

Sommaren 1956 lämnade jag Lunds uni-versitet efter ofullbordade studier för att aldrig mer återvända. Trodde jag. Det dröj-de till 1969. Lunds universitet hade varit en dålig skola för mig och säkert för många andra. Jag anmälde mig för tjänst i en FN-bataljon men blev inte antagen. Också den sommaren jobbade jag i jordbruket.

DEL - 12: 1957-59

Växjö Högre Allmänna Läroverk im-ploderade plötsligt. Det blåste bort över Växjösjön i ett moln av illaluktande damm och var för alltid försvunnet.

I Älghult hände något avgörande: de 24 eleverna i sjuan fortsatte i åttonde klass. Det var en av sprickorna i den damm som höll den svenska begåvningsreserven in-stängd. Tio år senare ingick de i den flod-våg som revolutionerade universitet och högskolor.

Medan jag förkvävdes i Lund hade mina kamrater i Älghult, som var födda om-kring mitten av 1930-talet och bara haft tillgång till den sexåriga folkskolan, för-sörjt sig på diverse olika jobb i glasbruk, möbelindustrier, sågverk, butiker, jord-bruk och som hembiträden. Det var lätt att få jobb. Bli inte en hopp-Jerka! manade statens affischer.

Flera av dem hade också gått en eller två årskurser i folkhögskola. Där hade min vän Ingvar mött sin blivande fru Inkeri Snaula, finskt flyktningbarn från Petsamo, den ishavsbremsa som Sovjetunionen eröv-rade från Finland under kriget.

Älghult fortsatte att blomstra och jag hade god insyn i det mesta. Folkbokfö-ringen innebar att min far i princip kände varenda individ i den stora, glesbefolkade (4500 inv.) socknen/kommunen.

Han blev känd, dels för sin vägran att skriva på en lista som fördömde Vilhelm Mobergs roman Utvandrarerna och dels ge-nom att engagera sig för kvinnliga präster. Båda ståndpunkterna var högst kontrover-siella i Växjö stift.

Jag jobbade i jordbruket i Kvarterbo,

ibland med avbrott för korta vikariat i skolor, hade vänner i alla åldrar och var medlem i en NTO-förening som var kul-turbärare i Älghult tack vare ordföranden Valdemar Danielsson, en vänlig man som engagerade sig för ungdomsverksamhet och blev ordförande också i kommunsty-relsen.

Karin hade gått två årskurser i Sankt Sig-frids folkhögskola och sedan tillbringat vintern tillsammans med sin syster Ingrid som var småskollärare i Bjurå utanför Bo-den och förlovad med Göran, en tapetse-rare från Måttsund. Karin hjälpte Ingrid med svenskundervisningen för de finsk-språkiga barnen.

I Konsum i Bjurå jobbade den vackra dottern till Fritiof Enbom, tidigare anställd på Norrskensflamman och dömd till livs-tids straffarbete för spioneri i en rättegång som senare ifrågasatts. I syföreningarna samsades laestadianer och kommunister.

Sommaren 1957 befann vi oss i Kvarter-bo både Karin och jag och funderade över hur vi skulle fortsätta våra liv. Medan vi hackade potatis en oktoberdag beslöt vi att förlova oss, senare gifta oss och flytta till Göteborg, där Karin skulle utbilda sig till skådespelare och jag ta en fil mag-examen med samhällskunskap och historia för att bli lärare i en demokratisk skola – en folk-högskola.

Men närmast började Karin en anställ-ning på ett ålderdomshem i Vederslöv medan jag fortsatte att jobba i Kvarterbo. På hösten skulle åkrarna plöjas och har-vas och gödslas. Sedan kom tröskan och vi tröskade i gårdarna i byn. En kväll när vi rastade i mörkret utanför ladan pekade Arne upp mot den stjärnklara himlen och ropade: ”Där är sputnik!” Jag såg inte den lilla satelliten, men alla andra gjorde det.

Vederslövs ålderdomshem var litet och hade endast två anställda, Rosa Kronblad och Karin Richardsson. Där fanns åtta inneboende i varierande tillstånd av fy-sisk och mental hälsa. Varannan helg hade Karin ensam ansvaret. Då brukade jag åka dit. Det fungerade som ett storhushåll.

Nyåret 58 firade vi där, lyssnade på ra-dions årskrönika och förfärades över Frankrikes grymma krig i Algeriet. Ulla Sjöblom sjöng Jag står här på ett torg av Lars Forssell.

Nästa höst reste jag ensam till Göteborg. Karin fick vårdansvar för min gamla far-mor i Jönköping.

De första veckorna bodde jag i brandsta-tionens torn vid Järntorget. Rummet var cirkelrunt. I skeppsvarven dånade nitham-rarna. Vid Amerikakajen lade passagerar-fartygen till New York till. Folkteatern,

Folkets hus och den tongivande socialdemokratiska tidningen Ny Tid:s redaktion fanns i närheten. Dicksonska biblioteket erbjöd en bra plats för studier. Jörgen Westerståhl ledde Göteborgs högskolas statsvetenskapliga institution. Alla hans medarbetare tycktes vara socialdemokrater. Vi sysslade med kvantitativ forskning om införandet av ATP. Jag trivdes där.

DEL - 13: 1958-60

Hösten i Göteborgs högskola var framgångsrik. Jag hade kunskaper och förmågor som jag inte varit medveten om. Samtidigt kändes tillvaron mörk och hotfull i terrorbalansens skugga.

Mörkret manifesterade sig fysiskt. Jag satt en novemberkväll och läste i min nya bostad, en jungfrukammare på gårdsidan i en bottenvåning på Vadmangatan i centrala stan. Jag hade ont i huvudet. Det var något med ögonen. Sedan högg det plötsligt till i magen och jag kände en intensiv smärta som inte ville gå över. Jag lyckades tillkalla ambulans och for upp till Sahlgrenska sjukhuset. Snabbt diagnosticerad. Njursten. Jag kvarhölls ett dygn. När jag lämnat lasarettet gick jag till en optiker. Han frågade om jag var narkoman. Det visade sig att mina pupiller var morfinpåverkade. Jag fick ett par glasögon. Nästa dag var allt som vanligt. Jag läste vidare.

Karin upplevde ett liknande mörker hos min farmor i Jönköping och ångrade att hon hade slutat på ålderdomshemmet i Vederslöv. Min farmor hade tidigt blivit änka och sedan levt många år tillsammans med sin yngsta dotter, Elsa, som var bibliotekarie i Jönköping.

Men faster Elsa dog i cancer. Levern. Jag saknade henne, det sista jag minns av henne är att hon gav mig Stig Dagermans Bröllopsbesvär i födelsedagspresent.

Nu skulle Karin fungera som farmors stödperson samtidigt som hon jobbade deltid som barnflicka hos en kapten Stark och hans familj. Det märkliga med den familjen var att kaptenen och hans fru åt lunch ensamma, medan Karin och de två barnen, fyra och sex, fick äta i köket.

Karin upplevde året i Jönköping som svårt.

Vid midsommar gifte vi oss i Kvarterbo. Där var hundra gäster som vi kände väl. Johan och Anna-Klara besökte oss. Så satte vi oss på tåget till Göteborg en dag i augusti och kände en stor frihet. I fortsättningen skulle vi leva tillsammans.

Vi brukade fika på terrassen vid Götaplatsten på sensommardagarna. Solen gassade och getingarna surrade berusat.

Karin följde med på professor Lönnroths

föreläsningar om första världskrigets utbrott. De var utomordentligt intressanta och föreläsningssalen var alltid fullsatt.

Jungfrukammaren på Vadmangatan rymde bara en säng, två stolar och ett litet skrivbord. Dessutom disponerade vi en gasspis i köket, som annars fungerade som skräpkammare åt vår värdinna tant Signe. Hon ägde våningen, hyrde ut alla rummen och bodde själv i skärgården.

Tant Signe dök ofta oväntat upp. En kväll i september förde hon oss till en bänk utanför Park Aveny Hotell. Nu ska vi titta på kändisar, sa hon. Och minsann, efter en stund gick boxningsvärldsmästaren Ingemar Johansson förbi.

Karin gick med i en teatercirkel som ABF drev på Atelierteatern vid Norra Hamngatan med Ove Tjernberg och Hans Råstam (senare chef för Borås stadsteater) som huvudlärare. Där rörde sig en hel del teaterfolk som hon så småningom kom att samarbeta med.

Cirkelverksamheten drevs på kvällstid och jag brukade följa Karin hem. Ibland drog det ut på tiden och jag strövlade runt i nordstan, på den tiden en kåkstad med hotell, krogar och billiga kaféer där emigranterna vistats i väntan på amerikabåtarna. Vi hade gratis tillträde till stadsteaterns och folkteaterns föreställningar.

Efter ett halvår på Vadmangatan blev jag tilldelad ett studentrum med kokskåp på Bildradiogatan i Järnbrott. Så bekvämt hade vi aldrig bott.

Lena Gester, en liten tonårig skådespelerska på Atelierteatern, följde oss dit ibland. Hon hade bra sångröst. I spårvagnen till Järnbrott frågade hon en gång: - Vad betyder tyttelu? – Tyttelu? – Ja, i Bellmanslåten ”Tyttelu att graven är för djup?”. Hon dog ung efter att ha turnerat i folkparkerna några somrar med operetter som Vita hästen.

Vi var inte de enda i Göteborg som kom från Kvarterbo i Älgshult. Karins kusin Iris hade gift sig med Herbert som jobbade på ett varuhus i stan. De bodde med sina två små flickor i en träkåk utanför Liseberg. Vi var där och festade ibland.

Pekingoperan gjorde sitt hittills enda gästspel i Sverige på Göteborgs stadsteater i april 1960. Vi var där. Ett organiserat tumult av färgrika dräkter, blixtrande klingor, sminkade ansikten, akrobater, skrällande cymbaler, mullrande trummor, gälla flöjter, falsettsång.

Kvällen före föreställningen hade vi festat hos Iris och Herbert. Pekingoperan var en oförglömlig baksmälla.

Under försommaren sökte Karin in på scenskolor i Stockholm och Malmö med en scen från O'Neills Blodet ropar under almarna.

Själv blev jag inkallad. Redan i maj måste jag resa till Växjö för att vidareutbildas inför höstens manöver i Kivikstrakten i Skåne.

När jag anmälde mig på regementet fick jag till min häpnad veta att jag som sergeant var för fin för att bo i kasernen. De hade hyrt ett rum på stan åt mig. Till regementet skulle jag gå på morgnarna som till en arbetsplats eller föreläsning. Beskedet gav mig en oroande känsla av meningslöshet.

Karin och jag tillbringade några sommarveckor i Älgshult innan vi återvände till Göteborg där Karin skulle medverka i Kröningen, en pjäs av Lars Forsell.

Själv måste jag snart resa ifrån Karin och repetitionsarbetet och mina studier för att i stället tillbringa september månad med exercis på regementet och en manöver i Skåne.

Hur skulle det gå med teaterpremiären? Hur skulle jag hinna med mina studier?

Kaos förestod – och stora förändringar.

DEL - 14: 1960-62

Atelierteatern låg en trappa upp, ovanför den ofta bullersamma krogen ”Zum Gemütlichen Alfred”.

Regissör var Ingrid Korposoff som varit regiassistent hos Bert Brecht, och hennes ledande teaterprincip var Verfremdung.

För Atelierteaterns manliga skådespelare var begreppet Verfremdung lika främmande som det var att underkasta sig en kvinnlig regissör, som dessutom bröt på tyska. Sexistiskt knotande genomförde de repetitionerna och när Lars Forsells pjäs som väntat blev ett fiasko - ”mer gymnastik än dramatik” stod det Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning – gjorde de uppror.

De förlorade den maktkamp som följde och när de försvunnit återstod en kvinnligt dominerad ensemble bestående av Bodil Mannheimer (senare Uppsala stadsteater), Pia Rydvall (Hem till byn), Lena Gester, Karin, Gunilla Bergström (hon med Alfons) och ett par killar, bland vilka jag minns Ralf Glaerum. Sympatisk och en sorts allkonstnär.

Fragment av krisförloppet nådde mig under skjutövningar i Växjö och strövtåg i Österlen under manövern. Somligt var djupt oroande.

Den decimerade ensemblen blev hembjuden till Ingrid Korposoff som bodde i en lägenhet i Biskopsgården. Vi ägnade en halvtimme åt att titta på Bröderna Car-

twright. TV var ännu sällsynt, åtminstone bland mindre bemedlade.

Atelierteatern gjorde några månader senare succé med Familjen Harlekin, där Brechts principer kombinerades med humor, och Pinocchio, som blev vårens långkörare och drog hem lite pengar genom att uppföras på många av Göteborgs skolor.

Jag låg fem, sex veckor efter med mina studier när jag kom tillbaka till Göteborg, men både Jörgen Westerståhl och Erik Lönnroth visade hänsyn. Jag upptäckte att Lönnroth var en ledande universitets- och forskningspolitiker och arbetade med utveckling och förnyelse av universitet och högskolor. Det behövdes verkligen, men var nog svårt, tänkte jag. Med såna gamla stötar – i alla åldrar – som universitetet vimlade av.

I december upptäckte vi att Karin var gravid. Nu hade revolutionärerna från Älghults enhetsskola trängt in i den nya katedralskola av vit betong och blänkande glas som uppförts i Växjö intill biskopssätet Östrabo. Också historien var gravid, för att citera Fria Pro.

Under det blänkande skalet fanns mycket av det gamla läroverkets innanmäte kvar. KS, konservativ skolungdom, hade skiftat namn till Högerens Ungdomsförbund och var fortfarande skolans enda politiska organisation. Men nu bildade älghultarna en SSU-förening.

Min bror Erland blev kassör och mina systrar Inger, Britta och Anna fyllde senare på medlemsantalet tillsammans med sina kamrater från Älghults enhetsskola. De bjöd in SSU:s unge ordförande Ingvar Carlsson till en debatt i katedralskolans aula och han sopade golvet med HUF:arna. En flicka från Älghults Enhetsskola blev primus bland katedralskolans studenter och fick sin bild i Smålandsposten. Några år senare fyllde ungdomar från alla grundskolor i Kronoberg katedralskolan.

Våren kom tidigt. Erland besökte Göteborg med min minsta syster Anna och såg Pinocchio på Atelierteatern. Studen- trummet hade plats för gäster. I maj kom Karins mamma Berta och hade roligt i ett soligt Göteborg samtidigt som hon köpte sådant som hon visste att en baby behövde. Vi tog med henne på bio och till sjömanstornet i Masthugget där hon tyckte att tornet svajade.

Vi började söka en större lägenhet, men bostadsbristen var total. Det fanns en underjordisk marknad. Hyresskojarna ställde in några gamla möbler i en tom lägenhet och sa att den gick att hyra, under förutsättning att man köpte möblerna för

10 000 kronor.

Vi visste att Axevalla folkhögskola hade en omfattande teaterverksamhet och planer på att utveckla den till en riktig teaterskola. Jag sökte en lärarplats där, trots att jag ännu inte var färdigutbildad och fick nästan omedelbart besked om jag fått den, inklusive en tvårumslägenhet i ett av skolans elevhem. Men anställningen gällde inte förrän i september.

Karin for hem till Älghult, men jag stannade kvar hela juni och pluggade nationalekonomi, det sista ämnet som behövdes i min examen.

Den sommaren firades bröllopp i Kvarterbo för Karins tvillingsyster Kerstin. Jag hade stukat foten och Karin var högggravid. Min nye svåger Gösta var en modern välutbildad jordbrukare och arrenderade några år senare den stora gården Hultaby utanför Vetlanda.

Karin födde en pojke i början av september efter en lång och svår process. Jag var med, tack vare en studentkamrat som redan blivit färdig läkare på lasarettet i Växjö. Karin och pojken flyttade till Älghult. Själv for jag till Göteborg, tenderade i nationalekonomi, flyttade sedan våra få tillhörigheter till den lilla lägenheten i elevbaracken i Axvall och bekantade mig med mina nya kollegor. Min tjänst omfattade cirka 30 timmar, fördelade på sex dagar i veckan, i ämnena svenska, samhällskunskap, geografi, historia och häpnadsväckande nog gymnastik. Dessutom skulle jag vid ett tillfälle i veckan ha nutidsorientering i aulan med samtliga elever och en gång i veckan morgonsamling. Jag ansvarade på heltid för elevbarackens 20 flickor enligt traditionella regler som framför allt handlade om att inte släppa in några pojkar utom vid vissa tidpunkter.

Den 15 september kom eleverna och terminen började. Den 1 oktober reste jag till Älghult och där döptes pojken till Martin. Vi for till Axvall i taxi, Martin, Karin, mamma Berta och jag. Livet på Axevalla folkhögskola började.

DEL - 15: 1961-62 *Första året på Axevalla folkhögskola*

Axevalla folkhögskola drevs inte av någon folkrörelse eller ideell organisation utan av landstinget. Det var helt enkelt en utbildningsinstitution.

Min första uppgift blev att säga något om Dag Hammarskjöld vid en minneshögtid efter det att hans plan störtat vid Ndola. Skolans elever stod uppställda runt en flaggstång med flaggan på halv

stång.

Det passade mig. Jag beundrade Hammarskjöld för hans ansträngningar att stärka FN och hade följt nyhetsrapporteringen om den katastrofala utvecklingen i Kongo, nuvarande Zaire. Uppmärksamheten i Sverige var inriktad på Afrika och befrielsekampen mot kolonialmakterna. Per Wästberg och Sara Lidman hörde till dem som engagerade sig. Det fanns en solidaritetsrörelse. Efter andra världskriget begick Frankrike, Belgien, Portugal, Storbritannien och apartheid-Verwoerd mord på Afrikas jord, för att citera ett av tidens slagord.

Martin var nyfödd och flickorna i elevhemmet var mycket intresserade. Det gick alltid att ordna barntillsyn. Vi var rikare än vi någonsin varit. Boendet var billigt och vi åt huvudmålet i matsalen tillsammans med eleverna och ett par andra lärare. Husmor var en skånska som kallades Tjosan. Hon var oftast glad men ibland djupt deprimerad.

Flertalet elever kom från den kringliggande landsbygden och hade bara 6- eller 7-årig skolbakgrund. Jag undervisade alla. De var medvetna om att de skulle konkurrera med yngre generationer som hade realexamenskompetens. Alltså var det just de kunskaperna de behövde. De kunde också pröva in till polis- och sjuksköterskeutbildning. Vi skaffade tidigare inträdesprov.

Det kan låta torftigt, men proven gav faktiskt en stabil bas att utgå från i undervisningen i svenska, samhällskunskap, ekonomi, geografi och historia. Eleverna var angelägna att lyckas. Vid föreläsningarna i nutidsorientering kunde jag ta ut svängarna. Oftast var bara eleverna närvarande. Oftast kunde jag engagera dem. De trivdes och jag med.

Dessutom hade vi företagsam elevkårsordförande. Han var ungefär lika gammal som jag och såg ut som Martin Ljung. Rektor meddelade mig plötsligt att jag skulle arrangera en skolresa till Åre på vinterlovet. Det oroade mig för jag saknade den sortens kompetens. Men det visade sig snart att initiativet kom från elevkårsordföranden och han organiserade också genomförandet, bokning av bussar, vandrarhem och så vidare. Hela resan. Det var bara att följa med.

Carl-Erik Proft som höll på att förbereda Skara skolscen bodde granne med oss. Han var en pretentiös "kulturman" med grått skägg, flott sportbil, stora ambitioner och mycket pengar. Nödvändiga tillgångar om man vill starta en teaterskola i Skara kanske.

Han umgicks med oss men knappast med någon annan på skolan. Det pågick en konflikt mellan honom och skolans rektor Torsten Schmidt. Att starta en omfattande teaterverksamhet i ett slutet socialt sammanhang som en folkhögskola är kontroversiellt, i synnerhet om målet är att rycka loss verksamheten och skapa en ny institution. Vi blev aldrig en del av konflikten men kunde inte undgå att förmimma den.

Han tog med Karin på PR-turnéer till Rotaryklubbar och stadshotell i Västergötland.

De spelade En dörr ska vara öppen eller stängd av den franske 1800-talsförfattaren Alfred de Musset. Det är en elegant, aristokratisk och traditionellt högkulturell dialog, alltså ett exempel på just det slags teater som Atelierteatern och Brecht fördömde.

Efter läsårets slut reste vi till Växjö för att fira Erlands studentexamen. Vi vände i min syster Ingers inackorderingsrum nära vattentornet. Martin var nu nio månader och kröp omkring på golvet och upptäckte saker.

Plötsligt fick han tag i en sladd och ryckte i den. Hett vatten från en elektrisk tekokare sköljde över honom. Vi spolade honom med kallt vatten, men huden på överarmen och ena sidan av bröstet lossnade. Han skrek. På lasarettet sövdes han och isolerades på grund av infektionsrisken. Vi fick inte besöka honom på flera dagar. När vi till slut kom kallade sjuksköterskorna honom avdelningens "lilla solstråle". Han hade ett optimistiskt temperament och smärtan hade gått över. Men han hade stora bandage.

Den sommaren reste Martin och jag en gång i veckan till Växjö med rälsbussen för att lägga om bandaget. Han blev god vän med en gubbe i lasarettets väntrum som roade honom genom att ta av förbandet på sin hand och visa såret efter sin avhuggna tumme.

Rälsbussen hem gick inte förrän klockan tre och vi brukade gå till det närbelägna Strandbjörket och fika och titta på änderna. Martin somnade oftast under resan hem. Jag läste Freuds Drömtydning som just kommit ut i pocket.

DEL - 16. 1962

Sista året i Axevalla

Folkhögskolan gränsade till Axevalla hed, där vanligtvis hundratals hästar betade. Men heden var också militärt övningsområde. Denna höst var den full med värnpliktiga. På kvällarna satt de på staketet som avgränsade skolområdet och tittade

in på de 20 flickorna i det elevhem där också vi bodde. Killarna ropade och gjorde diverse gester. Flickorna fnissade och skrek. Inom några år var de sannolikt föräldrar till en ny generation som skulle bli mer välutbildad än de och nu kan de vara far- eller morföräldrar till ännu en generation.

Skara skolscen inledde sitt första verksamhetsår och Karin ingick i den första omgången elever. Vi anställde en flicka för att ta hand om Martin när jag hade undervisning och Karin var i Skara. Hennes föräldrar var stränga laestadianer och hon var mycket tyst. Jag brukade äta lunch hemma med henne och Martin. Hon sa ingenting och svarade bara med ja eller nej. Så det enda som hördes var tuggandet på knäckebröd. En gång satte jag på radiomusik. Då steg hon tyst upp och stängde av radion. Jag sa heller ingenting. Vi satt och tuggade. Men Martin tyckte om henne och bodde i hennes föräldrahem under höstlovet medan vi var i Stockholm hos min bror Jan. Senare hittade vi en dagmamma till Martin. Hon hade en pojke i ettårsåldern och var gift med en travkusk.

Skolan hade anställt en ny svensklärare som hette Barbro. Hon hade en halvårsgammal pojke. Hennes man Lasse studerade till veterinär. Vi kom att umgås ganska mycket eftersom vi hade likartade bekymmer och glädjeämnen.

Under läsåret infördes femdagarsvecka i svenska skolor. Jag var skeptisk och undrade hur vi skulle kunna hinna med våra kurser. De flesta eleverna reste hem varje vecka och skolan var så gott som tom lördagar och söndagar vilket innebar en väsentlig arbetstidsförkortning.

Harry Martinssons Aniara hade utkommit i pocketupplaga och kostade 4.25. Vi startade en studiecirkel om människans framtid i rymdålderns och terrorbalansens tid.

Elevkåren hade samma ordförande som föregående år och jag övertalade honom att låta vinterlovet skidresa gå till Oslo i stället för Åre.

I Holmenkollen hyrde jag ett par enkla träskidor och åkte utför en lång, brant, hård sluttning under ständig acceleration tills jag naturligtvis föll. Skidor hade jag åkt varje vinter sen femårsåldern, men aldrig på det sättet. Jag gjorde inte om det.

På Nationalteatret såg vi Bert Brechts Den kaukasiska kriticirkeln med den unga Liv Ullman i rollen som Grusje. Hon var mycket bra.

Karl Erik Proft satte upp George Bernhard Shaws komedi Ödets man på Skara skolscen. Den handlar om Napoleon och

har ett pacifistiskt tema. Teatereleverna visade sig bångstyriga och Profts ganska auktoritära ledarstil fick mothugg, bland annat i form av en strejk. En av eleverna, Bernt Ström, bildade en fackförening för eleverna. Han hamnade några år senare på den nygrundade Norrbottensteatern i Luleå.

Läsåret på Axevalla slutade redan den 15 maj. Jag hade sökt ny anställning på Framnäs folkhögskola i Öjebyn utanför Piteå och fick snart besked om att jag kunde börja 1 september.

Framnäs folkhögskola var berömd för sina fleråriga musikkurser under ledning av skickliga instrumentalister. Eleverna undervisades dels enskilt i sina instrument och dels i samspel i skilda grupperingar. Det gavs ofta offentliga konserter och ibland reste musikgrupper på turnéer.

Musikeleverna kom från hela Sverige. Där fanns också en allmän linje med tre årskurser. På Framnäs skulle jag alltså undervisa, både i allmänna linjen och musiklinjen. Karin skulle få tillfälle att arbeta med teater och sångspel.

Vi bodde kvar i det tomma elevhemmet under sommaren. Mina föräldrar och fyra yngsta syskon firade semester hos oss och bodde i de tomma elevrummen. Också Karins syster Ingrid besökte oss med sin tvååriga son Jan och sin man Göran. Hon var lågstadielärare i Måttsund utanför Luleå och gladd sig över att vi skulle flytta till Framnäs, bara fyra mil från Måttsund.

Vi hade några festliga och innehållsrika sommarveckor i Axevalla och Västergötland innan det blev tid att stiga på tåget och börja den långa resan.

Karin hade ju tillbringat ett år utanför Boden och jag en sommar med skogsplantering i Avaviken utanför Arvidsjaur, så vi visste vad som väntade. Det var mer än 24 enformiga timmar, mestadels med låg tallskog och vitmossa utanför fönstren. Martin hade lärt sig gå och höll på att springa ifrån oss under ett uppehåll i Umeå.

Solen sken den eftermiddag då vi steg av tåget i Öjebyn. En vaktmästare från skolan väntade på perrongen med bil. Han talade en blandning av pitebondska och svenska och skjutsade oss till Prytzska, en oregelbunden tvåvånings träkåk mitt i Öjebyn. Vi skulle bo på andra våningen. Det var ungefär en kilometer till skolan. Det var slut med att vakta på elever.

DEL - 17. 1963-69:1.

Framnäs

Livet i klassrummet är ett ständigt flöde, en ständig dialog med frågor, svar och

elevtankar, som ofta utgår från oväntade detaljer och förändrar flödets riktning. In- för detta flöde – förberedelser. Efter flö- det - slutsatser. En del dokumenteras, men ingen kan minnas lektionernas ström av impulser och samtal, dag efter dag, vecka efter vecka, år efter år.

Det stora gemensamma flödet i Framnäs var musiken. Den fanns överallt, inte bara under lektionstid utan hela tiden. Klanger från pianon, violiner, trumpeter, klarinet- ter, trummor och cymbaler.

Skolan var nybyggd, med stor akustisk aula, där vi samlades flera gånger var- je vecka för repetitioner, konserter och föreställningar som inte bara vände sig till eleverna utan ofta också till publiken i Piteå.

Där fanns ett bibliotek som jag de sista åren fick ansvar för. Där fanns ett tid- skriftsrum med moderna tidskrifter som Ord och bild, BLM och Rondo, flera musiktidskrifter, flera konsttidningar och naturligtvis rikstidningarna och loka- lpresen.

Huvudbyggnaden hade två våningar. Några dyrbara flyglar måste vi ideligen bära med uppför och nedför trapporna. De var tunga, det krävdes fler än fyra för att orka. Lärarrummet var alltid fyllt av to- baksrök.

Eleverna bodde som studenter i egna rum i ett höghus med kanske sex våningar. Ett par lärare bodde där också, Anna-Lisa och Sven. Vi åt i en gemensam matsal. Sedan tog vi hissen upp till Anna-Lisas lägenhet, några lärare och elever, och drack kaffe.

Bakom en rad tallar låg Piteälven, bred som en havsvik, frusen stora delar av läsåret. Under somrarna badade vi där, men vattnet var alltid kallt, inte som i Pite havsbad.

I Prytzka disponerade vi övervåningen med alla dess vinklar och vrår. I våningen under bodde Rune och Gunborg och de- ras dotter. Rune var pianist och pianolära- re. Han hade också en enkel orgel. Vid ett tillfälle redde sig några råttor ett bo i orgeln. Rune måste skruva sönder den för att komma åt dem. Råttorna kom från lagården nedanför gårdsplanen.

Vi gick på bio tillsammans, bland an- nat på Hitchcocks Fåglarna. Vi spelade in en egen skräckfilm som fick namnet Den mystiske snömannen. Rune spelade en brittisk vetenskapsman som dödades av snömannen. Han skelett blev återfun- net. Skelettet lånade vi från skolan och forslade på spark till inspelningsplatsen. Filmen visades för elever och lärare i au- lan. Tyvärr var den underexponerad, vin- tern var ju mörk, men det gjorde den sam- tidigt kusligare. Den varade 15 minuter.

I november 1963 var jag sjuk i halsfluss eller influensa. Samtidigt drabbades Nor- rbotten av en intensiv snöstorm. Drivorna nådde till fönstren hos Rune och Gunborg.

Inga tidningar kom (vi prenumererade på DN från 1961 till 1994) och ingen post. Vi hade ingen radio och var helt isolerade under några dagar från den 21 till den 24 november. Dagsljuset varade bara någon timme. Min sjukdom bidrog till känslan av isolering.

Snöstormen lade sig förstås, jag blev feberfri och posten kom, tre, fyra tidning- ar med svarta rubriker. President Kennedy hade blivit mördad den 22 november. Jag hade missat årets sensation.

Då beslöt vi att köpa en TV. Det var en dyr historia, och vår TV fungerade inte särskilt bra, kanske på grund av mottag- ningsförhållandena. Men vi såg i efter- hand de svartvita flimrande bilderna från Kennedy mordet och begravningen och efterspelet med Lee Harvey Oswalds död. Bildkvaliteten var nog knappast större än i Den mystiske snömannen.

I mars 1964 reste skolan på sportlov i Gratangen i Norge. Jag var hemma hos Martin, men Karin följde med. Hon blev god vän med Jarl Dahlbom, en av mina kollegor med undervisning i bland annat samhällskunskap. Han var från Finland och hade som 20-åring direkt efter gym- nasiet upplevt det ryska störet på Karelska näset som krossade den finska armén 1944. Sedan hade han emigrerat till Sverige, erhållit svenskt medborgarskap, utbildat sig till lärare och gift sig med en svensk flicka, Berit, Bea kallad. De hade två barn.

Två år senare, 1966, arrangerade Jal- le och jag en skolresa till Leningrad. Vi gav oss iväg i två bussar i mitten av maj. Vi reste via Haparanda, övernattade i Jvaskylä och for nästa dag över gränsen till Karelska näset, förbi Viborg, där Jalle upplevt det finska nederlaget 1944.

Så kom vi fram till Leningrad. Ryssarna badade i hamnen där pansarkryssaren Au- rora låg. Vi såg Vinterpalatset och Peter Paul-fängelset, gick på Nevskij Prospekt och besökte Finlandsstationen där Lenin steg av tåget 1917. Där fanns också min- nen från Leningrads belägring tjugo år ti- digare. De finsktalande eleverna kommuni- cerade med ryssarna på finska.

Jalle var en utmärkt lärare med om- fattande kunskaper, duktig organisatör, och populär bland elever och kollegor. Han var också storrökare.

När jag kom tillbaka till Framnäs efter resan visade det sig att Karin hade rest till Stockholm för att hämta vår koreans-

ka adoptivdotter som plötsligt anlät från Seoul. Hon var 18 månader, vägde sex och ett halvt kilo och fick namnet Sara.

Några år efter det att vi flyttat till Lund gjorde vi ett återbesök i Öjebyn och Piteå. Jalle var sjuk i lungcancer och myck- et mager. Han dog några veckor senare, knappt 50 år gammal.

DEL - 18. 1963-69:2.

Framnäs

Sovjetunionen och USA hade besegrat Nazityskland. 1948 kom Pragkuppen och järnridån. Stalin avslöjades av Chrusjtjov, men det hopp den nya regimen väckte försvann i Ungern 1956.

Europas koloniala förtryck fortsatte, men de vita ockupationstrupperna förlorade överallt: i Indokina och Algeriet, i Kongo, i Kenya, i Angola och Moçambique. Sy- dafrika införde apartheid med europeiskt stöd. Europa var skit!

Det vitala USA tycktes visa vägen mot demokrati. Social rättvisa efter Roosevelts reformer. De svartas kamp mot vita för- tryckare. Martin Luther King. Freedom riders. Marschen mot Washington. John F Kennedy. Medborgarrättslagarna 1964.

Det fanns en motrörelse, inte egentligen antiamerikansk, men alltmer USA-kritisk. Vad gjorde USA i Latinamerika? I Gua- temala? På Kuba? I Venezuela? Vad han- dlade invasionen i Grisbukten om? Vad hände i Indokina?

Hade Wall Street funnit ett billigare sätt att suga ut och förtrycka jordens fattiga än den gamla kolonialismen? En ny form av kolonialism: neokolonialism. Vem ag- erade? Staten USA eller det amerikanska kapitalet?

Det historiska omslaget kom 1965. Viet- namkriget hade avslöjat USA-imperialis- mens verkliga innebörd. Världen måste sluta upp bakom Vietnams folk. I USA pågick en politisk och social revolution. Där fanns bundsförvanter och förebilder: den starka freds rörelsen och medborgar- rättsrörelsen. USA-imperialismen måste bekämpas solidariskt!

Sommaren 1965 dog min farmor. Famil- jen var på väg hem från begravningen i Jönköping. Jag satt i det sommarkva- va tåget mellan Nässjö och Sävsjöström och läste DN. Lars Forssell tog ställning i sommarens stora Vietnamdebatt. Ett par veckor senare höll Palme sitt Gävletal.

Då var vi tillbaka i Framnäs. Jag under- visade en grupp nyutbildade pakistanska läkare i svenska för att de skulle kunna tjänstgöra i Norrbotten. Karin och jag beslöt att adoptera en koreansk flicka.

Det är svårt att idag klargöra hur skarpt Vietnamkriget klöv opinionen i USA, i Europa och i Sverige. Vietnam blev ett självklart huvudtema i samhällsundervisningen. Nutidshistorien omprövades. Det fanns engagemang och kunskap hos mina elever.

Hösten 67 arbetade vi på en stor kabaré, en sorts allkonstverk om USA:s krig i Vietnam. Där fanns stora dokumentära inslag, klippta ur nyhetsförmedling och debatt, där fanns skönlitterära inslag som Göran Sonnevis dikt Om kriget i Vietnam, där fanns amerikanska röster som Norman Mailers, sånger av Bob Dylan som *The times they are a-changing*, *Masters of War*, *With God on Our Side* och *A Hard Rain's A-Gonna Fall* och egna texter. Bland våra elever fanns flera som senare skulle bli kända i den progressiva musikrörelsen.

Kabarén framfördes i Luleå som en del av kampanjen "Kul 67" som skapade engagemang för den nya stadsteater som höll på att etableras i Luleå. Så småningom skulle NJA uppföras där som ett första exempel på den samhällskritiska dramatik som Fria Teatern skapade.

Auditoriet var stort. Luleå FNL-grupp tackade och gav oss FNL-märken av papp. Någon vecka senare kom en hög socialdemokrat till Framnäs, jag tycker mig minnas att han var statssekreterare, för att råda oss att inte inta en alltför extrem hållning.

Men samtidigt genomfördes marschen mot Pentagon i Washington med syftet störta imperialismens murar på samma sätt som en gång Jerikos. I Stockholm överföll polisen prominenta socialdemokrater på väg hem från ett Vietnam-möte. I januari 1968 marscherade Palme tillsammans med Nordvietnams ambassadör i en stor Vietnamdemonstration. USA kallade hem sin ambassadör. I februari genomförde FNL Tet-offensiven. President Lyndon Johnson förklarade att han skulle avgå. I april mördades Martin Luther King och i maj Robert Kennedy. Richard Nixon vann så småningom presidentvalet. USA var moget för en revolution, det var vi övertygade om.

Sara Lidman gav ut *Gruva* 1968. Boken inleds med orden: "Hösten -67 ordnade FNL-grupperna möten över hela landet och jag hade fått några orter i övre Norrland på min lott. Svappavaara."

Boken blev en upptakt till den stora gruvstrejken 1969. Så knöts den sociala revolutionen i Norrbotten till den internationella antiimperialistiska kampen. Många elever på Framnäs hade anknytning till Kiruna och Svappavaara.

Samtidigt ägde Pragvåren rum. Vi hopades den skulle segra. Förverkligandet av en "socialism med ett mänskligt ansikte" skulle främja kampen mot USA-imperialismen.

Pragvåren krossades den 20 augusti. Jag följde tragedin i radio timme för timme medan jag snickrade ett par bokhyllor för att få plats med mina alltför många böcker. Jag har kvar de båda hyllorna fortfarande. När jag ser på dem tänker jag ofta på det hopp som krossades den där augustidagen.

Under höstterminen anlände Prags symfoniorkester till Framnäs som flyktingar. De framförde konserter tillsammans med våra elever och lärare. Det skedde inte helt utan gnissel.

Prag-musikerna var vana att spela klassisk musik i svart kostym och vit skjorta. Våra musiker satte snarare en ära i att vara informellt klädda. Visst spelade de klassisk musik. Men de var också engagerade i den moderna musik som byggde på John Cages teorier. För tjeckerna var den en styggelse.

Mer om detta nästa vecka.

DEL - 19. 1963-69:2.

Framnäs

1964 flyttade vi från Prytzka till ett Älvsbyhus på Åkervägen cirka en kilometer från skolan. Nu bodde vi i egen villa, med garage. Det var drygt en kilometer till skolan. Vi hittade en bra dagmamma till Martin. Hon hette Margareta, och Martin tyckte så mycket om henne att han reste till Öjebyn tio år senare, enkom för att träffa henne.

Sommaren 1966 när Sara var nykommen tillbringade vi ensamma på ett torp i skogen utanför Älghult. Det var en fin sommar, fast det ringlade huggormar på kökströskeln och skorstenen var full av mygg. På hösten tog jag körkort och köpte en Saab med tvåtaktsmotor.

Vi började vi bygga ett hus 1967 på en gammal husgrund i den slätterhage som tillhörde Karins far Richard. Sedan vi i augusti återvänt till Framnäs i Saaben, vars högsta hastighet var 70 km/tim, sålde vi den för 1500 kronor, samma summa som vi köpt den för. Ingrid's make Göran hjälpte oss både vid köpet och försäljningen.

Sommaren 1968 blev huset i Bolet färdigt. I augusti började Martin skolan i Öjebyn. Han gick dit tillsammans med sin bästa vän Bengt. Ibland ringde fröken och talade om att pojkar inte kommit fram till skolan. Det fanns så mycket intressant på vägen.

Min undervisning gick bra. En dag kom ett brev från ecklesiastikminister Eden-

man. Det innehöll ett dokument som utnämnde mig till ordinarie lärare.

Vi började få vänner även utanför skolan. En av de viktigaste var Gunnar Kieri som forskade och skrev om interneringslägret Storsien i Kalix kommun där kommunister, anarkister, pacifister och socialdemokrater på vänsterkanten hölls internerade 1939-40 för att de ansågs utgöra ett hot mot Sveriges säkerhet. Danmark hade liknande läger och internerna i dem deporterades till tyska koncentrationsläger efter ockupationen 1940.

Min syster Britt's sambo Nisse, som gjorde vapenfri värnplikt på Arlanda, blev efter en häftig protest mot regeringens hantering av Russell-tribunalen 1967 förvisad till Sibirien, dvs Skellefteå flygplats. Helgerna tillbringade han hos oss. När Sara, tre år, kom in till honom på morgnarna brukade han säga: "Hej lilla äckliga Sara!" Då gapskrattade hon.

Karin satte igång en omfattande teaterverksamhet. Arrabals Picknick på slagfältet blev en succé tack vare skolans komikergen, som vid ett annat tillfälle förvandlade radions sjö- och landvädersrapport till oemotståndlig komik. Hon fick också uppdraget att regissera ett spel om kommunsammanslagningen mellan Piteå och Hortlax.

Andra succéer var Kent Anderssons Hemmet och John Synges En kittelflickares bröllop. När ensemblen turnerade med "Kittelflickaren" fastnade bilen i en snödriva. Ett par starka norrländska snöröjare fick loss den. I den hårda blåsten på bron över Pite Älv lossnade kylarlocket på Anna-Lisas folka. Hon tryckte ner det igen och band fast det med en halsduk.

Rikskonserter finansierade en turné med den lilla Mozartoperan Bastien och Bastienne. Turnén blev ansträngande på grund av de långa avstånden i Norrbotten som planerarna i Stockholm inte hade tagit hänsyn till.

Men de flesta uppsättningarna ägde rum på folkhögskolans stora och välutrustade scen. Mest krävande var Häxjakten av Arthur Miller, ett kostymdrama med flera stora roller.

Fickteatern med Lottie Ejebrant och Tom Deutgen gjorde ett bejublat – och stimulerande – besök.

Sune Smedeby presenterade 1960-talets moderna musik och musikteorier med utgångspunkt från den amerikanske tonsättaren och musikteoretikern John Cage. En stråkkvartett kunde plötsligt tystna mitt under framförandet. Publikens som förlamad, någon hostade, några röster hördes, en bil startade. All tystnad är musik, förk-

larade Sune. Vid ett annat tillfälle hade Karin uppgiften att mitt under en konsert skrika ”Sluta, sluta!”, för att skärpa publikens medvetande.

Sune arbetade också med att sammanfoga olika konstarter, musik, lyrik, prosa-texter, bilder, ljus och ljud. Vi förberedde länge en happening som skulle framföras i Luleå nybyggda stadsbibliotek. Ljus och mörker spelade en stor roll. Under repetitionerna i februari och mars hade vi tillgång till Norrbottens vintermörker. Men när happeningen ägde rum i april hade mörkret tagit slut. I det skarpa solljus som föll genom bibliotekets glasrutor framstod vår happening som mycket konstig. Men Sune var nöjd. Att vi hade glömt ljusets återkomst var också en happening, sa han.

På våren 1969 föreföll det som om Karin och jag var på väg att bli norrbottningar för all framtid. Vi trivdes, men kände oss samtidigt lite låsta. Socialdemokratisk skolpolitik räddade oss. För lärare i samhällskunskap i högstadiet och gymnasiet tillkom ett nytt krav: betyg i geografi. Den som ville komplettera sin examen erbjöds lön med så kallat b-avdrag. Därigenom blev det möjligt att flytta till Lund för ett års studier. Vi tilldelades en familjebostad för studenter i Ulrikedal. Vi visste det inte då, men beslutet kom att innebära slutet på vår tid i Öjebyn.

DEL - 20. 1969-73:1. *Ulrikedal, Lund*

Karl Marx, Kapitalet, översättning Ivan Bohman, inledning Bo Gustafsson. Bo Cavefors Bokförlag. Första upplagan februari 1969. På försättsbladet en dedikation till Karin och mig samt datum 9. 6. 1969. Och några namn på elever och kollegor. Det var avskedet från Framnäs, Öjebyn och Norrbotten.

Karin och jag besökte Lund under sommaren för att ordna vårt boende. Ville vi bo på Magistratsvägen eller Skarpskyttevägen? Nej. Det var långt utanför stan. Hela stadsdelen låg livlös i sommarsolen. Vi bestämde oss för Ulrikedal i södra Lund. Den kringbyggda gården med familjelägenheter tilltalade oss. Så blev det.

En långväga flytt innebär en förlust, av vänner, sociala sammanhang, relationer. Man börjar från noll. Det var 13 år sedan jag lämnade Lund.

För Martin var det mer omvälvande. Han var åtta och skulle börja i andra klass. Han lämnade fröken, vännerna och klasskamraterna. Nu skulle han börja i Vegaskolan. Han skulle nog klara det. Nu hade vi en grundskola med enhetlig läroplan i hela landet. Han skulle känna igen sig.

Skolan började en vecka tidigare än universitetet, och vi fick inte flytta in i Ulrikedal förrän den 1 september. Martin och jag måste resa i förväg till Lund. Vi lånade Brittias och Nisses rum i Smålands nation. Det nybyggda höguset var ganska likt elevbostadshuset i Framnäs. Större förstås. Vi gick omkring på Lunds ännu sommartomma gator. Det var som att gå bland kulisser. Grand, Klostergatan, stortorget, rådhuset, domkyrkan, Lundagård, AF. Det såg exakt ut som Lund. Vi gick på en Kalle Anka film i biografen Regina på baksidan av Grand.

Mitt fokus var klart. Jag skulle gå in i FNL-rörelsen och jag skulle studera ekonomisk historia. Jag hade ju hållit på med Kapitalet hela sommaren. Dessutom måste jag läsa kulturgeografi som jag ju fick betalt för att göra. Det finns fotobevis för att jag gjorde det. Sydsvenskan (tror jag) publicerade ett foto av den överfulla föreläsningssal där alla vi som skulle komplettera vår lärarkompetens med kulturgeografi hade samlats. Ämnet visade sig vara ett utomordentligt intressant med perspektiv på stadsbyggnad, ekonomi, spridningseffekter och stadsplanering.

I början av september deltog vi i höstens första Vietnam-demonstration. Den var en hyllning till befrielseledaren Ho Chi Minh som nyss avlidit. Ho, Ho, Ho Chi Minh! Under uppställningen utanför AF träffade vi Anna-Klara och Johan. Deras lille son låg i en barnvagn. Träden i Lundagård var helt gröna och genomlysta av kvällssolen. När vi gick förbi konditori Lundagård rusade Anna-Klaras mor in i tåget och tog barnvagnen. På Stortorget höll någon ett tal och vi sjöng Befria Södern till ackompanjemang av ett dragspel.

Lunds FNL-grupp var en sträng och militant organisation 1969. Man kvalificerade sig för medlemskap genom att gå igenom en studiecirkel och varje vecka ställa upp på två timmars ”basarbete”, dvs oftast bösinsamling till pg 400499 och försäljning av Vietnambulletinen, vilket fungerade som en sorts enmansdemonstration.

Studiecirkeln varade några veckor och hölls på sjunde våningen i skatteskrapan vid Karhøgs torg. Den bestod dels av lite fakta om Vietnamkriget och dels av teori som byggde på Lenins Imperialismen som kapitalismens högsta stadium. Studieförbundet administrerade cirkeln eftersom ABF vägrade att ha med FNL-grupperna att göra.

Vietnambulletinen sålde jag de första månaderna i Klostergårdens centrum i konkurrens med försäljare av Gnistan och Ny Dag. Efter några månader flyttade

jag till Knut den stores torg, där jag stod utanför systemet 16 till 18. Det var ofta kö ända ut på gatan. Lördagar var butiken stängd.

FNL-grupp Söder hade möten i en samlings-sal i Parentesen intill Ulrikedal. Ganska snart kom jag in i styrelsen för Lunds FNL-grupp som representant för Söder. Styrelsen hade fram till 1975 sina sammanträden i en lokal högst upp i AF-borgen. Varje höst och vår genomfördes en Vietnam-vecka med föreläsningar, debatter och olika kulturarrangemang. Den stora sånggruppen som så småningom fick namnet Giai Phong arbetade fram egna program. Lunds FNL-grupp var en av de största i Sverige. De flesta medlemmarna var studenter i 20-årsåldern. Jag var 36 och tillhörde en äldre generation. En generation vars flertal höll fast vid föreställningen om det goda USA.

Jag hade ett par syskon i Lund vid den här tiden, Erland som bodde i Socionomhuset på Klostergården med sin familj och var med i vpk och Britta som studerade teologi, kämpade för kvinnopräster som far och arbetade för abbé Pierres Emmaus som många år hade sitt svenska centrum i Björkå i vår hemsöcken.

De hade varit studenter i Lund ett par år och bland annat deltagit i den pacifistiska rörelsen mot värnplikt och demonstrerat under parollen ”Vägra värnplikt – vägra döda!”

Eftersom värnplikten var lagstadgad betraktades parollen som uppvigling. Jan Myrdal kom då på lösningen att förvandla den till ett infinitivpåstående: ”Att vägra värnplikt – att vägra döda”.

Demonstrationerna hade mötts av ridande polis. Jag tror Britta också deltog i okupationen av Wieselgrenshuset, där ABF nu finns. De var främmande för FNL-gruppens disciplin och stöd till den väpnade kampen. De hade svårt för att sjunga: ”Till vapen vi i sorg och vrede går. Ett enat folk bakom gevären står.”

Jag som varit barn i en annan tid och senare gjort värnplikten hade svårt att förstå deras attityd. Men vi var alla emot USA:s krig och vänstern hade ju flera politiska mål utöver kampen mot Imperialismen.

DEL - 21. 1969-73:2. *Ulrikedal, Lund*

Gruvarbetarstrejken bröt ut i december och det gjorde oss till norrbottningar igen. Vi hade fortfarande kontakt med enstaka Framnäs-elever. Vi hade läst Sara Lidmans Gruva. Vi hade varit i Kiruna. Och till vår förvåning var Lund snötäckt. Som Norrbotten. Snön kom i början av november och stannade till påsk.

När en ledare i Arbetet (S) påstod, att gruvarbetarnas löner var högre än t ex varvsarbetarnas och att den olagliga gruvstrejken var en lyxstrejk, protesterade jag i en artikel som till min förvåning publicerades följande dag.

En rad andra vilda strejker följde under vårterminen 1970 och det ledde så småningom till reformer som lagarna om medbestämmande och anställningsskydd. Martin trivdes på Vega-skolan. På kvällarna brukade han smyga ner till studenternas samlingshall för att se ishockey på tv. Studenterna hade sällan råd till privat tv. De solidariserade sig med Martin när jag hämtade honom för att lägga honom. Han smet ner igen efter en stund och studenterna applåderade.

Karin hade engagerat sig i Lilla teatern, som huserade på Sandgatan. Skådespelarna ville spela politisk teater i solidaritet med arbetarklassen. Arbetsformen skulle vara demokratisk gruppteater. De första månaderna blev det mest diskussioner. Till slut tog de kontakt med arbetarna på sockerbruket i Arlöv och fick till stånd ett möte om arbetsvillkoren.

När de föreslog att mötet skulle anta en resolution begärde en av de äldre mötesdeltagarna ordet och sa: ”Nog behövs det en revolution, men tiden är kanske inte mogen. Det är nog för tidigt.” Sedan antog de resolutionen.

Till slut valde skådespelarna Sten Lennblad till gruppleddare och började repetera Kent Anderssons Flotten, som är en satir om det långsamma socialdemokratiska reformarbetet.

Sara som var fem följde med Karin på Lilla teatern. Under repetitionerna brukade hon sitta tillsammans med belysningsmästaren. Hon hade nu tre vänner i Ulrikedal, Bontle från Sydafrika, Cecilia, vars far var peruan och mor ölänning, båda läkare, och Cecilia, dotter till Birgit, lärare som vi alltså umgås med på somrarna. Sara ritade också affischen till Flotten. Vi har den på väggen.

Jag deltog i ett trebetygsseminarium i ekonomisk historia, lett av professor Bjurling, och arbetade på en uppsats i ekonomisk historia: ”Sveriges ekonomiska relationer med USA och den svenska Vietnampolitiken 1965 – 1970”. Jag hävdade förstås att det förelåg en djup konflikt mellan Sveriges ekonomiska politik och Vietnamsolidariteten.

Uppsatsarbetet gav mig tillfälle att sätta mig in i en mängd aktuell litteratur. I efterhand kan jag se att jag tagit starkt intryck av Lennart Berntson och Gunnar Persons lilla debattbok U-hjälp och imperialism.

Båda författarna hörde till kretsen kring tidskriften Zenit som utgavs i Lund

I maj skulle det bli karneval. FNL-gruppen och FIB-Kulturfront organiserade en Motkarneval. Vi bildade en kommitté i vilken jag och Peter Larsson från FIB ingick. Vi saknade erfarenhet och hade noll ekonomiska resurser. Jag minns hur glada vi blev när vi upptäckte att man kunde koppla in en högtalaranläggning på Gröningen. Jag träffade en lokal musikgrupp som kallades ”Stenblomma” på ett konditori på Södra Esplanaden. Ett par före detta Framnäs-elever ingick i ”Träd Gräs Stenar”, en musikgrupp som tidigare kallats ”International Harvester”. Jag ringde efter dem och de kom. Pistolteatern i Stockholm lovade att komma till Lund med sin pjäs Palmlänningarna. Lilla Teatern hade just haft premiär på Flotten.

Mer hade vi inte. Solen sken på de kanske 1000 deltagarna på Gröningen. Pistolteatern spelade med förstärkare. Jag minns hur den då unga skådespelerskan Kim Anderzons röst ekade ända bort till Mejeriet. Träd Gräs Stenar gjorde succé. Efteråt satt de på min balkong och drack otroligt mycket öl. På kvällen spelade Lilla Teatern två föreställningar av Flotten efter varandra. Den lilla lokalen var överfull. Jag hade inte möjlighet att vara där och det var mycket sent eller rentav gryning innan Karin kom hem.

Såvitt jag minns betalade vi ingenting till någon medverkande. Det ingick i förutsättningarna. Vi hade inga pengar. Det hörde också till tidsandan. Under tiden pågick Lundakarnevalen, kanske tio gånger större och med ekonomiska resurser på flera hundratusen.

Jag hade under året fått en inkallelseorder till en ny repetitionsövning på I ll, men begärt uppskov, vilket beviljades på väskanten. Uppsatsen inför seminariet kostade 800 kronor att trycka, pengar som jag inte hade. Var det dags att återvända till Framnäs?

Nej, det kunde uppskjutas. Genom att söka in på Lärarhögskolan i Malmö fick jag ytterligare ett år med samma ekonomiska villkor som dittills, lön minus B-avdrag. Tanken hade funnits länge. Under året hade LGR 69, Läroplan för grundskolan, presenterats. Den var produkten av årtiondens experimenterande och innebar att den svenska grundskolan hade funnit sin (nästan) slutgiltiga form. Grundskolan som demokratiskt rättviseprojekt hade intresserat mig sedan mitten av 50-talet. Så vi bodde kvar i Ulrikedal.

DEL - 22. 1969-73:3.
Lärarhögskolan

Sommaren 1970 var Martins klasskamrat Arne med oss i Bolet. Vi läste högt Lisa Tetzners roman Sotarpojken om en fattig pojke från Schweiz som tvingas försörja sig som sotarpojke i Italien. En av hans kamrater får tuberkulos och dör. När Arne blir sjuk tror han att samma sak kan drabba honom. Han ligger och gnolar utan ord. ”Det känns bättre när jag sjunger”, säger han. Efter ett par dagar blir han frisk.

En het augustisöndag tog Karin och jag bussen till Malmö för att ta reda på var Lärarhögskolan låg. Vi steg av i Södervärn. Den breda Ystadvägen kantades av industriområden. Äntligen nådde vi korsningen vid Munkhättegatan.

Där låg Heleneholmskolan som en del av en gul tegellänga som tillsammans med Lärarhögskolan och Munkhätteskolan sträckte sig ända till Stadiongatan. Framför ingången fanns en stålinstallation i form av en glob från vilken något som liknade en rymdraket frigjorde sig. ”Spjutet mot framtiden” kallades konstverket, ett citat ur ett Palme-tal. Här skulle min lärarutbildning börja nästa måndag. Att jag senare skulle undervisa mer än 25 år på Heleneholmskolan visste jag inte då.

Lärarkandidaterna var fler än skolan rymde. De blivande SO-lärarna huserade i en nedlagd strumpfabrik vid Ystadvägen, Ugglan kallad eftersom fasaden var dekorerad med en gipsuggla. Jag ingick i ett gäng från Lund. Mona hade en bil som vi samåkade i. Hon var liksom jag något äldre än de andra, gift, hade varit hemma med barn några år och var nu inriktad på en karriär som gymnasielärare. Hon var kvicktänkt och spänstig (kunde slå frivolter). På Ugglan fanns förutom undervisningslokalerna ett trevligt ställe där vi fikade och pratade.

Vi möttes av entusiastiska, samstämda lärarutbildare. Den nya läroplanen för grundskolan analyserades och tillämpades. Vi diskuterade pedagogik och betygssättning enligt den femgradiga skalan och tränades i att bygga upp lektioner (introduktion med musik och bild, 6 minuter, enskilt elevarbete med lärartillsyn, 12 minuter, klassamtal med frågor och svar, 20 minuter, sammanfattning plus perspektiv framåt, 7 minuter, totalt 45 minuter, sedan rast).

Vi utsattes för absurditeter som demonstrationslektioner i en spegelsal, som var byggd för att vi skulle kunna iakttä eleverna utan att de såg oss. De var förstås medvetna om det och utnyttjade situationen. Talpedagoger övade oss i artikulation.

Så skickades vi ut till skolorna i Malmö. Själv hamnade jag på Johannes-skolan vid Johannes-kyrkan. Min metodiklektor var Ella Svensson. Hon var kunnig, full av omsorg om eleverna, socialdemokrat med årtiondens erfarenhet av att modernisera och demokratisera skolan. Hon följde mig också när jag vårterminen 1971 gjorde provtjänstgöring i samhällskunskap och historia på Malmö Latin. Jag undervisade på samma sätt som jag länge gjort i folkhögskolan. Ella Svensson hade jag sedan kontakt med flera år, även efter hennes pensionering.

1970 års Lärarhögskola var en kreativ arbetsplats med entusiastiska, ofta unga, pedagoger som gemensamt ville skapa ett nytt, demokratiskt skolsystem. Mitt år där var berikande och roligt, fullt av arbete men ändå avspänt.

Det innebar att jag hade gott om tid och kraft att ägna åt FNL-gruppen i Lund och åt att studera Vietnamkriget, som utom den uppmärksamhet det ägnades i press och tv också gett upphov till en omfattande litteratur. Jag prenumererade på DN där nyhetsbevakningen sköttes av Sven Öste och den viktigaste svenska debatten fördes. Det glöms ofta att FNL-rörelsens kanske viktigaste inspirationskälla var den amerikanska antikrigsrörelsen. Ett par av mina närmaste medarbetare var desertörer.

Arbetet och Sydsvenskan betraktade jag som provinsiella. Sydsvenskan stödde dessutom USA:s krig. Men Lundasidorna var viktiga. Där trycktes notiser om stadsdelsgruppernas alla möten, varje vecka. Det fanns en blankett där man bara behövde införa tid och plats. I Sydsvenskan publicerade jag en serie insändare som gjorde mig känd i FNL-kretsar och på lärarhögskolan.

Lilla teatern blomstrade efter vårens succé med Flotten. Gruppen fortsatte på hösten med Fredag, en pjäs av Agneta Pleijel och Ronny Ambjörnson om kolonialism och rasism med musik av den finske tonsättaren Kaj Chydenius, som "befruktade den radikala politiska teatern och kabarén i Finland" (Nationalencyklopedin). Och som nu alltså befruktade Lund och Skåne. De turnerade med Fredag, bland annat till Växjö och till Kronobergs folkhögskola. Karin kommenterade handlingen i rollen som Papegoja.

Våren 1971 satte de upp Joakim von Anka av Gunnar Ohrlander, på 70-talet känd som kåsören Doktor Gormander i Aftonbladet. Han var medförfattare till pjäsen N.J.A. Karin krävde av feministiska skäl titelrollen efter sin insats som Papegoja i Fredag. Sara var med på alla repetitioner och föreställningar. Hon ty-

ckte om belysningsteknikern. Joakim von Anka spelades i högstadieskolorna i Lund, Pjäsen uppskattades inte av alla rektorer.

Inför hösten 1971 sökte Karin in på Lunds universitets nystartade kurs Yrk-drama. Som student fick hon rätt att placera Sara på studenternas daghem vid Biskopsgatan. Jag brukade hämta Sara och Cecilia därifrån. Det var långt att gå, och det hände att de satte sig på trottoaren och vägrade fortsätta. Jag brukade berätta sagor för att få dem att glömma att de var trötta.

Själv var jag vid terminsstarten 1971 utan anställning. De första veckorna hoppade jag runt på en- eller två-dagars vikariat i Malmös högstadieskolor och gymnasier. Ibland varslades jag samma morgon och kom hals över huvud till en väntande klass.

DEL - 23. 1969-73:4. **Heleneholmskolan**

Som springvikarie kunde jag själv bestämma vad jag skulle undervisa om. Det handlade om att ersätta lärare som sjukanmält sig samma dag. Rektorer ville ha mig i klassrummet så fort som möjligt. Jag hade ett antal lektioner i huvudet, i synnerhet i historia och samhällskunskap – och kunskap om aktualiteter i svensk och internationell politik. Det gällde bara att anpassa dem till auditoriet, det var skillnad mellan klass 7 i en grundskola och andringen i ett gymnasium.

Men så fick jag ett sex veckors heltidsvikariat på Linnéskolan i Limhamn, en stor grundskola. Det var långt dit. Resttiden blev ungefär en timme, med buss till Värnhemstorget och därifrån spårvagn ut till Limhamn.

Jag vikarierade för Bernt Karlsland som var inkallad till militärtjänst. Han hade planerat allt. Jag skulle se till att hans klasser fick samma kunskaper som de skulle ha fått om han själv skött undervisningen. I en klass var han klassföreståndare och där tillkom administrativa uppgifter.

Jag försökte. Jag måste skapa rimliga samarbetsförhållanden med fler än hundra elever i olika klasser, samtidigt som jag måste förhålla mig till en rektor, en studierektor och kollegor. Och efteråt redovisa uppdraget för Bernt Karlsland när han återvände.

Redan elevernas Limhamns-dialekt var ibland svår att uppfatta. Att upprätthålla ordningen kunde vara besvärligt. Vid ett tillfälle gav jag ett par uppstudsigt glada elever en särskild arbetsuppgift med ett absolut krav på genomförande. Det blev alldeles tyst i klassen och jag ägnade mig

åt en annan elevgrupp. Då hände något. Klassen skrek och skrattade. De båda eleverna hade rymt ut genom fönstret, sprungit över ett platt tak och höll på att ta sig ner på skolgården via en stege.

Samma dag som jag avslutade vikariatet i Linnéskolan kom ett nödrop från Heleneholmskolan. En gravid yrkesvalslärare hade fött sitt barn två månader för tidigt och lämnat skolan mitt under organiseringen av höstens pryö.

När jag kom dit rådde kaos. I korridoren till yrkesvalslärarexpeditionen stod en kö på kanske femtio upphetsade 15-åringar som skulle tilldelas sina pryö-platser, vilka långt ifrån alltid stämde med deras val. På expeditionen satt Monica Roslund som hade den andra yrkesvalslärartjänsten. Yrkesvalslärarna hade en omfattande och rikt varierad tjänst. De gav råd till eleverna, skötte pryöverksamheten, hade undervisning i vanliga SO-ämnen kanske tolv timmar i veckan, deltog i elevvårdsmöten tillsammans med rektor, skolsköterska, föräldrar m fl och hade jour på måndagskvällarna, då föräldrar och elever kunde besöka expeditionen eller ringa dit.

Fördelningen av pryöplatser innebar att jag genast fick direktkontakt med många elever. De närmaste två veckorna besökte jag dem på arbetsplatserna. Många hade hamnat på Kockums. Det var de år då varvsnäringen blomstrade. Det fanns ett ljudbildband med optimistisk speakertext om Örestad, hela området mellan Malmö, Köpenhamn, Helsingör och Helsingborg, som skulle gå en lysande framtid till mötes tack vare varvsindustrin.

Jag stod med en elevgrupp på en kolossal oljetankers däck och tittade ner i det väldiga lastrummet. En guide sa: "Där kunde du ställa hela Lunds domkyrka utan att tornen skulle sticka upp." Jag kände att Malmö var större än Lund.

Sedan försvann efterfrågan på tankers i oljekrisen, Kockums producerade fartyg som genast skrotades och varvsnäringen blev nedlagd. Malmö kom på dekis.

Men än så länge blomstrade staden, på samma sätt som jag hade upplevt Göteborg göra tio år tidigare. Pryoeleverna var fulla av optimism. För mig var yrkesvalslärarjobbet ett perfekt sätt att lära känna skolan.

Vikariatet varade hela läsåret. Höstterminen 1972 blev jag anställd som SO-lärare. Två nyexaminerade syokonsulenter övertog yrkesrådgivningen. Eftersom skolan var försöks- och demonstrationskola fick jag täta kontakter med mina tidigare lärare på lärarhögskolan. Nu skulle jag på allvar konfronteras med den svenska grundskolan vars utveckling varit så viktig för mig

alltsedan Älghult fick sin enhetsskola femton år tidigare.

FNL-verksamheten följde nu ett fast mönster. Varje år arrangerades en Vietnam-vecka på våren och en på hösten. Då ordnade vi möten med kända författare, journalister och politiker i stadsbibliotekets hörsal och andra lokaler. Göran Sonnevi läste dikter utan att stamma. De begärde aldrig några honorar men ibland reseersättning. Varje Vietnamvecka genomfördes också en stor demonstration.

FNL:s sånggrupp spelade en allt större roll. Det fanns nu en rad Vietnamsånger vid sidan av Befria Södern. Gruppen växte. Somliga medlemmar som Kaya Åhlander blev senare kända artister. Vi gjorde kabaréer och historiska program, ibland med vietnamesiska dokumentärfilmer. Karin ägnade det mesta av sin tid åt Giai Phong, som gruppen kallades.

Så bombade USA Hanoi. Palme fördömde bombningarna och jämförde dem med bland annat Treblinka. Jag gick med FNL-märke i skolan. På skolavslutningsdagen kom Sara Lidman och talade i Ungdomens hus nära triangeln i Malmö. I Lund genomförde vi en mycket stor Vietnamdemonstration under juldagarna. En av mina kollegor i Heleneholm, moderat kommunfullmäktig i Lund, stod på trottoaren med plakaten **Bomba Hanoi!** Karin höll huvudtalet.

DEL - 24. 1969-73:5. **Heleneholmsskolan**

Varför vållade USA:s julbombningar mot Hanoi sådan indignation?

1972 var ett brytningsår i världspolitik, i svensk politik och för den svenska Vietnam-rörelsen. President Nixon besökte Kina i februari. Kinas stöd till Vietnam minskade, samtidigt som konflikten med Sovjetunionen ledde till gränssammanstötningar. Sovjetiskt bistånd till Vietnam försvårades. Nixon fick fria händer att trappa upp kriget och bombningarna som riktades mot Vietnams dammar intensifierades.

Studierektorn på Heleneholmsskolan arrangerade en debatt mellan mig och en kollega som företrädde Demokratisk Allians, organisationen som stödde Saigon-regimen, hade anlagt brand i FNL-rörelsens kontor på Dalagatan i Stockholm och senare förknippades med Palme-mordet. Jag vann lätt eftersom jag kunde stödja mina argument på Pentagon-rapporten som just tryckts på svenska. Den USA-sympatiserande Kvällsposten skrev att debatten var oavgjord.

Inte bara Nixon utan också DFFG:s

ledning besökte Kina. De utarbetade ett studiematerial om den sovjetiska "social-imperialismen" och kallade till kongress i Eskilstuna i juni. Jag reste dit som delegat för Lunds FNL-grupp. Hundratals FNL:are samlades från hela Sverige.

Kongressen inleddes med gruppdiskussioner, ledda av kfml:s aktivister från Stockholm. Ordförande i min grupp var en kvinna som hette Diamant. Så kunde kongressens beslut styras. Avvikelse tolererades inte. Orminge FNL-grupp uteslöts om varnande exempel.

Jag var upprörd och orolig över vad jag upplevde som ett avsteg från solidariteten med Vietnam och det hårda tonläget.

Vietnam dominerade människors medvetande i samhället och skolan, när julföreläsningarna mot Hanoi inleddes. Palmes fördömande uttryckte vad många kände.

I maj 1973 avslöjade JanGuillou och Peter Bratt i FIB-Kulturfront att socialdemokratins och statens spionorganisation IB systematiskt registrerade medlemmar i vänsterorganisationer, inte minst FNL-grupperna. Själv blev jag oerhört indignerad och hoppades att jag blivit registrerad. Regeringens och Palmes förnekanden framstod snart som uppenbara lögnar. I september framträdde Jan Guillou i AF:s stora sal, inte för att någon väntade nya avslöjanden utan för att han var publikdragande. När han arresterades i Peter Larssons studentrum av SÄPO:s Kling och Klang bekräftades misstron mot Palme för minst ett år framåt.

Den 11 september mördade Augusto Pinochet, stödd av USA, Chiles demokratiskt valde president Allende och tiotusentals andra. En fascistregim tog över makten. FNL-gruppen arrangerade ett opinionsmöte i Svaneskolans aula som fylldes till bristningsgränsen. Paul M Sweezy och Paul A Baran från Monthly Review, den ledande marxistiska tidskriften i USA, var där och gjorde ett kort uttalande. Lena Granhagen framträdde med sånger.

Åter till skolan. Allt detta påverkade förstås min undervisning.

Heleneholms högstadium hade sex paralleller och drygt 30 elever i varje klass. Under mina första år prövades en undervisningsmodell i de samhällsorienterade ämnena som syftade till att kompensera bristen på lärare.

Alla klasser i en årskurs läste samtidigt samma arbetsområde, till exempel Kina. En eller ett par lärare hade huvudansvar och utarbetade presentation, arbetsuppgifter och skriftliga prov. Klasserna inledades i två avdelningar med tre klasser

i varje. Ett arbetsområde inleddes med introduktion i aulan inför respektive avdelning, drygt 90 elever. De satt sedan i angränsande klassrum och löste arbetsuppgifterna under kanske tre veckor. I varje klassrum fanns en lärare. En elevassistent rörde sig mellan klassrummen. Arbetsområdet avslutades med ett prov. Den som utformat arbetsområdet rättade samtliga skrivningar och satte betyg som fördelades enligt skalan 1 till 5.

Arbetsmetoden varierades en del de två, tre år den tillämpades. Den förutsatte ett nära samarbete inom lärarlaget. Elevernas studier liksom slutprovet bestod mest i att skriva svar på stencilerade frågor. Betygsställningen vid terminens slut utförde lärarna gemensamt.

Det gick åt en massa stenciler för arbetsuppgifterna. Vi hade en sekreterare, kvinnlig, trevlig, effektiv, som skrev ut och mångfaldigade materialet. Arbetsmodellen var mekanisk. Men den befrämjade samarbete mellan lärarna och nya lärare snabbt kom in i rutinerna. Betygen uppfattades som rättvisa eftersom de kunde dokumenteras.

Karins utbildning till dramapedagog vid Lunds universitet berättigade oss till studentbostad i Ulrikedal, men 1973 flyttade vi till Klostergården. En sommarvecka drog vi våra tillhörigheter på en kärra till Blidvädersvägen. Området var nybyggt och gårdar och park fortfarande ganska ödsliga. Sara flyttade till Klostergårdsskolan. Martin fick gå kvar i Järnåkra.

Dramapedagogutbildningen var stimulerande. Bland kurskamraterna fanns Ronny Danielsson och andra som senare blev betydelsefulla inom teatern. Tillsammans med Carina Borg, tidigare dansare i Cullbergbaletten, gjorde Karin ett specialarbete på St Lars som ledde till den teater- och kulturverksamhet bland patienterna som hon fortsatte med så länge de fanns kvar i Sankt Lars.

DEL - 25. 1973-85:1. **Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år**

Jag ska bli klassföreståndare. När slutet på vårterminen närmar sig bjuds jag in till en klass i årskurs sex på Munkhätteskolan. Deras klassföreståndare presenterar mig. Jag berättar lite om högstadiet de ska komma till och om mig själv.

Sedan berättar klassföreståndaren om eleverna. Han är duktig men utåtagerande. Han är blyg och behöver stöd. Hon är trygg och pålitlig. Han förstår inte svenska så bra. Klassen är trevlig men blir lätt lite bråkig. Andan är god, men ibland före-

kommer tendenser till mobbning. Då får man se upp. Jag gör ett par anteckningar.

När höstterminen börjar ses vi igen. Jag ansvarar sedan för samma klass genom högstadiets tre läsår. Jag har många veckotimmar i samhällskunskap och historia.

När klassen är klar med högstadiet berättar jag att jag till hösten ska bli föreståndare i en gymnasieklass på samhällsvetenskaplig linje. Många elever följer mig dit, kanske 15 stycken. Även de flesta som gör andra fortsätter jag att undervisa. Några få, kanske tre, fyra elever, slutar skolan efter nian. När klassen når studenten är vi vänner sedan sex år. Jag lärde känna dem i tolv-trettonårs-åldern. Nu är de arton, nitton. Jag börjar om med en ny sjuå.

Det är en genomförd metod på Heleneholmskolan och Munkhätteskolan. Den har många fördelar. Den skapar tillit och trygghet.

Men 1985 kommer dråpslaget:

i fortsättningen måste lärare anställas antingen på högstadiet eller på gymnasiet. Heleneholmskolan blir enbart gymnasium. De lärare som i huvudsak varit anställda på högstadiet tvingas lämna skolan. Självt får jag stanna. Sorg och bitterhet bland mina kollegor. Elevernas trygga gång från sjuan till studenten stympas. Jag protesterar i en understreckare i Sydsvenskan. Men fattade beslut, på regeringsnivå och kommunal nivå, kan inte rubbas. Däremot lyckas rektor de närmaste åren återanställa flera av de lärare som tvingats lämna skolan.

Att undervisa på gymnasiet är lättare än att ha hand om grundskoleelever. Jag blir föreståndare i fina klasser i det gymnasiets estetiska program, musikklasser och teaterklasser. Men förlusten av högstadiet är obotlig.

Vårterminen 1974 ville FNL-gruppen i Lund genomföra en enhetsdemonstration 1 maj tillsammans med FIB-Kulturfront, VPK och KFML (som nog börjat kalla sig SKP just då). Från februari till slutet av april hade vi möten i bibliotekets studierum. VPK företrädde av Gunnar Sandin som jag för första gången lärde känna. Stämningen var tidvis hård. Debatten spretade, men det var en maktkamp. Gunnar Sandin var i minoritet. Han blev andfädd och jag minns att jag oroade mig för hans hälsa. På det sista mötet kom VPK:s ordförande Lars Bengtsson och meddelade att VPK skulle genomföra en egen partidemonstration. Jag uppfattade det som en seger för SKP:arna som fick med sig både FNL-gruppen och FIB, som hade en högkonjunktur efter IB-affären.

Det var med blandade känslor jag talade på demonstrationen.

Striden inom FNL-grupperna skärptes. Motståndet växte mot den maoistiska linje som ville flytta solidariteten från Vietnam till Kampuchea.

Majoriteten i Lunds FNL-grupp ville fortsätta att stödja Vietnam. Vi hade uppdraget att samla information från Vietnams nyhetsbyrå. Materialet sändes från ambassaden i form av långa telexrullar som vi redigerade och gav ut i en publikation som kallades "Telex från Vietnam" och distribuerades till FNL-grupperna. Det var ett tidskrävande arbete.

I augusti fick jag en skarp artikel publicerad i Aftonbladet. Därmed var konflikten inom FNL-grupperna öppen. De båda falangernas frontfigurer var Sara Lidman och Jan Myrdal.

Demonstrationsmönstret hade institutionaliserats i Lund. 20 augusti demonstrerade vi mot satellitregimen i Tjeckoslovakien. 11 september följde demonstrationen mot Pinochet-regimen i Chile. I oktober genomfördes Vietnamveckan med flera offentliga möten och en demonstration. Därtill kom de aktioner som orsakades av aktuella händelser.

Flera nya solidaritetsgrupper verkade. Befrielsekamp pågick på alla kontinenter, i Latinamerika, Afrika, Asien och inte minst i Europa. Vi kämpade mot militärdiktaturen i Grekland. Spaniens Franco-regim föll 1975. I Portugal genomfördes "Nejlrike-revolutionen" som ledde till att Angola, Moçambique och Guinea-Bissau befriades. Afrika-grupperna stödde kampen mot apartheid i Sydafrika, Namibia och Rhodesia. Palestinas befrielse från israelisk ockupation var ett krav från en allt starkare opinion. I Iran växte motståndet mot schahen. Universitetet blev snabbt internationaliserat genom studenter från Latinamerika, Afrika och Asien.

Den vackra våren 1974 såg vi Truffauts film "Jules et Jim". Vi adopterade en föräldralös flicka från ett barnhem i Korea samma höst. Karin hade under året haft ett framträdande med Werup-Sjöström-gruppen i den fullsatta domkyrkan.

DEL - 26. 1973-85:2.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

Jag träffade en kvinna i min egen ålder i en studiecirkel häromdagen. Hennes tyska föräldrar hade skickat henne till Sverige strax efter andra världskriget. Hon hade inte fått något varaktigt hem utan flyttat

mellan små svenska samhällen och gått i minst tre folkskolor. Några särskilda åtgärder för att hon skulle lära sig svenska mindes hon inte. Men hon hade lärt sig svenska.

Hur?

I folkskolan satt de svenska nioåringarna och läste högt i Nils Holgersson, berättade hon. Det gjorde mina kamrater i tredje och fjärde klass också, sa jag. Tragglade sig fram, stakade sig, hejdade sig inför ord som de inte förstod eller kunde uttala.

Det var perfekt för den nioåriga flickan, ensam tyska bland de svenska barnen. Hon satt tyst, men kunde följa med i texten. Hon hörde barnen uttala de enkla orden. När de stötte på flerstaviga eller på andra sätt svåra ord fastnade de. Samma ord var svåra för henne. Lärarinnan förklarade för barnen. Den tyska nioåringen förstod också. Hon lärde sig barnens uttal. Hon kunde följa den intressanta berättelsen. Hon vände sig vid svensk syntax och meningskonstruktion. När barnen efter fyra terminer var färdiga med Nils Holgersson behärskade hon det svenska språket.

Jag har alltid kritiserat det där tragglandet när jag diskuterat undervisning. Jag ska kanske tänka om. Det är kanske en god metod. Den gamla damen hade varit ett begåvat barn, visst. Men säkert hade inte bara hon utan också några av de svenska barnen från ofta enkla landsbygdsfamiljer tillägnat sig det svenska språket på samma sätt.

Kan metoden i någon form tillämpas i svenskundervisningen för invandrare idag? Jag tror det. Jag tänker också på koranskolorna, där barn lär sig koranen utantill – och samtidigt klassisk arabiska. Om jag hade gått i koranskola när jag var tio, hade jag då lärt mig arabiska?

Jag läste regelbundet högt i grundskolan i Malmö. Det fungerade bra, men var förstås något helt annat än det unisona läsandet av Nils Holgersson i alla Sveriges folkskolor under flera årtionden.

Den 1 april 1975 befriades Saigon. Folket reste sig som en flodvåg under befrielsearméns sista offensiv. Några dagar tidigare hade de röda khmererna intagit Kambodjas huvudstad Phnom Penh. Stadsbefolkningen där evakuerades. Sedan inleddes folkmordet.

FNL-grupperna samlades till kongress i maj. Vietnams ambassadör höll ett skarpt kritiskt tal mot rörelsens förändrade inriktning. Det var pinsamt. DFFG:s maoistiska styrelse försökte hålla masken. Ordföranden blev röd i ansiktet.

Sedan fortsatte kongressen. En ny styrelse skulle väljas. Ett 40-tal personer

var föreslagna, däribland jag. Före valet genomfördes en enkät om kongressens förtroende för kandidaterna.

En kandidat stack ut. Jag. Förtroendet för mig var extremt lågt. Sedan valdes jag in i den nya styrelsen. Dess uppdrag var att stärka stödet för Demokratiska Kampuchea och omvandla DFFG till ett Vietnam och Laos-förbund.

Processen tog ett par år. Jag hann vara med på 5-6 styrelsemöten i Stockholm. Frånsett den djupa politiska motsättningen var flera av styrelsekamraterna trevliga. Det sista möte jag deltog i ägde rum försommaren 1977. Då övernattade vi som inte var stockholmare i Carl-Göran Ekerwalds hem utanför Stockholm. Hans generösa dotter Hedda var en av styrelseledamöterna. Hon ingick sedan i den grupp som följde Jan Myrdal på hans beryktade resa till Demokratiska Kampuchea. Jag tyckte synd om henne under den storm av indignation som följde.

I Lund arbetade vi under vårterminen 1976 fram en historisk Vietnamkavalkad om kampåren 1965 till 1975. Lena Eidevall och Karin hörde till skribenterna. En stor banderoll framställdes. FNL:s sånggrupp framträdde med föreställningen i Konsthallen ett par gånger i maj och augusti och på flera andra ställen.

Beppo Persson och jag tog initiativ till föreningen Solidaritet med Vietnam som blev en sorts utvidgning och fortsättning av FNL-gruppen, Vi skaffade till och med ett nytt rockmärke. Vi fick en fast lokal i det stora kvarter som byggts för järnvägsanställda vid Fjeliavägen i centrala Lund. Vi samarbetade med socialdemokraterna. Jag minns till exempel ett offentligt möte som vi arrangerade med biståndsminister Anita Gradin, S, som talare.

När Vietnam i slutet av 1978 invaderade Demokratiska Kampuchea, störtade Pol Pot och stoppade folk mordet, som kostat mer än en miljon kambodjaner livet, stödde vi invasionen, trots att den fördömdes av de flesta. I februari 1979 skulle jag debattera den med Jan Myrdal i kvarteret Sankt Gertrud i Malmö. Jan Myrdal hoppade av. I stället kom Joachim Israel från Lund. Jag hade auditoriet emot mig, det blev en jobbig debatt.

Strax därefter anföll Kina Vietnam. Invasionen stoppades av den stridsvana vietnamesiska armén. We shall bleed Vietnam white, lovade Kina.

Inför valet 1976 gick jag med i VPK. På ett medlemsmöte i en lokal vid Lilla Tvärgatan blev jag invald tillsammans med bland andra Bo Rothstein. Jag deltog i valkampanjen. VPK hade snickrat ihop en

liten valkåk och satt upp den utanför bion vid Botulfsplassen. Jörn Svensson talade där i skymningen en septemberkväll.

DEL - 27. 1973-85:3.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

FNL-rörelsens sammanbrott innebar år av omprövningar, konflikter och svek. Sverige förändrades. För första gången sedan 1933 förlorade socialdemokraterna regeringsmakten. Jag hade levt hela mitt liv, 44 år, under socialdemokratiskt styre.

Att ansluta sig till VPK blev för många ett sätt att verka för fortsatt solidaritet med det svårt sargade Vietnam. VPK Lund fick ett inflöde av medlemmar med erfarenhet av utåtriktat solidaritetsarbete – och med åsikter om hur det borde bedrivas.

I Lund fanns ett starkt Anti-imperialistiskt utskott som jag några år lärt känna utifrån men nu anslöt mig till. Det innebar att mitt internationella perspektiv vidgades.

FNL-rörelsens strategi hade utgått från idén att Vietnam var imperialismens svagaste länk och att den internationella kampen därför måste koncentreras dit. Samtidigt var rörelsen i viss mening abstrakt. De enda vietnameser man träffade i Sverige var officiella representanter för befrielse-rörelsen. Mycket få vietnamesiska flyktingar kom till Sverige under kriget. Bara enstaka svenskar hade möjlighet att resa till Vietnam.

Under 1970-talet fanns i Lund ett starkt inflöde av flyktingar från fascistiska och koloniserade länder, flyktingar från Grekland, Spanien och Portugal, från Chile, Argentina, Uruguay och Bolivia, från Sydafrika, Rhodesia och flera andra afrikanska nationer, från Palestina och Iran. Det var politiska flyktingar, utbildade, radikala, med förbindelser till befrielse-rörelser och främst kommunistiska partier i hemländerna. De marxistiska be-greppen underlättade kommunikationen.

Anti-imperialistiska utskottet upprättade samarbete med dessa rörelser. Det sammanträdde varje vecka i partilokalen på Bredgatan och inbjöd representanter från till exempel Chile när kampen i Chile stod på utskottets dagordning. Det stödde flyktingorganisationernas opinionsverksamhet och hjälpte till med deras demonstrationer. Det samlade in vetande.

Varje möte dokumenterades med minnesanteckningar. Det blev för mig en studie-verksamhet, en skola, som fortgick vecka efter vecka i minst två decennier från 1976 fram till slutet av 1990-talet. Minst 700 möten.

Utskottet bytte så småningom namn till

Internationella utskottet och fungerade under några år som Skånedistriktets internationella utskott. Lund var distriktets i särklass starkaste partiorganisation.

Jag kom i kontakt med många inom partiet på olika nivåer och jag samarbetade flera år med ett antal kamrater i utskottet, t.ex. Lars Bengtsson, Boel Berner och Henning Kofloed, som alla var lärare eller forskare.

Det bör nämnas att Socialdemokraterna och ABF bedrev liknande verksamheter och att vi ofta hade anledning att samarbeta i utåtriktade aktiviteter. Under ett par år samverkade jag med Gillian Nilsson i kontakterna med chilenska organisationer.

Heleneholmskolan samverkade med lärarhögskolan som låg i samma byggnad och sedan jag blivit ordinarie hade jag varje termin flera lärarkandidater som åhörare och medarbetare på mina lektioner. De första åren var det fråga om treveckorsperioder med ofta två eller tre kandidater samtidigt, men snart fick jag också helterminskandidater. I det fallet handlade det ju om ett nära samarbete under en hel termin och många blev mina vänner.

Det gav perspektiv på skolarbetet. Man fick tillfälle att iakttä eleverna på ett annat sätt än när man var ensam undervisare. Man fick möjlighet att diskutera metoder och elever. Jag upplevde aldrig att närvaron och samarbetet med lärarkandidaterna ökade arbetsbördan, tvärtom. Karin Svensson var en av mina korttidskandidater. Under den perioden hade vi sällskap till Malmö i 131:an från Lund. Hon visade mig företaget, Svensk Fjäder, vid Malmövägen, där hon hade arbetat.

Betygsättningen utgjorde däremot ett hårt och konfliktfyllt arbete. Den bedrevs kollektivt under långa kvällsmöten som kunde vara tre till fyra timmar, flera kvällar, vid terminssluten. Den femgradiga skalan tillämpades. Centrala prov fastslog klassens betygsnivå. Den satte gränserna för betygsättningen. Om klassen till exempel låg på nivån 3,5 (en hög nivå; många klasser låg under 3) måste mina egna betyg i samhällskunskap ligga inom ramen 3,3 till 3,7. Om jag överskred eller underskred ramen måste jag bifoga en särskild motivering till betygsprotokollet. Alla lärares samtliga betyg diskuterades vilket självklart ofta ledde till konflikter.

Däremot förekom nästan aldrig att elever eller föräldrar ifrågasatte betygen som nu ofta sker. Betygen var huggna i sten och ändrades aldrig.

Karin arbetade med kulturverksamhet på St Lars, som fortfarande var en stor institution med flera hundra pati-

enter. Hon hade också teatercirklar. Vi hade barn i Polhemsskolan, Svaneskolan och Klostergårdens Montessoriförskola. Min syster Anna bodde med sin sambo i Köpenhamn. Mina föräldrar hade efter färs pensionering flyttat till Klostergården. Min mor engagerade sig i Vänskapens hus. Far ingick i en psalmbokskommitté med Britt G Hallqvist (som hade ont i ryggen och ibland lade sig på golvet).

DEL - 28. 1973-85:4.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

Medlemskapet i VPK innebar att jag kallades till lokalgruppen i Klostergården. Vi träffades på söndagar, under organiserade former. Någon avdelades för att roa och vakta barnen. Det handlade om rätt många barn mellan 2 och 10; vi var i vår föräldraålder.

Kajsa Theander, Sven-Bertil Persson, Jan Svensson och Kent Nilsson ingick bland många andra i gruppen. Vi antogs studera marxistisk grundkurs ur ett fyrkantigt häfte. Jag tror vi var registrerade som studiecirkel i ABF. Göte Bergström representerade Klostergårdens byalag.

Mycket kom att handla om själva stadsdelen Klostergården. På den tiden var Klostergårdens fritidsgård en samlingsplats för musikgrupper från hela Lund men det fanns ännu inget bibliotek, bara en bokbuss som kom ett par gånger i veckan. Ibland stod den i hörnet vid Blidvädersvägen samtidigt som glassbilen signalerade sin närvaro. Glass och böcker. En polisstation låg i den lokal där det nu finns ett apotek. Polisbilen stod intill.

Jag blev invald i styrelsen våren 1977. Demokratifrågan och inflytandet från Sovjetunionen dominerade det året och flera följande år. Vi utformade ett Demokratiskt manifest, inspirerat av Antonio Gramsci och de eurokommunistiska idéer, som diskuterats ända sedan Hermanssons Västers vägs väg kom ut i slutet av 1966. Tio år.

I praktiken handlade det främst om att frigöra partiet från dess beroende av Sovjetunionen som hade ökat sedan partiledarskapet hade övergått från CH Hermansson till Lars Werner.

Risken för en partisplittring oroade partiledningen. APK, Arbetarpartiet kommunisterna, bildades 1977 med sovjetiskt stöd, men fick få medlemmar och försvann efter ett par år.

Jörn Svensson besökte oss på ett par styrelsemöten, påläst och värtalig. Styrelsemajoriteten stödde manifestet, men det fanns motståndare och pragmatiker också. Svante Nordin var en av de som opponerade både på styrelsemöten och i

Veckobladet.

När VPK samlades till kongress i Folkets hus i Stockholm nyåret 1977 krävde Lundadelegationen att partiet skulle anta det Demokratiska manifestet.

Det politiska klimatet var iskallt. Kongressen gästades av en stor delegation från Sovjetunionens KP och flera andra östeuropeiska partier.

Jörn Svensson värdade till oss att dra tillbaka manifestet men vi vägrade. Vi hade utformat ett tal som krävde dubbel talartid och delegationen hade valt Kitten Anderberg och mig att framföra det. När vi äntligen fick tillträde till talarstolen hade alla gäster och flertalet delegater gått för att äta. Lundadelegationen isolerades.

I januari publicerades Charta 77 i Prag med krav på mänskliga och demokratiska rättigheter, undertecknat av bland andra Vaclav Havel.

Vi beslöt att genomföra en Demokratidemonstration i februari. Den fick ganska stor uppslutning trots att vädret var uselt. Karin och jag var på sportlov i Älgult med Martin och Sara och den snart treåriga Johanna.

Vid kongressen i Södertälje tre år senare lyste Sovjetunionens KP med sin frånvaro och Demokratiska manifestet antogs, om än i utslätad form.

Varje morgon tog jag den fulla kvartöver-sju-bussen till Malmö. Samma människor fyllde den månad efter månad, år efter år. Där fanns vänner som Marie Hegnelius och andra som jag blev bekant med utan att någonsin höra deras namn. En dyster läkare satt alltid på samma plats och läste tidningen Arbetet. När han reste sig för att stiga av, slängde han tidningen på hatthyllan med samma avfärdande gest varje gång. En dag fanns han inte mer på bussen. Jag fick höra att han hade dött i cancer.

Jag brukade gå från Södervärn till Heleneholm, grubblande på förmiddagens lektioner. På återresan till Lund hände det ofta att jag somnade. Någon gång missade jag hållplatsen och hamnade yrvaken vid Botulfplatsen.

På 1970- och 80-talet var Heleneholm ett kulturcentrum i den tätbefolkade arbetarstadsdelen Almhög, som gränsade till Augustenborg och Södra Sofielund. Där låg Musikhögskolan, Lärarhögskolan, Munkhätteskolan, Heleneholmsskolan, stadsdelsbiblioteket och en park med Heleneholms idrottsplats.

Under 1960-talet hade det socialdemokratiskt styrda Malmö vuxit, men när jag började arbeta på Heleneholmsskolan hade nedgången redan inletts. Visserligen strömmade arbetarna

fortfarande varje morgon från de östra bostadsområdena tvärsigenom centrum till Kockumsvarvet i buss eller på cykel, men arbetslösheten ökade och kommunens ekonomi blev allt sämre. Varvet fick i slutet av 1970-talet statliga subventioner, men när understödet upphörde tvingades det till nedläggning.

Sedan började Heleneholms gradvisa förslumning. Stadsdelsbiblioteket lades ner redan för 25 år sedan, Heleneholmsskolans högstadium upphörde, Lärarhögskolan flyttade till Västra hamnen, Heleneholm gymnasiet blev nedlagt och dess musik- och teater-program flyttades till Malmö Latin. Kvar finns Musikhögskolan.

Idag utpekas Munkhätteskolan som en av landets värsta. Almhögstorget har blivit ett fäste för SD. Kriminella gäng har tagit över kvarteren kring Seved. En del av mina elever från grundskolan bor säkert kvar. Nu är de i 60-årsåldern. Jag som bor i Lund ser tragedin på avstånd. Men då, i slutet av 1970-talet – och kanske 15 år till – var Heleneholm fortfarande fullt av livstro!

DEL - 29. 1973-85:5.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

Valet 1979, det andra som Olof Palme förlorade, blev en exempellös framgång för VPK Lund, kanske tack vare vår demokratistrid. Eller tack vare Veckobladet med en prenumererad upplaga på nästan 1000 ex. Prenumererad eftersom VB skickades ut som brev. Gunnar Sandin, Sten Henriksson och Göran Persson hörde till dem som gjorde grovjobbet vecka efter vecka. Gunnar Sandin hade desutom tagit initiativ till ett bokcafé mitt emot stadsbiblioteket som blev en av partiets baser.

September 79 var en hektisk månad för alla och i högsta grad för mig: en stor Barsebäcksmarsch, varje vecka möten i distriktsstyrelsens verkställande utskott, dörrknackning och försäljning av Ny Dag i Klostergården, organiserande av valsedelutdelning i Malmöhus län, VPK Lund skulle dela ut valsedlar i Helsingborg hela valdagen från klockan 8 på morgonen (vi reste dit i tre bilar, jag åkte med Kent Nilsson, Sven-Bertil Persson var med, liksom Lars Bengtsson, Elisabet Tykesson och Iris Nilsson, sammanlagt 10 stycken), på kvällen tillbaka till Lund, valvaka, kommunmöte för att fördela platserna i fullmäktige och kommunens övriga nämnder, möte med styrelsen i Solidaritet med Vietnam, kontakt med Peter Weiss som vi ville ha som föreläsare på ett

Vietnammöte den 24 november, en strid om representanter i Heleneholmskolornas lärarförening och en veckas lägerskola i Hundested i norra Själland med klass 9c, vars klassföreståndare Kerstin Emanuelsson bett mig följa med eftersom jag kände klassen väl efter många undervisningstimmar under tre år.

Det var nödvändigt att föra anteckningar för att hålla uppgifterna isär. Anteckningarna finns kvar och följaktligen har jag tjogtals sidor med detaljer från just denna månad.

I Hundested tappade en elev sin plånbok på stranden. Han och jag sökte i fullmåneljus klockan ett på natten – och hittade den. En elevgrupp försvann dagen därpå genom att hoppa av en rälsbuss på fel station. På den tiden slapp vi mobiler. Ingen kunde nå en när man var på resa. Problemen fick man lösa på egen hand allteftersom de uppstod. Det kändes skönt.

Barsebäcksmarschen var en mäktig upplevelse. Bäst kändes det när vi på väg från Barsebäck närmade oss Lund och gick under träden i eftermiddagssolen med banderoller och flaggor och ropade paroller som:

Oj, jag glömde mössan i reaktorn!

Hälsningar från den mänskliga faktorn.

”Det blir kul med valvakan”, sa Martin. ”Precis som eurovisionsfestivalen, fast man slipper höra musiken.”

Valvakan. Margareta Björnsson representerade distriktets valkommitté. Hon hade ackompanjerat mig med trumpet när jag appelltalade. Hon visade att vi hållit budget under valet.

Karin Lenz var trött. Hon skulle resa till Stockholm på partistyrelsemöte.

Bodil hade kört runt och samlat in affischtavlor till klockan tre på morgonen.

När vi fått klart för oss att borgarna vunnit valet stängde vi av radion. Nu gällde det att organisera Folkkampanjen mot kärnkraft.

Torsdagen 20/9 kommunmöte för att fördela uppdragen. Tomas Schlyter redogjorde: Plats för 60 kamrater. Ersättning hundra kronor per möte. ”Ett parlamentariskt träsk.”

Tarcisio Bommarco ordade länge om träsket.

Daniel Kallos deklarerade att vi hatade kapitalism och utsugning och att Tomas Schlyter var en reformist.

Kent Nilsson var ordförande och Iris Nilsson bisittare. Finn Hagberg sekreterare.

Nästan bara karlar talade på mötet. Undantagen var Ulrika och Kerstin.

Jan Svensson, Gunnar Sandin och Kitten Anderberg yttrade sig också. Själv tog jag

upp Folkkampanjen.

Jag gick klockan 23, innan mötet var slut. Då återstod en punkt om kyrkopolitik och övriga frågor. Jag skulle ju ta sjubussen till skolan och undervisa hela fredagen och därutöver sätta ihop ett skriftligt prov i historia.

Min kollega Ingegärd Rössler-Rosenberg sa att undervisningen i högstadiet tröttade henne. Hon blev så spänd i ena armen och axeln. Jag var också trött.

På söndagen var det Vietnam-möte på Smålands nation.

Samtidigt startade Karin höstens kulturverksamhet i St Lars, 23 veckotimmar, bland annat en teatercirkel tillsammans med Eva van Lunteren och en teatergrupp i Staffanstorp. Fredagen den 14 hade hon kräftkalas tillsammans med patienter från St Lars på Torpet som ligger vid en strandäng nära Landskrona.

Helgen den 29 och 30 september for vi till torpet i Älghult som vi byggt i Karins föräldrars bol. Karins far Richard hade börjat bli glömsk och trött. Hennes mor Berta oroade sig för hur det skulle gå med gården och jordbruket. I Bolet tömde jag sommarens skit ur tunnan i utedasset. Skiten vägde nästan 75 kilo.

DEL - 30. 1973-85:6.

Grundskolorna – och gymnasieskolorna - bästa är

Under mina första tio lärår i Malmö minskade folkmängden med 25 000. I kvarteren runt skolan var minskningen tydlig. Oro och våld ökade. Jag minns en episod då en tidigare elev stegade in i rasthallen, gick rakt fram till en åttondeklassare och slog ner honom ”för att hämnas för att han slagit min lillebror”. Vid ett annat tillfälle fick en pojke med en stukad fot ett plötsligt utbrott och hotade en lärare med sin krycka. ”Jag ska slå dej i klotet”, skrek han. En vecka senare blev han överkörd av en tung lastbil. Hans bäcken krossades. Han hette Benny.

En kampanj mot ”flumskolan” inleddes i massmedia. Kvällsposten publicerade en rad skandalreportage. Vid ett tillfälle uppmanade en fotograf några elever att klättra upp på taket över skolans entré. Äldre konservativa lärare deltog i kampanjen. Den lärare som brukat demonstrera med plakaten ”Bomba Hanoi” påstod i en intervju att han inte vågade gå i skolans korridorer utan en stålbatong. Rektor Alf Andersson blev djupt upprörd. Han och studierektor Marcus Lindbom hanterade krisen väl.

Nu inleddes Ingegärdarnas kamp. I den deltog också en pedagog som hette Inge-Marie Svensson, älskad av elever

och kollegor, men hatad av de reaktionära. Jag hade stöd av min lärarkandidat Bo. Ingegärd Rössler Rosenberg och Ingegärd Sandström, båda från Lund, var ledande i de laddade diskussionerna om pedagogik och samhälle som pågick i lärarum, korridorer och på konferenser.

Vi hade tät kontakt och någon gång i veckan samåkade vi till Malmö. De kallade mig den mest ”androgyn” läraren på skolan. Vi inriktade oss på att få in progressiva lärare i skolans olika organ. Jag var klassföreståndare och Ingegärd Sandström svensklärare i en samhällsvetar-tvåa. Somliga elever hade jag undervisat sedan de var tretton. Vi var båda engagerade i klassen, men Ingegärd ansåg att där fanns en grupp som stod utanför gemenskapen. Vi beslöt att genomföra en veckas lägerskola på Öland i slutet av maj 80. Vårterminen ägnades åt förberedelser. Det gällde att fixa buss, boende och mat. På campingplatsen i Böda fanns det fem stugor med vardera sex sängplatser. Efter samråd med föräldrar och elever beslöt vi att eleverna skulle bo gruppvis med pojkar och flickor i samma stuga. Vi gjorde ett studiebesök i Borgholm och jag cyklade dit med halva klassen en blåsig dag. Vid återfärden var eleverna ivriga att komma tillbaka och bli lediga. Det var fyra mil i motvind. Alla eleverna, pojkar och flickor i 17 - 18-årsåldern, cyklade ifrån mig. Jag kände mig utklassad och upptäckte att mitt självförtroende i klassrummet delvis hade grundat sig på att jag varit starkast i klassen. I fortsättningen skulle jag vara lärare på samma villkor som Ingegärdarna.

VPK Lunds valframgång ledde till ett hektiskt år. Många hamnade plötsligt i nämnder och styrelser där arbetet var helt annorlunda än i aktionerna på gator och torg. Kommunmötena präglades av hårda motsättningar mellan traditionalister och förnyare. Daniel Kallos och Eva-Marie Köhler drev en hård ortodox linje.

Vid distriktskonferensen i Eslöv i februari 1980 dominerade VPK Lund. Antiimperialistiska utskottet bytte namn till Internationella och fick uppgiften att ansvara för distriktets uttalanden i internationella frågor, vilket medförde att utskottet blev synligt för partiledningen i Stockholm. Oswald Söderkvist och Eva Hjelmström kom och försökte tala oss till rätta. Den hetaste konflikten gällde Sovjetunionens intåg i Afghanistan. De ansåg att Sovjetunionen kämpade för kvinnor och social rättvisa i Afghanistan. Majoriteten i Lund var motståndare till invasionen. Det kom till öppen konflikt vid 1 maj-demonstrationen. När jag tog upp parollen ”Sovjet ut ur Afghanistan!” ställde sig Daniel

framför en kolonn och försökte överrösta oss med parollen ”Krossa USA-imperialismen!”

Men det var kärnkraftsomröstningen och Nej-kampanjen som dominerade våren. Den 15 mars genomfördes massaktioner i Malmö, Lund och Helsingborg inför omröstningen den 23. Demonstrationen i Lund var så stor att tåten efter en runda på Mårtenstorget mötte den bakersta kolonnen på Bredgatan. Jag som gick i främre delen mötte min syster Anna och hennes sambo Jan. Det var blåste kallt men hög stämning. Lunds kommunistiska blåsorkester spelade Guerilleros. Vi såg kommunismen som den enda demokratiska ideologin (den enda som bekämpade kapitalismens klassdiktatur). Eftersom Sovjetunionen och dess satelliter var odemokratiska var de inte kommunistiska. Att kalla blåsorkestern kommunistisk var en provokation.

Folkomröstningen blev en antiklimax. Nej-linjen samlade bara 40 procent av rösterna. Linje 2 hade räddat kärnkraften för översköldig tid. Olof Palmes studentafton i AF 17 april samlade få åhörare. Just då var alla oerhört trötta på honom.

Karin hade framgång med ett collage som hon arbetat fram tillsammans med en teatergrupp. Hon hade blivit invald i Kultur- och Fritidsnämnden, men vantrivdes. Diskussionerna var abstrakta och partiföreträdarna grälade utan att ha underlag för sina ståndpunkter. Lilla Teatern behandlades snålt. Karin plågades också av den hårda stämningen i kompol. Anna-Stina Sannerstedt utsattes vid ett möte för kritik på grund av ett beslut hon tagit i en social fråga. Karin fann kritiken orättvis. Och det var inte det enda tillfället. Så hon lämnade det parlamentariska arbetet.

Jag var trött. Jobbet i distriktsstyrelsen, VU, Internationella utskottet, stadsdelsgruppen och Solidaritet med Vietnam vid sidan av undervisningen och konflikterna i skolan hade blivit tärande. Martin befann sig i ett mellanläge mellan studentexamen och lumpen. Sara som var 16 skulle börja på Polhem och Johanna var sex. Sommarlovet började 9 juni. Vi for till Älghult. Karins pappa Richard blev upplivad när stutarna släpptes ut i hagen!

DEL - 31. 1973-85:7.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

Erik Nilsson, ombudsman i vpk, skjutsade mig till Malmö i distriktets röda Volvo som testamentterats av en partikamrat. Erik skulle till distriktskontoret på Bergsgatan och själv skulle jag till Heleneholmssko-

lan. Solen gick upp över Uppåkra kyrka när radions nyhetsuppläsare meddelade att Ronald Reagan besegrat Jimmy Carter i det amerikanska presidentvalet. Vi insåg båda att en ny historisk era hade inletts.

1980-talet: Ayatolla Khomeini släpper den amerikanska gisslan i Teheran. Saddam Hussein startar Iraks USA-stödda krig mot Iran som pågår till 1988. Olof Palme får FN:s uppdrag att medla.

Palestinier inleder en intifada mot Israels ockupation av Västbanken. PLO accepterar tvåstatslösningen.

Sovjetunionens invasion i Afghanistan fortsätter – och kör fast. USA och Sovjetunionen kapprustar. Amerikanska kärnvapen utplaceras i Europa.

USA-finansierade kontras försöker störta sandinistregeringen i Nicaragua.

Margaret Thatcher definierar nyliberalismen: ”Det finns inget samhälle”. Brittiska gruvfacket krossas. IRA:s kamp i Nordirland utvidgas till London.

Hiv förändrar synen på sexualitet.

Gorbatjov tänker nytt: Perestrojka. Ett nytt sätt att se på vårt land och världen. Berlinmuren rivs.

Massakern på Himmelska fridens torg sätter punkt för kinesernas demokratisrövanden.

U 137 går på grund utanför Karlskrona. Thorbjörn Fälldin hanterar krisen. Olof Palme blir statsminister 1982. Meidners löntagarfonder dominerar politiken. LO i konflikt med S-partiet: rosornas krig. Ubåtsjakt. Mordet på Olof Palme. Ingvar Carlsson.

Om allt detta och mer därtill undervisade jag under 80-talet dagligen i Heleneholmsskolan. Internationella utskottet analyserade varje vecka konflikterna, ofta med inbjudna representanter från konfliktområdena. Debatten fördes i Veckobladet som kom ut med cirka 40 nummer om året.

Striden inom vpk om förhållningssättet till Sovjetunionen fick en ny brännpunkt, när Sovjetunionen plötsligt bytte ståndpunkt i Eritrea-frågan.

Vpk hade - liksom den internationella vänsterrörelsen - stött den eritreanska befrielsekampen ända sedan den inleddes efter Etiopiens annektering av Eritrea i början av 1960-talet.

Men efter att Etiopiens kejsare störtats och Mengistu-regimen förklarar att Etiopien nu var ett socialistiskt land, bytte Sovjetunionen ståndpunkt och gav regimen massivt militärt och ekonomiskt bistånd i kriget mot den eritreanska befrielseörelsen ELF.

Traditionalisterna i vpk krävde nu att

partiets stöd till ELF skulle omprövas. Fyra riksdagsmän reste till Addis Abeba och rapporterade entusiastiskt i Ny Dag om Etiopiens socialistiska framsteg.

Denna följsamhet ifrågasattes givetvis av Internationella utskottet. Vi skrev debattartiklar i Ny Dag och utarbetade en kongressmotion, som först publicerades i ett VB-nummer i augusti 1981 (ett nummer som för resten framställdes och postades av Margareta Björnsson, Monica Nymark och Stig Nilsson).

Utskottet fick ett erbjudande från partistyrelsen att skicka representanter till ELF i Khartoum, där ledningen uppehöll sig. ELF hade splittrats efter det militära nederlaget. Den nya fronten, som kallades EPLF, Eritrean Peoples Liberation Front, hade bildats av unga aktivister som vistats ett år i Kina under kulturrevolutionen.

Utskottet diskuterade möjligheten att skicka två representanter till Khartoum, men beslöt till slut att jag skulle resa ensam. Resan skulle genomföras i slutet av september och omfatta 14 dagar. Det blev en omvälvande upplevelse. Mer om den nästa vecka.

I Malmös skolpolitik skedde en smygande förändring. Mottagandet av nya sjuor från Munkhätteskolan upphörde när höstterminen började. Vi reagerade inte först eftersom vi hade händerna fulla med att få igång arbetet i våra klasser. Sedan förstod vi att man beslutat att lägga ner högstadiet på Heleneholm.

Det innebar att den tidigare principen att samordna högstadium och gymnasium övergavs. Vi fick inte längre möjlighet att följa eleverna de sex åren från årskurs 7 till studentexamen. Ursprungligen hade den tillämpats i de läroverk som föregått dagens skolsystem. Den hade skapat ordning och sammanhang för eleverna som ofta valde att fortsätta på gymnasiet.

1985 skilde regeringen grundskolelärarna från gymnasielärarna. Man fick bara kompetens för endera. Det fick konsekvenser för Heleneholmsskolans lärare. Somliga hade huvudsakligen tjänstgjort i grundskolan. De förflyttades mot sin vilja till andra grundskolor.

Det innebar ett förödande slag mot ett effektivt lärarkollektiv. Vi protesterade via LR och Lärarföreningen. Jag skrev en understreckare i Sydsvenskan. Men ingenting hjälpte. Själv hörde jag till dem som fick stanna, men med ett splittrat schema: jag undervisade livsmedelstekniker på Södervärn i samhällskunskap 3 timmar i veckan och hade ”affärssvenska” för ett toffelmakarprogram på Grängesbergsgatan 2 timmar. Detta innebar intressanta pedagogiska utmaningar. Flera av de lära-

re som flyttades från Heleneholm återvändande efter några terminer.

DEL - 32. 1973-85:8.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

Söndagen den 27 september 1981 vaknade jag halv sju i det lilla Röda kors hus i utkanten av Khartoum som ELF använde som övernattningsställe för fighters på väg till och från Eritrea via gränsstaden Kassala. Sium var redan uppe. Han var 20 år och skulle återvända to the field. Han hade redan sårats i höften en gång. ”I am your son”, sa han och omfamnade mig när vi tog farväl.

Vi hade bott ihop några dygn. En åsna skriade gång på gång från den öppna grusplanen utanför huset. Några glador seglade på den blekblå himlen. Det var varmt, men ännu hade inte hettan slagit till. En kvinna sopade golvet med en kortskaftad kvast. Hon gick dubbelvikt.

Sedan kom Habtom. Han var stark och vänlig och hade solglasögon. Det hade tagit bortåt ett dygn innan jag upptäckt att han var praktiskt taget blind. En granat hade exploderat nära hans ansikte vid en strid på en bro. Han hade ledsyn på vänster öga och kunde läsa text om han höll den någon centimeter ifrån ansiktet. ”Det är ett par år sedan”, sa han. ”Nu arbetar jag med community development. Jag kommer att bli helt blind. Jag måste lita till mitt minne. Ibland får jag tag i ett ljudband med en text. Jag är en produktiv man.”

Han såg ung ut men var 37 år. Livet som fighter i bergen var hårt. En regnperiod drabbades han av reumatism i knäna och kunde inte gå. Han tog sin tillflykt till en grotta. Folket i en närliggande by bar mat till honom. De försökte bota reumatismen med en traditionell metod som innebar att vissa punkter på kroppen brändes med glödande järn. Han visade ären. En morgon slingrade en orm in i grottan och la sig vid mynningen i solen. Han ville skjuta den med sin Kalasjnikov men kunde inte eftersom etiopiska soldater strövade i området. Flera morgnar kom ormen. Habtom och jag var tillsammans fjorton dagar. Han hade köpt sex ägg av en liten flicka som satt på trappan utanför sitt hus.

Så kom Habteghiorgis som var ledare för ELF-kolonin i Khartoum. Jag hade redan insett att mitt besök ägde rum vid olyckligtast möjliga tidpunkt. EPLF hade drivit ut ELF-trupperna ur Eritrea under sommarens strider. De hade tvingats fly över gränsen till Sudan. Där hade de avvärjats av sudanesiska trupper. Många hölls fångna i läger. ELF skickade nu bara ensamma

fighters över gränsen för att utföra spaning och kommunicera med grupper inne i landet.

Jag hade förberett en rad frågor och samtalet varade ett par timmar. Små grönbekta grodor fångade svarta myror under bordet där vi satt. Habteghiorgis berättade bland annat att EPLF:s övertag i striderna berodde på att de vid sin sida haft TPLF, Tigrafolkets befrielsefront. Det är allvarligt, sa han, för det innebär att en etiopisk nationalitet blir inblandad i Eritreas befrielsekamp.

Idag, 35 år senare, är det den intressantaste upplysningen. Etiopiens diktator Mengistu störtades 1990 vid en samtidig attack från EPLF, som befriade Asmara, och TPLF som erövrade Addis Abeba. Efter segern övergick vänskapen mellan de två fronterna i fiendskap. 1998 anföll Etiopien, som nu styrdes av TPLF, Eritrea. De blodiga striderna pågick under två år och någon egentlig fred har sedan aldrig slutits. 2001 genomförde Isayas Afeworki en militärkupp och stoppade den demokratiska utvecklingen i Eritrea. Men det visste vi ingenting om där vi satt och samtalade i hettan som snart steg till 40 grader.

På eftermiddagen kom Tseggai Johannes som var ELF:s chef i en av Khartoums regioner. Han föreslog att vi skulle besöka Youth Association Center eftersom det var söndag. Habteghiorgis sa att det var bättre att vänta till måndagen. Men vi gick till ungdomscentret ändå. Solen höll på att gå ned och böneutropen hördes från minaretterna. När det skymde grep Habtom min hand. ”Nu är det för mörkt för att jag ska se gatubrunnarna”, sa han. Det var djupa fyrkantiga hål mitt i den breda gatan.

Tseggai berättade om ungdomscentrets rutiner. Ungdomarna bodde där. De steg upp 4 och studerade till 12. Efter lunch och middag studerade de igen från 17.00 till 21.30. Men idag var det söndag. Ledaren hette Berhane. Där fanns cirka 50 ungdomar, bland annat ett par unga kvinnor som jag redan kände, Ghenet och Soaso. Soaso bad att jag skulle adoptera henne. Hon skulle nästa dag resa till Kuwait via Damaskus för att ta anställning som hembiträde. Lönen skulle försörja hennes familj i Asmara. På kvällen satte sig ett trettiotal ungdomar på en bakgård, upplyst av ett enda lysrör. Innan vi skulle skiljas framförde de en sång- och dansföreställning. Ghenet var stjärnan. En musiker spelade khar, ett stränginstrument. Det var vackert.

Följande dag var Habteghiorgis arg. Ni kunde blivit gripna allihop, sa han. Of-

fentliga manifestationer är förbjudna! Han körde mig till en polisstation för att söka tillstånd att resa utanför Khartoum. Tillståndet kan dröja, muttrade en sur tjänsteman. Han tog mitt pass. Du får tillbaka det när tillståndet är klart, sa han.

Nästa morgon kom ELF:s skolminister Mahmoud Mohammed Saleh, en mager man med skarpa ögon och grått hår. Han berättade hur de hade byggt upp skolsystemet sedan 1975. De hade haft 50 skolor. På grund av lärarbristen var klasserna mycket stora. De hade använt Orwells 1984 som lärobok men lagt till ett kapitel där djuren gör uppror mot grisarna. Nu är allt förstört, sa han. Nej, det lever vidare och kommer att återuppstå, sa jag. Han log och gick.

Jag fick tillbaka passet dagen innan jag skulle resa hem. Habtom följde mig till flygplatsen. Det var tur, för situationen var kaotisk. Plötsligt satt jag i planet. Khartoum låg utbredd under mig. Mitt igenom staden flöt Nilen. Nästa morgon skulle jag återuppta undervisningen i Heleneholm.

DEL - 33. 1973-85:9.

Grundskolans – och gymnasieskolans - bästa år

Måndagen den 5 oktober var jag tillbaka på Heleneholmsskolan. Rapporten till partistyrelsen om Eritrea blev snart klar; jag hade skrivit det mesta i Khartoum. Den tillförde ingenting som vi inte visste förut, sa mina motståndare. I november reste jag som delegat till partikongressen i Södertälje. Det var storm. Träd blåste ner över E4. Men kongressen var lugn. Karin följde med. Vi bodde hos min bror Jan som sedan snart 20 år var bosatt i Stockholm.

Karins far Richard Karlsson avled 1985. Han föddes i Kvarterbo Västregård 1899 och levde där hela sitt liv. Under värnplikten upplevde han hur flera kamrater i logementet dog i spanska sjukan. 1925 var han med och byggde järnvägen Växjö-Oskarshamn. Han körde gruslass till banvallen med häst och vagn. Han gifte sig 1930 med Berta, Karins mor. Deras första barn, en pojke, dog vid sex månaders ålder. Men de fick en dotter, Ingrid, 1932, tvillingarna Karin och Kerstin 1936 och Märta, ett sladdbarn, 1946. På de fyra gårdarna i Kvarterbo bodde unga familjer och där fanns ett tjog barn.

Richard och Berta delade Kvarterbo Västregård med Richards föräldrar. Det blev trångt. Som unga var de aktiva i nykterhetsrörelsen. Bland annat byggde de tillsammans med sina kamrater ett föreningshus som nu är min syster Annas sommarstuga.

Jordbruket var litet: hästen Silva, fem, sex kor som handmjölkades, några ungdjur, ett par grisar, några får och höns för äggen. De slog hö till djuren och odlade potatis, råg och havre. Under kriget brukades en mosse som senare fick växa igen. Ved och virke fick de från sin lilla skogsäga.

De var organiserade i jordbrukarnas föreningsrörelse. Liksom grannbönderna körde de mjölk till mejeriföreningen i Hohult sju km bort. Richard skötte Centralföreningen, som låg i en lagerbyggnad på stationsområdet. Där köpte bönderna redskap och utsäde mm. De fick så småningom kommunala förtroendeuppdrag, Berta i Barnavårds- och fattigvårdsnämnden och Richard i Nykterhetsnämnden. Richard blev senare också kyrkvärd. Han spelade fiol och orgel och sjöng. Både Richard och Berta hade stor släkt. Släktingarna var engagerade i samtliga Sveriges dåvarande fem riksdagspartier.

Älghult blomstrade tack vare järnvägen. Ett stort glasbruk startades på 1930-talet och ett sågverk. Flera butiker samlades runt stationen. Ett par speceriaffärer, kooperativa, tre konditorier, ett hotell, köttaffär, fiskaffär, mjölkaffär, tre banker, bland dem Älghults sparbank som grundats av en lokal förening, bio på söndagskvällarna och en stor folkpark i Hohult. I kommunen fanns ett femtontal glasbruk, Alstermo bruk som tillverkade reseffekter, Fröseke spegelindustri m.fl.

Sådan var situationen när vår familj flyttade till Älghult sedan min far blivit kyrkoherde i november 1944. Själv var jag inackorderad i Växjö och reste hem över helgerna. I femtonårsåldern började jag tillbringa mina somrar i Kvarterbo. Richard renoverade huset sedan hans föräldrar gått bort, och tillsammans med min bror Jan hjälpte jag till att riva ut en murstock, lägga ett nytt sticktak på ladugården och plantera skog. Vi medverkade vid ängsslätter, höskörd, råg- och havreskörd, potatisplockning och blåbärs- och lingonplockning. Allt gjordes manuellt. Silva, den egensinniga, nordsvenska märren stod för energin, hästkraften. Med henne plöjde Richard, bärgade hö, hämtade stock i skogen och körde till mejeriet, järnvägsstationen och kyrkan.

Richard och Berta upplevde hur deras barns skola utvecklades. Ingrid gick bara sex år i folkskola, men sedan ett år i folkhögskola, varpå hon kom in på seminarium och blev småskollärare innan hon fyllt 20. 1948 byggdes Centralskolan, 48-skolan. Där gick Karin och Kerstin till årskurs sju. Ett par år senare kom den nioåriga enhetsskolan. Där gick Märta och mina tre systrar.

Efter det att vi bildat familj fortsatte Karin och jag att tillbringa somrarna i Älghult och att liksom Ingrid, Kerstin och Märta och deras familjer delta i sommararbetet på gården. 1968 byggde vi på Richards initiativ ett sommarhus på slätterängen Bolet.

Men 1970 började det traditionella jordbruket försvinna. En mörk höstmorgon när Richard gick till stallet fann han Silva död. Hon var då mer än 25 år gammal. Richard hade nyss fyllt 70. Kerstins make Gösta, som drev ett stort arrendejordbruk i Hultaby utanför Vetlanda, skaffade Richard en gammal, traktor. När Silva inte längre fanns kvar fick traktorn dra slättermaskinen och hästräfsan. Mina barn hjälpte till. Sara körde traktorn och Martin satt på slättermaskinen. När Richard skulle köra årdret i potatislandet lånade han häst i Bubbetorp. I början av 1980-talet insjuknade han och efter ett par år avled han. Berta flyttade in till Älghult. Kvarterbo Västregård hyrdes ut till en familj som drabbats av eldsvåda.

Älghult hade förändrats. Folkmängden var halverad. I mitten av 1960-talet blev järnvägen nedlagd. Flera av glasbruken och de andra industrierna försvann och med dem arbetstillfällena. Enhetsskolan/grundskolan ledde till att ungdomarna skaffade sig utbildning och flyttade till stan. Antalet elever minskade. Det fanns inga barn i Kvarterbo längre, bara gamla människor. 1972 lämnade min far sin tjänst som kyrkoherde. Mina fem yngre syskon förlorade då det hem de vuxit upp i. Flera butiker försvann. Älghults sparbank upphörde. Älghults kommun uppgick i Uppvidinge kommun med Åseda som centralort. Kvar fanns kyrkan, blåsorkestern och Älghultskronikan, en årsbok som startades 1945 och alltjämt utges varje år före jul.

DEL - 34. 1985-97:1.

Heleneholmskolan blir gymnasieskola

Under krisåren omkring 1985 åtog sig Anders Wester och jag att undervisa arbetslös ungdom som gått ut högstadiet. Jag har ett tydligt minne av hur jag i början av september gick in i ett klassrum i Johannesskolan utan andra läromedel än en bunt blyertspennor och ett trettiotal skrivböcker. Det måste ha varit 1985, för jag ägnade de närmaste veckorna åt riksdagsvalet och använde valmaterial som läromedel. Anders Wester glömmer aldrig äggkriget som bröt ut under en bussexkursion med en annan grupp. Lyckligtvis var äggen hårdkokta. De arbetslösa upptog oss ett par timmar i veckan minst ett år.

Heleneholmskolan utvecklades från att

ha varit en modellskola för integration mellan grundskola och gymnasium till att bli ett föregångsgymnasium i estetisk utbildning. På Heleneholm hade det alltid funnits en musiklinje. Musikhögskolan gränsade till vår inre skolgård. Där fanns högt kvalificerade lärare på de flesta instrument. Eleverna kom från hela stan, ja några kom från Lund också. Musikklassernas sammansättning skilde sig alltså från den i natur- och samhällsvetarklasserna.

Sakta började också en teaterverksamhet växa fram. Den inleddes under de år då grundskoleklasserna fanns kvar. Min kollega Kerstin Ringdahl ledde skolans teaterförening med kreativitet och uthållighet. Jag samarbetade mycket med henne i ett par grundskoleklasser under tre år i början av 80-talet. Jag minns ett gemensamt projekt i svenska och historia där vi dramatiserade Odysseus. Vi ställde bänkarna i båtform och eleverna rodde rytmiskt medan texten lästes.

Teaterföreningen studerade in pjäser i aulan. Alla kunde delta, även grundskolans elever, men det krävdes regelbunden närvaro. Ofta förekom samarbete med musikeleverna. Eftersom arbetet skedde på kvällstid hade jag inte möjlighet att medverka, vilket flera andra lärare som exempelvis Anders Wester gjorde. Men jag såg teaterföreställningarna och konserterna. När gymnasiet senare fick både teater- och musikklasser var jag under flera år på 1990-talet klassföreståndare i dem. Eleverna där ansågs vara besvärliga eftersom de var ifrågasättande, klädde sig uppseendeväckande och var lite utmanande. Men detta låg i framtiden. Tills vidare rodde högstadieeleverna Odysseus' skepp.

Valframgången påverkade Vpk Lund.

Många av föreningens aktivister hamnade i kommunfullmäktige och i styrelser och nämnder. Det var ett krävande arbete som krävde ett nytt fokus. Kompol-mötena blev långa. Visserligen tog somliga med sig aktivismens arbetsmetoder in i kommunalpolitiken som till exempel Tarcisio Bommarco, vars brandtal förlängde mångt fullmäktigemöte, men i allmänhet anpassade man sig till den kommunalpolitiska lunken.

Samtidigt växte viljan att få in egen företrädare i riksdagen. Visserligen respekterades Jörn Svensson av alla, men opinionen för att ersätta honom med Rolf Nilsson växte. Ingen tvivlade på att det var i Lund Skånes riksdagsledamöter utsågs. Men många ville hålla fast vid Jörn som hade en stark förespråkare i Eva Wigforss.

Internationella utskottet blev ett forum för de gamla 60-talisterna. Palestina, Iran

och Uruguay var aktuella konfliktområden och företrädde av starka exilorganisationer, som ofta deltog i utskottets möten. Sovjetunionens invasion i Afghanistan blev alltmer kontroversiell. Vi studerade den och skrev en kongressmotion som krävde att Vpk skulle fördöma den som imperialistisk.

Framför allt fortsatte vi att skapa opinion för Eritrea. Vi hade partistyrelsen emot oss. Den deklarerade i ett uttalande att partiet hade förtroende för Mengisturegimen och hade varit närvarande vid bildandet av Etiopiens kommunistiska parti.

I oktober 1984 fick vi igång en debatt både i pressen och i radions debattprogram OBS!, vars redaktör Lena Brundenius gav oss möjlighet att framföra våra argument flera gånger de kommande åren. Vi arrangerade ett två-dagars Eritrea-seminarium i Folkets hus. En stor arbetsgrupp hjälpte till. I den ingick Henning Kofoed, Bereket Yebio, som var metodiklektor på Lärarhögskolan, Rezene Tesfazion, som senare blev socialdemokratisk riksdagsman, Philip Gottlieb som var ordförande i EGIS, Eritreagrupperna i Sverige, som vi höll på att grunda, och Gillian Nilsson som var ABF:s ordförande i Lund.

Det kom mycket folk. Bland talarna märktes professor Håkan Wiberg, EPLF-representanten Andumicael och antropologen Lars Bondestam. I debatterna deltog Björn Kumm, professor Rubensson och en grupp lärare och elever från Tomella folkhögskola. Ingen av talarna begärde något honorar och allt arbete utfördes ideellt. En eritreansk sång och dansgrupp uppträdde på lördagskvällen med ett program som påminde om det jag upplevt i Khartoum några år tidigare. Dansgruppen och flera av de medverkande tillbringade natten hos mig, jag minns att jag räknade ihop dem till elva personer i sängar, soffor och på ett par madrasser på golvet. Något glämliga käkade vi knäckebröd och drack kaffe på söndagsmorgonen.

Jag betraktar seminariet som ett genombrott för EGIS och för Eritrea-opinionen i Sverige. Eritrea skulle spela en stor roll i mitt liv de närmaste två decennierna. Gruppen i Lund kom att bli en av de viktigaste i Norden.

DEL - 35. 1985-97:2. **Mordet på Olof Palme**

Fredagen den 27 februari 1986 gick jag längs Södra Förstadsgratan i Malmö efter en lång skoldag. Det var blött och kallt och började skymma. Min yngsta dotter skulle ha namnsdag nästa dag. Hon ville ha en pistol. Jag gick in i en liten skräpbu-

tik – det fanns gott om sådana. Där fanns en liten plastpistol med vilken man kunde skjuta en gummipil mot en måltavla. Den kostade en tia.

Tidigt nästa morgon vaknade Karin och jag tidigt och började planera om blommor. Barnen sov fortfarande. Vi satte på radion. Där pågick en extra nyhetssändning. En grå dag grydde.

En vecka senare reste jag till Stockholm för ett Eritreamöte. Strax före sju steg jag ur tåget i Stockholms Central. Jag gick till mordplatsen vid Sveavägen. En stor hög blommor låg på trottoaren. Joakim Lentz stod och tittade på dem. Han hade tydligen kommit med samma tåg. Annars var det knappt några människor ute. Klockan var ju bara halv åtta på lördagsmorgonen. Vi pratade lite och tittade på de mörka traporna i Tunnelgatan uppför vilka mördaren flytt.

På kvällen åkte jag tillbaka till Lund och nästa dag gick jag till Folkets hus och skrev mitt namn i en kondoleansbok. Där var en lång kö.

Jag var inte särskilt oroad. Ingvar Carlsson hade tagit över statsministerposten. Jag trodde inte på några stora förändringar. Men på längre sikt var det naturligtvis en historisk brytpunkt.

Åren efter har jag ofta återkommit till händelsen och då påmint om intrycken ovan.

Palmehetsen. Pöbeln i Storkyrkan buade ut Olof Palme för hans engagemang i fredsprocessen Israel-Palestina. Det upprörde mig. Likaså de infama karikatyrerna i borgerlig press och de hatiska affischererna på busshållplatsen i Södervärn. Jag var alltsedan IB-affären drygt tio år tidigare mycket kritisk mot Olof Palme. Just därför upprörde hetsen mig. Jag ville inte vara med i smutskastningen.

Hetsen kom också från vänster. Jan Guillou, som jag på många sätt beundrade, drev strax före riksdagsvalet 1965 den så kallade Harvard-affären i Rekordmagasinet, ett kritiskt tv-program av ungefär samma slag som Uppdrag granskning. Palme hade hållit en föreläsning i det berömda USA-universitetet. Han hade inte mottagit någon ersättning, men hans son fick efteråt gå en kurs på universitetet utan att betala. Guillou fick Palme att småljugas om förmånen och det utvecklade sig till en stor skandal om lögn och skatteflykt.

Jag var kritisk medan drevet pågick, inte bara för att det skymde riksdagsvalets viktiga frågor utan också för att det så uppenbart plågade Palme. Socialdemokraterna vann valet. Palme fortsatte som statsminister. Ett halvår senare blev han mördad. Det finns inget samband, men Harvardaf-

fären ingick i den förgiftade atmosfär som gjorde mordet möjligt.

Den mördade Olof Palme hyllades som ett helgon, inte minst internationellt. Stämningen var underlig. Palme hade många kritiker i det egna partiet. Hur kände de sig? Vad rörde sig i Palme-hattarnas medvetanden i de borgerliga partierna? Alla var förstummade av mordet, men vad tänkte de innanför tystnadens skal? Jan Guillou verkar oberörd. I sin intressanta memoarbok Ordets makt och vanmakt snarast skryter han över sin insats i Harvardaffären.

Även skolarbetet präglades av den undertryckta atmosfären. Palmecitatet om Kunskapens spjut stod ju skrivet på skolgårdens stålmonument.

Hans Holmérs vanvettiga ”kurdspår” ledde till en period av rasistisk hets innan det mynnade ut i intet. Vi antog ett stöduttalande för kurderna på distriktets årsmöte.

Joakim Lenz och jag kallades till partiledningen i Stockholm. Ett antal representanter för svenska solidaritetsorganisationer var samlade. Oswald Söderkvist och Eva Hjelmkvist ville upprätta ett register över vpk-are som arbetade inom organisationerna. Joakim och jag medverkade till att förslaget avvisades. På 1 maj-demonstrationen i Lund talade Ann Schlyter för Afrikagrupperna. I Sydafrika skulle förbli isolerad på fängelseön Robben Island nästan fyra år till.

Arbetet med EGIS, Eritreagrupperna i Sverige, fortsatte. Organisationen var nu etablerad i Sverige från Luleå till Lund med Philip Gottlieb som ordförande. Jag blev redaktör för Eritrea-nytt som kom ut med fyra nummer per år och finansierades med statligt tidskriftsstöd. Vi fick 15 tusen per år de tio år Eritrea-nytt existerade.

Också i Internationella utskottet fortsatte Eritrea-arbetet. Boel Berner rapporterade från EPLFs sommarkonferenser i Bologna. Eritrea har starka kulturella och ekonomiska band med Italien och det finns många italienska ord i eritreanernas tigrinja.

Boel Berner medverkade i Eritrea-nytt 2, 1986, med ett referat av en kritisk artikel om Etiopien som den franske filosofen Bernard-Henri Lévy publicerat i L'Evenement du jeudi 25/9-1/10 86.

Det visar omfattningen av vår mediebevakning. Men det roar mig också, eftersom Sydsvenskan nu, 30 år senare, börjat publicera artiklar av Levy. 1986 var Levy en betydligt mer progressiv filosof än 2016.

DEL - 36. 1985-97:3.
Två veckor i Eritreas högland

På dagen ett år efter Olof Palmes död reste jag tillsammans med Lars Bondestam och Philip Gottlieb för att delta i EPLF:s andra kongress i det befriade området i Eritreas högland. Vi sammanstrålade i Kastrup och flög till Khartoum via Sofia, där Lionel Cliffe och hans fru anslöt sig. Vi kom att stanna på hotell Akropol några dagar, och under tiden samlades journalister och representanter för solidaritetsorganisationer och politiska partier från Storbritannien, USA, Västtyskland, Nederländerna, Norge och Italien.

Vi besökte Omdurman på andra sidan Nilen, där 1898 en mindre brittisk truppsstyrka med moderna vapen utplånade en muslimsk upprorsarmé i en massaker som krävde 25000 liv. Churchill deltog och skrev en entusiastisk skildring av blodbadet. Här har vi en av jihadismens rötter.

EPLF organiserade den långa resan från Khartoum till Eritrea via Port Sudan och Suakin. I Port Sudan fanns en oljehamn och EPLF:s stora bilpark med landrovers, toyotas och sexhjuliga sovjetiska lastbilar av märket Zil som erövrats från Etiopien. Där fanns också en klinik med plats för 120 patienter i en blå tvåvåningsbyggnad. Philip som är läkare hade varit där tidigare och hade med sig presenter till Mizan, en 17-årig flicka i rullstol. En explosion hade fyra år tidigare knäckt hennes rygg och hon hade bott på kliniken sedan dess. Hon fick en bandspelare och några band. Vacker och glad var hon, men hade stannat i växten.

Kliniken var full av krigsinvalidier. De fick undervisning i samhällsämnen, naturkunskap, språk och matematik av ett par lärare som också var krigsoffer. Linesh hette en kvinnlig läkare som var specialist på plastikoperationer. Beate, journalist från den tyska tidningen Vorwärts, intervjuade henne. Linesh drabbades varannan dag av feberattacker, orsakade av malaria.

Resan i en landrover från Port Sudan till Orotta, det befriade områdets huvudort, tog nästan ett dygn, först genom öken och sedan högt uppe i Eritreas berg. Vi passerade gränsen med släckta strålkastare. Över en strid flod blev bilen som var nära att välta bogserad av en av lastbilarna.

Det första vi gjorde efter framkomsten var att besöka en Pharmacia. Philip ville bli av med en påse stryknin som skulle användas till insektsbekämpning på kreatur. Vi hade smugglat den genom resans alla kontroller. Ett etiopiskt Antonov-bombplan passerade högt över oss. En luftvärnskanon började skjuta.

Vi besökte Revolution School där enligt uppgift 10 000 barn och ungdomar undervisades under bar himmel. De satt gruppsvis under träd. Varje grupp hade en bok, en svart tavla och en ung lärare. EPLF:s tryckeri låg i en grotta vid en platå. Där trycktes skolböcker, tidskrifter, politisk litteratur och skönlitteratur på tigrinja, bland annat Pushkin och Shakespeare. De hade tillgång till starka radiomottagare som framför allt följde BBC:s internationella rapportering. Där fanns också en filmateljé som framställde dokumentärer om kampen. Vi firade 8 mars en hel natt, besökte centrallassaret som var inrymt i en fem km lång ravin med stenhus och grottor, bevitnade en operation, träffade Linesh igen, besåg en maskin som tillverkade dambindor och en annan som gjorde svarta gummisandaler och deltog i en fest i en djup dal, där den 80-åriga nationalhjälten Woldeab Woldemariam, skyddad mot solen av ett svart paraply, talade till tusentals jublande eritreaner. En kvinna gick fram till honom och sa: "Känner du att du är mycket gammal nu?" Alla jublade.

Vi sov i ett rum, vars golv var täckt med madrasser. En natt slank en orm in. Stor uppståndelse. Många var sjuka. Lars och Philip delade en svår förkylning. Själv hade jag diarré upprepade gånger. En kvinnlig journalist kräktes och blev medvetlös men återhämtade sig. Lars Bondestam köpte en get, slaktade den med en kniv, flådde, styckade och stekte den och bjöd alla på fest.

Vi hade kommit för att närvara vid EPLF:s andra kongress. Dagarna gick, och kongressen uppsköts gång på gång. Flertalet gäster måste resa hem med flyget från Khartoum 15 mars.

På eftermiddagen 13/3 inleddes kongressen. Vi transporterades till en amfiteater, helt byggd av släta skifferblock utan cement eller andra bindemedel. Den första natten ägnades åt de gästade delegationernas hälsningar. Själv framförde jag en hälsning från Ingvar Carlsson (tveksamt om han var medveten om det), Vpk och Eritreagrupperna. Sessionen tog slut strax före gryningen. Följande natt tog kongressen beslut om EPLF:s strategi i den fortsatta kampen, om utformningen av en kommande demokratisk, multietnisk, eritreansk flerpartistat och ställningstaganden till aktuella konflikter i omvärlden. Sannolikt var det diskussioner om dokumentens utformning som orsakat kongressens försening.

Vid tretiden på natten körde tre landrovers fram till kongressbyggnaden för att forsla ett tjog av gästerna tillbaka till Port

Sudan varifrån de skulle flygas till Khartoum. Jag följde med, jag hade ju undervisning morgonen den 16 mars. Philip och Lars stannade och bevitnade valet av EPLF:s nye generalsekreterare, den unge Issayas Afeworki, som fått en del av sin utbildning i Kina under kulturrevolutionen.

Våra tre landrovers körde med släckta lyktor, först på smala vägar vid randen av branta stup och sedan i hög fart genom den sandiga och steniga öknen. Två däck exploderade och till slut var vi alla tvungna att stående packa ihop oss i en bil. Vi kom tre timmar för sent till Port Sudan, men EPLF hade tvingat planet att vänta. Efter någon timme var vi i Khartoum Airport.

DEL - 37. 1985-97:4.
Allt fast förflyktigas

Stefan de Vylder företrädde Eritreagrupperna på det internordiska Eritrea-mötet i Stockholm den 9 april 1988. Representanter från flera politiska partier från Sverige, Danmark och Norge deltog. Det var en klar dag med nyfallen snö på kajerna.

I juli arrangerade den internationella freds rörelsen END ett konvent i Lund med cirka 1000 delegater. Eritrea var ett huvudtema. Flera ledande representanter för EPLF deltog. En av dem var EPLF:s FN-delegat professor Bereket Habte Sellassie som arbetade med Eritreas framtida författning. De bodde i semestertomma lägenheter på Klostergården. Karin och Philip Gottlieb stod i vårt kök och lagade mat för ett dussin personer. Kvällarna var ljumma och vi åt ute på gården.

Den skånska främlingsfientlighetens hydra stack upp ett av sina otäckta huvuden i gestalt av "Svinolle" Perssons Sjöbo-parti. Socialdemokraterna och Vpk anordnade tillsammans med Folkpartiet ett solidaritetsmöte i Lunds stadshall i början av september. Stig Nilsson, S, och jag ansvarade för genomförandet. En solig morgon i slutet av augusti gick vi upp på tidningen Arbetets tryckeri vid Bergsgatan för att diskutera affischen. Många kända personer skulle medverka, men det största namnet var Ingrid Segerstedt Wiberg, engagerad i kampen mot nazismen under andra världskriget, författare till boken Jesus var inte svensk och ordförande i Internationella Kvinnoförbundet för fred och frihet. Solidaritetsmötet fyllde stadshallens alla utrymmen i en något ostrukturerad sammankomst.

1989 massakrerade Kinas makthavare demokratidemonstranterna på Himmelska fridens torg. I början av juni ordnade

Gunnar Sandin en protestdemonstration. Kinesiska studenter bar vita banderoller med svarta kinesiska tecken framför det tysta tåget.

Hösten dominerades av omvälvningen i Östeuropa. Flyktingar strömmade till väst från DDR via Tjeckoslovakien och Ungern. Berlinmuren öppnades. Honecker störtades. En solidaritetsman ledde Polens regering. Tjeckerna demonstrerade på Vaclavplatsen i Prag. Husak avgick. Dubcek blev talman i parlamentet. Vaclav Havel president. Litauens kommunistparti lämnade det sovjetiska SUKP. Revolutionen i Rumänien började med en massaker på studenter 17 december och slutade med Ceauscescus fall den 22 samma månad.

Lars Bondestam reste till Eritrea för att göra en kartläggning av livsmedelsbehovet åt biståndsorganisationen Oxfam. En novemberkväll ringde min telefon. Lars var död. Hans bil hade sprängts av en mina vid Kassala på gränsen till Sudan. Den 13 januari 1990 deltog vi i begravningen i norra Bohuslän.

Jag hade hållit mig undan från kommunalpolitiken i Lund i tolv år. Strax före nyår 1989 ringde Rolf Nilsson och övertalade mig att efterträda honom i Lunds skolstyrelse. Han påstod att uppdraget var lätt, eftersom det inte fanns några politiska motsättningar i skolstyrelsen. Till att börja med stämde det.

Men 1989 kom förslaget om skolans kommunalisering. Det drevs av Göran Persson som ville vältra över statens kostnader på kommunerna. Lärarna kämpade emot. Vpk var emot. Klockan 18 en mörk novemberkväll demonstrerade tusentals lärare på Kyrkogatan i Lund mot kommunaliseringen. Somliga sjöng: Aldrig, aldrig, aldrig, aldrig ger vi upp. På skolorna förekom vilda strejker. Heleneholmsskolan genomförde en två timmars sittstrejk. Sedan svek Vpk:s skolalesperson Ylva Johansson genom att byta ståndpunkt. Partiet röstade med socialdemokraterna för kommunaliseringen. Kort därefter övergick Ylva till S. Vpk hade medverkat till det mest destruktiva beslutet om svensk skola någonsin. Effekterna ser vi idag.

Ett uttalande om "Kommunismens död", redigerat av Tomas Pettersson och Ulf Ny-mark, diskuterades på Vpk Lunds årsmöte i februari 1990 på Fakiren. Majoriteten ansåg att kommunismen var slut som ideologi, men många hävdade att kommunismen tvärtom var pånyttfödd sedan den äntligen befriats från den stalinistiska vrångbilden. Diskussionen var ett led i strävan att ändra partiets namn till Vänsterpartiet.

I maj reste jag till London med en avgångsklass på 2-årig social linje. Allt fungerade bra, även om några flickor var bestörta över den dåliga standarden på hotellet i närheten av Kings Cross. Resan hade klassen själv bekostat genom ett par års sparande. På hemresan med båt till Esbjerg blåste det hårt och många blev sjösjuka.

En pojke i klassen föreslog att jag skulle resa till Budapest och se Europa efter järnridåns fall. Hans pappa skulle köra en buss med MFF-funktionärer dit och han skulle själv följa med. 2 juli steg Karin och jag på bussen vid Malmö stadsteater. Vi åkte från Rostock tvärsigenom Östtyskland. Den södra gränsen med vaktorn, minfält och taggtrådsstängsel var helt obevakad. Likaså gränsen mellan Österrike och Ungern. I Budapest uppsökte vi de kvarter som fungerat som ghetto under Förintelsen. En annan dag följde vi i Ungern-revoltens spår. Från det höga Buda såg vi ut över Donaus broar och kommersen på kajerna i Pest.

Verkligheten hade förändrats. Föreställningar, idéer och tänkande måste förnyas.

DEL - 38. 1985-97:5. *Fristaden klassrummet*

Kall vind blåser rakt igenom byxbenen. Klockan är kvart över sju den 10:e januari 1991. På Malmövägens hållplats vid Klostergården väntar mörka gestalter på buss 131. Kommer den aldrig? Jo, där! Snöflingor virvlar i strålkastarljuset. Samma människor år efter år på väg till jobbet i Malmö. Jag är på väg till skolan.

Samma glädje varje gång jag når fram till korsningen Munkhättegatan - Ystadvägen ungefär klockan åtta. Ljus i alla fönster under svart himmel. Elever strömmar in. Samhället fungerar.

Jag är inte utvilad. Jullovet har varit tungt. Mina föräldrar lider av ålderssjukdomar. Mina barn och barnbarn är drabbade av den ekonomiska krisen. Mina egna pengar tog slut vid nyår. De räcker aldrig månaden ut.

Inte bara skolan hackar igång igen. Möte med kommunpolitiska utskottet på måndag, internationella på onsdag, skolstyrelsen nästa onsdag, offentligt möte om Eritrea i stadsbibliotekets hörsal om tre veckor, skolkonferens på Lerbäcksskolan strax därpå. Och vi har beslutat att lägga ner Solidaritet med Vietnam. Sömnbrist, huvudvärk och snorig näsa.

Kollegerna kommer in i lärarrummet. Kaffedoft och cigarettök. Sju lektioner idag. Rastvakt. Dubbeltimme 8.15 till 10 med 2D där jag är klassföreståndare. 23 av

28 gymnasister är där i tid. Ytterligare tre droppar in de första minuterna.

Historia. Den nya världsbilden: Kopernikus, Galileo, Kepler. Tycho Brahe, Newton. Steg för steg ökad insikt. Mot slutet av andra lektionen smyger sig en solstråle in genom fönstret. Vi markerar den med krita på väggen för att se hur solsystemet förändrar sig till nästa dubbeltimme om en vecka.

Det går inte att grubbla på annat när man står där med klassen och alla försöker förstå. Detta är en fristad. En sorts lycka. Tanke och känsla absorberas. Samma koncentration hela dagen. Som en lång simtur med lite vågor – och djup.

Jag tar jag fel buss när jag ska åka till Lund och hamnar i Bjärrred.

På kompölmötet redogör jag för det sega jobbet för fria skolmåltider i gymnasiet. Det kommer att fortsätta år efter år under hela 1990-talet. På det sättet är kommunalpolitik trist.

Skolkonferensen på Lerbäcksskolan är däremot rolig. Där finns en vital Hem och skola-förening. Jag är inte medveten om att Kent och Ted Ekeröth är elever där.

En ungmoderat agiterar för valfrihet och skolpeng på skolstyrelsemötet. Det är ännu inte aktuellt i Lund. Friskolor föreslås som ett komplement till kommunaliseringen. Vi inser inte hur farligt det är utan uppfattar det som en möjlighet för medborgarna att genom egna initiativ bevara skolor som kommunen stängt av sparskäl.

Att efter 14 år lägga ner Solidaritet med Vietnam är svårt. En sammansvetsad kärngrupp med gemensam kunskap och solidaritet blir upplöst. Tommy, Margareta, Jean, Gun, Arne och många fler. Men situationen och förutsättningarna har förändrats.

Internationella utskottet förbereder Eritrea-mötet. Hamnstaderna Massawa befriades 1990 – och utsattes omedelbart för terrorbombning av regimens mig-plan.

Tigray-upproret vinner snabbt mark i Etiopien. Stödet från Moskva till Mengistu-regimen har upphört.

Det viktigaste inslaget i Eritreamötet är en filmvisning om Massawas befrielse – och den omfattande förstörelsen efteråt på grund av bombningarna. Mycket folk. EGIS växer.

Bertil Egerö och Elsa Grip ansluter sig. De kommer i framtiden att bli mycket viktiga för biståndsarbetet i samverkan med den nya administrationen efter befrielsen. Då ska svenska biståndsmedel överföras till Eritreas skolor. Skolornas Operation Dagsverke 1995 går till Eritrea. Philip Hammar kommer att besöka Eritrea som

eleverådsrepresentant. Det handlar om mycket pengar och komplicerad planering under mer än tio år. Bertil och Elsa har den kunskap och uthållighet som krävs.

Men allt detta ligger ännu i framtiden. På mötet sörjer vi över förstörelsen och vet inte när befrielsen kan komma.

Så är vi mitt inne i vårterminen. I 2D ägnar vi oss åt upplysningen med Voltaire, Rousseau och Montesquieu, frihet, jämlikhet, broderskap, franska och amerikanska revolutionerna, tryckfrihet, demokrati och giljotiner. Solen skiner när vi väntar på kvart-över-sju-bussen. Några maskrosor lyser i gräset.

En sektion av första maj-demonstrationen i Lund, liksom i andra svenska städer, går bakom banderollen Etiopien ut ur Eritrea!

Att vara redaktör för Eritreanytt är den tyngsta delen av mitt arbete våren 91. Vi har så småningom samlat en grupp skribenter och fotografer kring tidskriften som i tio år kommer ut med fyra nummer per år. Staffan Lindberg skriver om kritisk solidaritet och kunskap i Lars Bondestams författarskap i Eritreanytt 1, 1991. Eva Bondestam skriver flera viktiga reportage i Eritreanytt 2, 1991. Pål Wränge, anställd på Utrikespolitiska institutet, skriver en principiellt viktig analys om Eritreas rätt till självbestämmande.

Anna - Sophia Quensel på Lunds tidskriftsverkstad redigerar de artiklar och foton jag lämnar in. Hon är rolig att samarbeta med. Tidskriften trycks på Wallin och Dalholms tryckeri. Jag hämtar den färdiga upplagan, 1000 ex, i en barnvagn och kör hem den längs den gröna slingan intill järnvägen där nu Diamanten ligger. Sedan gäller det att skicka ut den till de 11 grupperna som distribuerar den. Det innebär att stort arbete för lundagruppen.

Plötsligt händer det. Söndagen den 19 maj inleder befrielsearmén anfallet mot huvudstaden Asmara. Den 24 maj marscherar de in. Samtidigt har TPLF erövrat Addis Abeba. Mengistu flyr i ett flygplan med den etiopiska statskassan. Trettio års kamp för självständighet har äntligen nått målet.

DEL - 39. 1985-97:6.
Äntligen i Asmara

Planet står i Arlanda omgivet av eritreaner som efter årtionden i landsflykt äntligen ska återvända hem för att fira befrielsen. En brokig samling. Västerländskt klädda män och kvinnor. Skäggiga åldringar med vita mössor. Barn och gamla kvinnor med

koptiska kors intatuerade i pannan.

Incheckningen har tagit lång tid: korgar, väskor, plastdamejeanner, radioapparater, fullpackade kassar, pappkartonger och barnvagnar skall med. Upprörda diskussioner om övervikt.

Nu ligger bagaget i en brokig hög bredvid planet. Var och en ska identifiera sina tillhörigheter så att inget obehörigt kommer med. Det ropas och skrattas. Många viftar med eritreanska pappersflaggor.

Inne i planet är det kvavt. Somliga har suttit där i flera timmar. De är trötta nu. Tigrinja är det språk som talas, lågmält, snabbt och välartikulerat.

Jag och fotojournalisten Donald Boström representerar Eritreagrupperna. Donald har med sig en ung KPML(r)-are från Göteborg, Karin Bojs. Några år senare är hon vetenskapsjournalist i DN. 133 personer är med på planet som har 156 platser. Vi tre är de enda västerlänningarna. Det är den 29 augusti 1991. Klockan 12 taxar planet ut till startplatsen.

Asmara är en vacker stad med breda gator och italienska byggnader i jugendstil. En stor katolsk katedral markerar stadscentrum. Där finns också en koptisk kyrka (bibeln översattes till skriftspråket geez redan på 400-talet), en svenskbyggd protestantisk och flera moskéer, varav en stor. På gatorna rullar små blå taxibilar av märket Fiat, 40 år gamla eller mer, bland hästskjutsar, åsnekärror och dromedarer.

Söndagen den 1 september firas befrielsen på stadion. Septemberavenyn, Asmaras huvudgata, är till brädden fylld av en folkmassa som långsamt närmar sig. Representeranter från regeringen i Sudan och den nya etiopiska regimen är närvarande.

En dag följer Donald, Karin och jag med i den norska kyrkohjälpens landcruiser när Mehret efter 18 år i Milano äntligen ska återvända till sitt hem i Meyweyni, en bergsby strax bortom Decamhare, där slutstriden med den etiopiska armén ägde rum fyra månader tidigare. Mehret är en lång vacker kvinna. Hon bär ett par höglackade italienska skor. Bredvid henne sitter dottern Saba.

Vi passerar Decamharefronten. Skyttegravarna syns i dalen. Några stridsvagnsvrak står jämte vägen. Donald som var där under striderna i maj berättar.

Stopp! ropar Mehret. Där är vägen. En knappt synbar stig leder upp mot den branta slutningen. Landcruisern klättrar uppför, sedan ned i en djup ravin, sedan uppför en ännu brantare slutning. Högt över oss ser vi en liten samling hus: Meyweyni.

Vi väntar utanför medan Mehret och

Saba går in. Gråt och glädjerop. Mehrets ankomst är en fullständig överraskning för hennes mor. Fadern är död. Vi ser tre bergstoppar i väster och bortom dem ännu en topp, Eritreas högsta berg, 3000 meter.

När vi kommer in är familjen samlad längs ena väggen. Vi främlingar sätter oss vid den andra. Mehret talar flödande tigrinja med sina släktingar men vi märker att tioåriga Saba inte förstår. Hon talar bara italienska. Hennes mormor omfamnar henne.

En annan dag besöker jag ensam ett hem för krigsinvalid. Jag känner igen några av dem från Port Sudan 1987. En fårad man i rullstol berättar om det avgörande slaget vid Afabet. Ett etiopiskt arméförband med ett 60-tal stridsvagnar färdades långsamt längs vägen genom ett bergspass. Eritreanerna lyckades spränga den främsta och några av de bakersta. Stridsvagnarna var instängda. Det hemskaste var när de etiopiska Mig-planen kom. De bombade de stillastående stridsvagnarna för att de inte skulle falla i eritreanernas händer. Stridsvagnsbesättningarna förintades. Krigsinvaliderna bjöd på öl.

När jag gick därifrån längs Septemberavenyn var jag trött. Jag satte mig på en trappa för att vila. Plötsligt ropade någon mitt namn på skånska. Kommer du ihåg demonstrationen vi ordnade i Lund 1982? Jag kände igen honom, Daniel Goitom. Jag hade ett diffust minne av demonstrationen. Den hade ägt rum hösten 1982, varit obetydlig och inte kommenterats i massmedia. Men här pratade vi om den, 9 år senare, i det befriade Asmara. Daniels pojke, som var 12 år 1982, hade nu tagit studenten.

Den svenskbyggda kyrkan ligger på en höjd i utkanten av Asmara. Intill kyrkan finns en låg, gulrappad byggnad. SCUOLA står det över porten. Här var Eritreas landsfader Wolde Ab Wolde Mariam en gång rektor. Sedan britererna under andra världskriget besegrat den italienska armén och ockuperat Eritrea gav de ut en tidning som kallades Weekly Gazette. I tidningens tigrinja-språkiga avdelning publicerade Wolde Ab de artiklar som kom att utgöra grundvalen för det fria Eritrea. Den gamle pastor Asfaha Mehari ler mot mig och säger: Jag har sparat alla nummer av den tidningen från 1942 till 1948. Den ligger inlåst här. Jag tror det är den enda kompletta upplaga som existerar.

Måndagen den 9 september träffade jag min klass i Heleneholmskolan igen. 2D hade nu blivit 3D. Eritreagrupperna planerade att föreslå Eritrea till Operation Dagsverk så snart som möjligt. Jag

hade ett förslag från EPLF:s utbildningsansvarige att vi skulle bidra till en skola i Nacfa.

DEL - 40. 1985-97:7.
Nyordning i gymnasieskolan

Rektor Alf Andersson utövade sitt ämbete enligt Skolstadgan. Han var en lågmäld man som kunde påminna om statsminister Löfven.

I början av 1990-talet hade flertalet av Heleneholmsskolans lärare arbetat i skolan under mer än två decennier. Den hade utvecklats till en komplicerad men väl fungerande social organism. Den värsta krisen hade varit nedläggningen av högstadiet åren omkring 1985. Ett par gånger agerade kollegiet utanför stadgan som vid ett par små strejkaktioner i samband med kommunaliseringen.

Lärarkretsen är tidlös. Mina elever var alltid lika unga. Jag ser på ett klassfoto av en avgångsklass från 1996. Där står eller sitter 31 elever. Själv står jag i bakgrunden till höger om klassen. Jag känner igen alla men minns inte namnen. De är yngre än jag trodde. Kläderna är annorlunda än nu. Där finns en afghan, en begåvad palestinsk flicka och två pojkar från det forna Jugoslavien. En svarthårig tjej med unik sopranröst. Någon håller en trumpet, ett par andra gitarrer. Detta är en musikklass. Heleneholmsskolan tar emot musikelever från hela Skåne.

Kunskaper och perspektiv i ämnena samhällskunskap och historia förnyas kontinuerligt. Jag är privilegierad. Det märks inte hur åren går. Det är alltid nu. Den förhärskande åldern i klassrummet är alltid 16 till 19. Nu måste eleverna på fotot vara omkring 40 .

I november 1993 genomförde kollegiet på Alf Anderssons initiativ ett par studiedagar i Mecklenburg - Vorpommern. Vi tar båten från Trelleborg till Rostock och fortsätter sedan med buss. Han berättar om hur han arbetade med jordbruk i någon sorts biståndsprojekt omedelbart efter andra världskriget.

Jag tror det var i Schwerin vi övernattade. Jag är lite osäker för V Skåne skickade mig på ett fredsmöte i Schwerin några år senare (jag skrev om det i VB). På eftermiddagen och frampå kvällen arbetade vi med någon sorts skoladministration som måste genomföras. Vi häpnade över hur gammaldags allt verkade, liksom avsiktligt bevarat för eftervärlden.

Alf berättar om förhoppningarna och de tänkbara framtidsperspektiven 1946. Ingenting har blivit som han hade trott och

hoppats. Vi fortsätter till Lübeck och reser sedan hem via Köpenhamn.

På vårterminen börjar vi märka att Alf glömmer saker. Tidigare var hans minne mycket exakt. Det är nödvändigt när man har ansvar för en stor institution som en gymnasieskola.

Vem som helst kan glömma vid något tillfälle, men det här var annorlunda. Några månader kunde kanslipersonalen täcka upp – på en skola är alltid kansliet och dess personal den centrala hjärnan i nervsystemet – men till slut räckte deras insatser inte till. Vid vårterminens slut avgick Alf från rektorstjänsten. Ett par månader senare avled han.

När Alf var rektor tog jag honom för given, knorrade kanske ibland, men respekterade honom. Vid en återblick framstår han som den idealiske ledaren för en demokratisk, regelstyrd institution. Jag fick senare större insikter i vad som krävs för att administrera en stor gymnasieskola. Idag har vi många skolor som varken är demokratiska eller regelstyrda.

En mycket duglig kvinnlig lärare i naturvetenskapliga ämnen tog över rektorsansvaret. Vi hade konträrt motsatta åsikter i nästan alla moraliska och politiska frågor, men samarbetade mycket bra.

Jag kommer särskilt ihåg en kaotisk situation i samband med en studentexamen. Vattenfyllda ballonger kastades från det övre planet i vestibulen, korridorerna var sjöblöta liksom många av abiturienterna. Men Jane och jag klarade upp situationen.

Vi fick minskade resurser på grund av den ekonomiska krisen, men Jane lyckades ändå hålla standarden uppe. Med ett undantag. Vi hade tidigare haft tillgång till ett kombinerat stadsdels- och skolbibliotek. Nu stängdes stadsdelsbiblioteket vilket minskade våra resurser och försvårade kontakterna med stadsbiblioteket. Vi genomförde ett stort protestmöte och Björn Ranelid höll ett flödande tal men Allan Widman som företrädde kommunen var obeveklig. Förslumningen av Munkhättogatan hade inletts.

Det nya målinriktade betygssystemet innebar en katastrof inte bara för Heleneholmsskolan utan för hela den svenska skolan. I stället för den beprövade femgradiga skalan, som inte hade något betyg för underkänt, infördes de fyra betygssystemen MVG, VG, G och IG. Det är de infördes måste vi tillämpa alla tre betygssystemen samtidigt: den femgradiga skalan i avgångsklasserna, den femgradiga skalan utan tillämpning av de regler som var förknippade med den i tvåorna och bokstavsbygget i ettorna. Ännu ett steg mot

betygsinflation och godtycke hade tagits. Tillsammans med kommunaliseringen, friskolorna och skolpengen lämnade det fältet fritt för segregerande vinstdrivande friskolekoncerner.

I Lund ersattes Skolnämnden av en Utbildningsnämnd för gymnasieskolan och två grundskolenämnder. Fler politiker och administratörer sattes i arbete. Jag hamnade i Utbildningsnämnden och förlorade kontakten med grundskolan i allmänhet och Lerbäcksskolan i synnerhet, men tjuvtaget om fria skolmältider i gymnasiet fortsatte.

DEL - 41. 1985-97:8.

I Karins föräldrahem Kvarterbo hade jordbruket legat nere och åkrarna arrenderats ut efter hennes fars död 1985. Hennes mor Berta hade flyttat in till samhället.

Men 1990 avslutade Gösta och Kerstin, Karins tvillingssystem, sitt arrende i Hultaby i Vetlanda och återvände hem. Det blev åter liv i den gamla gården. Gösta byggde en maskinhall för sina moderna jordbruksmaskiner och ett nytt boningshus mitt emot det 200-åriga huset. Han renoverade lagården, arrenderade åkrar från grannarna, skaffade ett 20-tal kor som betade i hagarna och födde upp ungdjur till slakt. Jordarna från Kvarterbo Västregård och fem, sex granngårdar brukades nu med moderna maskiner och bara en bråkdel av den arbetskraft som behövts tidigare.

Mina föräldrar och fem syskon hade skaffat sommarhus i Älghult – hus som annars skulle ha stått tomma. 1990-talet blev en period av gott släktliv somrar och helger.

Vi bodde där ett par månader varje sommar. Eritreagruppernas ordförande Philip Gottlieb och hans eritreanska fru Asmeret och deras döttrar Ruth och Hannah besökte oss varje sommar. Vi brukade ha utomhusfester då alla, även mina föräldrar och Karins mor, samlades i hagen omkring huset vi byggt till långt in på sommarnatten.

Så var det fram till 1995-1996 då både mina föräldrar och Berta avled.

V-Lund hade samlat stor kompetens både inom den lokala kommunalpolitiken och i partiets interna ideologiska debatt, inte minst tack vare Veckobladet. V-Lund var den ledande lokalorganisationen i Skåne. Uppgörelsen med Sovjetkommunismen var genomförd i hela partiet, namnskiftet från Vpk till V hade skett, Gudrun Schyman utvecklade som partiordförande en feministisk politik som i Lund länge haft starka förespråkare och

partiets valsiffror, som i Lund varit höga under hela 80-talet, steg till 12 procent i landet som helhet.

V Lund flyttade från den tidigare partilokalen vid Bredgatan via ett kort uppehåll i en rivningsfastighet på Trollebergsvägen till nuvarande centrala läge vid Mårtenstorget. V Lund fanns mitt i stan och mitt i politiken.

I Utbildningsnämnden flöt arbetet lugnt och metodiskt. Visst fanns de ideologiska motsättningarna där, men de var mindre intensiva än de senare blev. De flesta frågor kunde lösas i relativt enklart. Kanslipersonalen var rutinerad och effektiv. Jag upplevde uppdraget i nämnden som intressant och utvecklande. Nämnden deltog regelbundet i nationella konferenser och hade ofta utbildningshelger. Flera av mina kollegor hade lång erfarenhet som t ex centerns representant Lars V Andersson som tidigare varit skolnämndens ordförande och var utrustad med ett enastående minne.

Visserligen kunde jag ibland gräma mig över mitt obetydliga inflytande men samtidigt innebar det att verksamheten sällan upplevdes som tung. Liten makt, litet ansvar. Efter de relativt sällsynta nederlagen i omröstningarna skrev jag reservationer. Någon gång ifrågasattes mitt politiska uppdrag på grund av att jag var lärare. En lärare borde inte besluta om lärares villkor. Det innebar en form av jäv.

Distriktets internationella utskott bestod i sin kärna av samma beprövade kamrater som under 1970-talet. Arbetet med Eritrea-solidariteten var intensivt. Efter befrielsen var ett av våra mål att göra huvudstaden Asmara till Lunds vänort.

Israel-Palestina, Kuwait-kriget och Jugoslavians våldsamma sönderfall fyllde våra regelbundna möten med studier och debatter som ibland ledde till ställningstaganden och uttalanden, men vi ägnade oss mycket mindre åt utåtriktade aktioner än tidigare. Frånsett Palestina-gruppen hade flertalet av 70-talets solidaritetsorganisationer försvunnit.

Mötena i Internationella utskottet höll mina kunskaper levande och hade givetvis stor betydelse för min undervisning i gymnasiet.

Skolklasser besökte partilokalen relativt ofta, både i valtider och mellan valen. Ganska ofta var det jag som informerade. Det blev mycket likt undervisningen i gymnasiet. Visst var det besökarna som med i förväg uttänkta frågor bestämde innehåll i diskussionen men det kom alltid att röra sig över vidsträckta kunskapsom-

råden, från kommunalpolitik till nutidshistoria. Ofta handlade frågorna om partiets ideologi och om marxistisk teori. Ibland kom hela klasser med sina lärare men oftast var det grupper på fem eller tio elever.

En orsak till den harmoni jag under första hälften av 1990-talet upplevde i familj och släkt, i skolarbetet, i Utbildningsnämnden och i partiarbetet är kanske att jag i viss mån hade distans till allt detta och kunde hantera det tack vare erfarenhet och de arbetsrutiner den lett till.

Det som upptog min energi och mitt engagemang var Eritrea. Arbetet med tidskriften Eritreanytt ägde rum på alla plan och var hela tiden överhängande. Jag var ofta tvungen att resa, till Oslo, Köpenhamn, London, Stockholm och till städer som Örebro, Göteborg, Norrköping, Hässleholm, Helsingborg och andra orter.

Utvecklingen i Eritrea var snabb och omvälvande och den svenska och internationella solidaritetsrörelsen växte snabbt.

DEL - 42. 1985-97:9.

En kväll i mitten av april 1993 stod jag tillsammans med min vän Yemane Kidane från Hässleholm framför bagageinlämningen i Kastrup. ~~Yemane lämnade in den~~ sista stora papplådan med skor, kläder och annat husgeråd som han samlat inför resan till Eritrea. Tjänstemannen bakom disken hade just sänt iväg lådorna och begärde betalning av fraktavgiften, en mycket stor summa pengar. Yemane slog ut med båda händerna. "Jag har inga pengar." Men lådorna var redan på väg. "Vi ställer av dem i London", fräste tjänstemannen.

Jag var utsedd till valövervakare vid den FN-kontrollerade folkomröstning som skulle göra Eritrea till en internationellt erkänd nation. I London tog vi planet till Eritrea. Donald Boström satt redan där. När vi i gryningen steg ur vid Asmara Airport var det första vi fick syn på en hög brun papplåda utanför en magasinsbyggnad. Yemane drog en suck av lättnad. Nu återstod bara att forsla godset vidare till hembyn några mil från Asmara.

Asmara var vacker denna klara svala vårmorgon. Vita stenhus, prunkande trädgårdar, slöjor av ljusblå blommor i trädens skira lövverk, palmkantade avenyer, torg, kyrkor, moskéer och hotell. Men vi skulle inte stanna där. Jag skulle till Massawa.

I en landrover färdades jag tillsammans med Donald den branta vägen från ner från Asmara till Massawa vid Röda Havet. Avståndet är 90 km och nivåskillnaden

mer än 2000 meter.

Vi bodde i en gammal bungalow vid kusten. Hettan var besvärande och Donald drabbades av denguefeber som höll honom orörlig ett par dygn.

Massawa är en gammal hamnstad med cirka 200 000 invånare. Eftersom svenska fartyg ofta besöker den är hamnarbetarna väl bekanta med svenska svordomar och könsord. Staden hade utsatts för bombningar och artilleribeskjutning sedan EPLF erövrade den 1990. Befolkningen skyddade sig i underjordiska gångrar. Hammagasinen var förstörda liksom många byggnader i centrum. Massawas tusenåriga ortodoxa kyrka var helt sönderskjuten. Valvbågar av massiv sten stod kvar. Naval base, ett etiopiskt vapenförråd, hade utsatts för intensiv bombning för att förhindra vapnen föll i EPLF:s händer. Där fanns stridsvagnar vars stål smält som smör i den intensiva hettan. Området var avspärrat eftersom det var livsfarligt att beträda.

Massawas centrum ligger på en ö. Enda passagen dit är en lång stenbro. Här stod slutstriden. Eritreanerna anföll efter mörkrets inbrott. De båda stridsvagnar som körde i täten blev helt demolerade. Vi bevittnade en egendomlig ceremoni natten före folkomröstningen. Tusentals Massawa-bor gick tysta över bron med tända ljus. Stridsvagnsvraken var prydda med levande ljus och såg ut som altaren. Runt om var mörkret kompakt men stjärnorna speglades i det svarta vattnet.

När vallokalerna öppnade följande morgon var gatorna fyllda med människor. Utanför staden röstade nomaderna. Deras dromedarer väntade i stora flockar medan ägarna köade för att lägga sina röster. Folkomröstningen pågick i tre dagar, från 23 till 25 april. Klockan 19 den tredje dagen inleddes röstsammanräkningen. Två reportrar från Le Monde var där. De intervjuade mig eftersom jag var den enda som kunde någon (dålig) franska.

De låsta och förseglade rösturnorna öppnades och röstsedlarna stälptes ut på ett stort bord i en skolsal. Vi observatörer satt på bänkar runtom medan funktionärerna, som nu arbetat 36 timmar, genomförde sammanräkningen. Det var alldeles tyst i lokalen och mycket hett. Så tillkännagavs resultatet. I vår lilla valkrets hade 2 141 röstat för självständighet 5 mot.

Omedelbart efter sammanräkningen exploderade Massawa i ett jubel utan gränser. Bilar for runt med flygande fanor och tjutande sirener. Människorna dansade på gatorna timme efter timme. När vi sent på natten färdades den branta vägen upp till Asmara kunde vi se att samma fest pågick i Dongola och Ghinda och alla de andra

samhällena längs de stupande bergssidorna.

Sammanlagt deltog 1 156 280 väljare i omröstningen. 1 820 röstade nej och 328 var ogiltiga. Alla andra röstade ja. Sverige registrerades 6 307 röstberättigade eritreaner av vilka 5 696 röstade ja.

I Asmara kom Yemane med en färgstark bukett blommor till min 60-årsdag. Donald led ännu av denguefeberns efterverkningar och stannade ett par dagar. Själv drabbades jag av öroninflammation efter den nattliga färden från det tropiska Massawa till Asmaras kyliga, tunna högländsluft. Ganska utmattad anlände jag till Lund den 29 april. För en gångs skull deltog jag inte i 1 maj-firandet.

Folkomröstningen i Lund genomfördes i ABF:s lokaler. Mussie Abraham var huvudansvarig. Ett foto visar hur han påbörjat sammanräkningen tillsammans med eritreanska kvinnoförbundets ordförande Rishan.

Den 24 maj förklarades Eritrea självständigt. Philip Gottlieb deltog som svensk gäst i Asmara. 28 maj hissades Eritreas flagga tillsammans med världens övriga nationers flaggor utanför FN-byggnaden i New York.

DEL - 43. 1985-97:10.

Heleneholmsskolans lärare hyste ett visst politikerförakt. Skolpolitikerna kunde prata och besluta det ena och det andra, men vi fortsatte att undervisa som vanligt. Visst hade de skadat skolan när de beslöt att fälla ner en järnridå mellan grundskola och gymnasium. Men det var länge sedan nu. Besluten om kommunalisering och friskolor störde inte ordningen i Heleneholm. Jag motarbetade dem i Lunds Utbildningsnämnd men insåg knappast hur de skulle komma att erodera svensk skola.

Vid mitten av 1990-talet hände saker. Ett nytt betygssystem i fyra steg introducerades: MVG, VG, G och IG. Den stränga femgradiga betygsskalan baserad på normalkurvan och de nationella proven skulle inte längre gälla. Den hade tvingat fram ett kollektivt ansvar för betygssättning och långa ansträngande betygskonferenser. Det var visserligen tillåtet att avvika från normen, men då måste avvikelser särskilt motiveras i betygsprotokollen.

De nya betygen fick man sätta lite hur som helst. En ny påverkan dök upp: föräldrar som ville att deras barn skulle ha högre betyg. Ett år laborerade vi med tre betygssystem samtidigt. Avgångsbetygen sattes enligt den femgradiga skalan med alla dess restriktioner. Betygen i årskurs 2 var också femgradiga, men utan de tidigare reglerna. I årskurs 1 skulle vi sätta

betyg enligt den nya betygsskalan som innebar att alla elever skulle sträva efter ett MVG – och efter några år att ganska många fick det.

Samtidigt infördes kursgymnasiet. Betyget på den kurs eleven läste första terminen i ettan kunde komma med på studentbetyget i årskurs 3. Också på det sättet ökade slumpmässighet och splittring.

Ett nytt moment uppkom. Vi uppmanades att planera nya ämneskurser. Själv utformade jag en i ämnet Turist-tyska. Den handlade om både språk och kultur. Jag tyckte det var ganska kul.

Nytt var att ekonomiska incitament infördes. Jag fick bra betalt för den där kursen och behövde pengarna, eftersom min lön brukade ta slut mitt i månaden. Inkomstpåslaget straffade sig: nästa år fick jag kvars katt. Kursen i Turisttyska användes aldrig. Det var kanske aldrig meningen.

Nå, Heleneholmslärarna var erfarna och lyckades nog i stort sett upprätthålla rättvisa och ansvar i det nya anarkistiska läget. Men många var kritiska. För första gången skapades ett Icke Godkänt-kollektiv. Jag mötte det snart i Lund. Eleverna blev lurade av de nya signalerna. Elevstressen ökade.

Så var det plötsligt dags för kommunens årliga firande av de lärare som tjänstgjort där i 25 år. Det ägde rum i Värnhemsskolan, i vars livsmedelslinje jag undervisat ett år. Det fanns många lärare på festen. Jag kände alla och visste i vilka skolor de tjänstgjorde. I själva verket var det den generation som skapat den demokratiska svenska skolan som nu stod i begrepp att gå i pension.

Eritrea-arbetet fortsatte. Internationella utskottet gladdes över att ha gjort en riktig analys som visade att en motståndsrörelse som litade till sina egna krafter kunde vinna mot en större imperialistisk stat, att Sovjetunionen fört en cynisk maktpolitik i Afrika och att det gick att skapa en demokratisk stat som kunde bli ett föredöme i Afrika.

I Eritreas förslag till författning beskrevs en demokratisk flerpartistat med fria val, yttrande- och tryckfrihet och alla andra demokratiska rättigheter. Förslaget skulle diskuteras av folket i Eritrea på möten över hela landet. Vi översatte dokumentet till svenska, tryckte det i 1000 ex och distribuerade det på alla de orter där vi var representerade.

Nu gällde det att bistå den nybildade staten. Vi arrangerade en rad skolmöten för att eleverna skulle välja Eritrea till mottagare av 1995 års Operation Dagsverke. Skoldelegationer besökte Eritrea.

Och vi nådde målet. Operation

Dagsverke genomfördes i skolor från Malmö till Luleå. Det samlades in några miljoner och regeringen ställde upp med samma belopp. Det var en stor seger för vår lilla organisation. Men den pålade oss också ett ansvar som under förändrade villkors skulle visa sig svårt att hantera.

Det dramatiska nyhetsflödet från Eritrea upphörde. Vi beslöt att lägga ner Eritrea-nytt efter tio år, under vilka 40 nummer utgivits med informativ text och bra bilder. Peter Gottlieb avgick som ordförande och jag övertog uppdraget.

Eritrea hade fått en ambassad vid Humlegården. Jag besökte ofta ambassadör Adhanom i hans hem i Nacka. Han var en klok och trevlig person, mycket mager på grund av mångårig malaria.

Vi bjöd in honom till Lund. Han besökte Tetrapak, som hissade Eritreas flagga. Tanken var att eventuellt bygga en förpackningsindustri i Eritrea och producera apelsinjuice.

Donald Boström hade en fin fotoutställning med bilder från Eritrea på Kulturen. Vårt mål var nu att göra Asmara till en vänort till Lund.

Elsa Grip och jag framträdde i Lunds studenttelevision och agiterade. Kommunen var inte ointresserad. Fullmäktiges ordförande Larry Andow, S, bjöd ambassadör Adhanom på lunch och beslöt så småningom att göra ett officiellt besök i Asmara.

Jag var av någon anledning nära att missa tåget till Köpenhamn i Lund. Elsa Grip stod på perrongen och Larry Andow i tåg dörren och spanade när jag kom rusande i sista minuten. Det var en hektisk tid.

DEL - 44. 1985-97:11.

Det var en annorlunda Eritrearesa. Den här gången ingick jag i en officiell delegation från Lund. Vi mottogs i parlamentsbyggnaden som uppförts efter det att federationen mellan Etiopien och Eritrea etablerats 1992. Larry Andow uppträdde som Lunds borgmästare. Elsa Grip som avgått från stadsbyggnadskontoret hade ansvaret för fördelningen till Eritreas skolor av Operation Dagsverkes insamlade medel. Jag promenerade med Larry på marknaden. Som gammal plåtslagare snackade han sakkunnigt med guld- och silversmeder och med tillverkare av enklare produkter som hackor, yxor och kastruller.

Tillsammans med Elsa Grip besökte jag en stor skola i Asmara. Klassrummen påminde om dem i Älghults folkskola 1944 men var många fler. Tusentals barn gick där i två omgångar, på förmiddagen eller eftermiddagen. Elsa diskuterade på snabbflytande engelska (hon hade långvarig erfarenhet av biståndsverksamhet i Afrika)

med en representant för regeringens utbildningsförvaltning och skolans rektor. En dag besökte vi en skola för synskadade barn. Skolan var välutrustad och finansierades av en biståndsorganisation.

Bereket Yebio, metodiklektor i Lärarhögskolan och en av mina bästa vänner, var i Asmara samtidigt. Han hade etablerat ett utbildningsinstitut för blivande administratörer vid Eritreas flygbolag i Asmaras centrum. Bereket tog mig med till sina hemtrakter någon mil utanför Asmara. Därifrån hade han som barn brukat gå de tio kilometerna till den svenska skolan som låg på en kulle i utkanten av staden. Vi besökte den svenska församlingens kyrkogård. Ofta hade hela familjer avlidit ungefär samtidigt, föräldrar i 40-årsåldern och tre-fyra barn. Verksamheten hade bekostats av Evangeliska fosterlandsstiftelsen och dess syjuntor som jag kände till sedan åren i Framnäs. Vi fortsatte till staden Keren. Bereket hade flera släktingar där.

Sedan början av 1990-talet var Karin och jag ensamma i vår bostad. Barnen hade blivit vuxna. Martin gjorde tingspraktik i Värnamo, Sara jobbade på elektronikföretaget Satt Control i Malmö och Johanna studerade vid Växjö universitet.

Karin arbetade som cirkelledare på St Lars inom den verksamhet som kallades Kultur-Fritid. Hon och hennes kamrater ägnade sig tillsammans med patienterna åt teater, dans, sång och litteratur. De producerade monologer, kabaréer, och pjäser som framfördes inte bara i Lund utan ofta i andra städer som Stockholm och Uppsala.

Lund införde stadsdelsnämnder som ansvarade för grundskolorna i respektive stadsdel. Kajsa Theander blev ordförande i Klostergården vilket gav nytt liv åt Vpk:s gamla stadsdelsgrupp.

Jag blev ledamot i den nya Utbildningsnämnd som i fortsättningen skulle styra gymnasieutbildningen, som ju kommunaliserats. Det innebar att jag blev mer engagerad i kommunalpolitiken.

Jag såg till att hamna lågt på valsedlarna för att undgå fullmäktige, men det hände ett par gånger att jag hamnade där som ersättare i slutet av mandatperioderna. Roland Andersson och Cecilia Wadenbäck var ledande representanter för Vpk.

Arbetet i Utbildningsnämnden lade beslag på mer och mer tid. Gymnasierna befann sig i snabb omvandling. Vpk och S arbetade för att de fyra stora gymnasieskolorna Katte, Spyken, Polhem och Vipeholm skulle ha ett rikt och likvärdigt utbud av program för att alla elever skulle få samma valmöjligheter. Samtliga gym-

nasier skulle ha både teoretiska och praktiska program för att undvika segregation.

Vi hade ett utvecklat samarbete med grannkommunerna Lomma, Burlöv, Staffanstorps, Eslöv och Kävlinge för att samordna gymnasieutbildningen. Eleverna fördelades enligt närhetsprincipen.

Moderaterna inledde sin kamp för det fria valet. De borgerliga partierna krävde att närhetsprincipen skulle upphävas och att eleverna skulle välja fritt mellan de fyra gymnasierna.

Vi menade att kravet på fritt val var tillgodosett eftersom valmöjligheterna var desamma på alla de fyra gymnasieskolorna.

Frågan om Vipeholmsgymnasiet stod i centrum. Det var helt likvärdigt med de tre andra gymnasierna och i somliga avseenden rentav bättre. Men Vipeholm låg i utkanten av Lund. De andra låg i centrum. Vi hävdade att om man avskaffade närhetsprincipen skulle det leda till att Vipeholm valdes bort eftersom eleverna föredrog Lunds centrum av skäl som inte hade med utbildning att göra.

Men de borgerliga partierna införde fritt val till Lunds gymnasier. Sedan gick det som det gick. Trots att vi satsade extra på Vipeholmsgymnasiet kunde den negativa utvecklingen inte stoppas. Segregationen ökade. Vipeholmsgymnasiet är idag uteslutande praktiskt. Det var min första erfarenhet av det så kallade fria valets förhärjande effekter.

Utbildningsnämnden hade sina ordinarie sammanträden i den pampiga fastighet vid Stortorget som skymmer domkyrkan, men ofta förlades de till något av gymnasierna. Rektorer och lärare deltog. Många kände jag från mina barns gymnasieutbildning eller från skolorna i Malmö. Allteftersom åren gick blev jag alltmer hemmastadd i utbildningskansliet vid Stortorget. Jag vände mig vid att ha fri tillgång till de kunskaper inom alla områden som dess utomordentliga personal förfogade över. Min insikt att det egentligen är kanslipersonalen som styr verksamheten bekräftades.

DEL - 45. 1985-97:12.

1997 fick Karin Lunds stads kulturpris för verksamheten i Sankt Lars och för alla de pjäser, monologer och kabaréer som hon och hennes kamrater framfört under snart två decennier bland annat i samband med kulturnatten i Lund.

Själv beslöt jag att pensionera mig ett år i förtid för att kunna engagera mig på heltid i solidaritetsarbetet för Eritrea. Heleneholmsepoken upphörde plötsligt.

I september 1997 deltog jag i en konferens om minor och minröjning i riksdagshuset. Minor skadade många barn i Eritrea åren efter befrielsen. Ambassadör Adhanom kallade mig och Donald Boström till ett möte för att tala om solidaritetsarbetets framtid. Han ville att ett vänskapsförbund Sverige-Eritrea skulle bildas. Det skulle ha fasta lokaler i Asmara och Stockholm och främja kulturutbyte och även handel mellan de två nationerna. Jag åtog mig att åstadkomma förslag till stadgar och förbereda bildandet av en styrelse.

Jag fick några lediga timmar innan tåget till Lund skulle gå. Den gamle moderaten Gösta Bohman hade avlidit och skulle jordfästas i Engelbrektskyrkan på eftermiddagen. Det var en solig sensommar-dag och jag flanerade bortåt Drottninggatan och sedan nedåt Engelbrektskyrkan. Mycket folk var samlat. Till min överraskning kom Lars Werner stegande. Han var större än jag mindes honom. Vi hälsade kort på varandra. Sedan gick han in i kyrkan.

Arbetet med den nya organisationen kom att ta mycket tid under hösten. Däremot blev det överraskande lätt att bilda den. Något hundratals personer, mest eritreaner men också en del kända svenskar, deltog i mötet i Stockholm. Alla våra förslag röstades igenom med ett minimum av debatt. Jag valdes till det nya vänskapsförbundets ordförande.

Elsa Grips och Bertil Egerös hem var sedan något år och för lång tid framåt Eritreagruppernas högkvarter. Vi hade ju ett överväldigande biståndsprojekt att genomföra: sju högstadieskolor, en blindskola och en verkstad för teknisk utbildning skulle rustas upp och byggas ut. Elsa utförde nästan allt arbete, reste upprepade gånger till Eritrea, hade kontakt med centrala administratörer, rektorer, arkitekter och byggmästare. Dessutom fanns flera andra projekt. Yemane Kidane kämpade för att en damm skulle anläggas i hans hemby för att garantera vattenförsörjningen. Allt arbete utfördes ideellt. Elsa och Bertil hade antagligen stora kostnader.

Tanken hade varit att lägga ner Eritreagrupperna och låta det nya vänskapsförbundet överta verksamheten, men det visade sig svårt. Eritreagrupperna var den organisation som inför Sida skulle redovisa biståndsmiljonernas användning.

Jag var nu formellt ordförande i båda organisationerna. Eritreagruppernas styrelse var spridd över Sverige. De flesta mötena genomfördes i Stockholm men vi försökte sprida dem. 1997-98 hade vi styrelsemöten också i Göteborg, Uppsala och Örebro.

Försommaren 1998 kom katastrofen.

Jag befann mig i Örebro och gick på lövrika alléer förbi slottet på väg mot den skola som vi disponerade för mötet.

Vi var inte särskilt många, högst ett tjugotal. Sommarsolen gjorde klassrummet stekande hett. Plötsligt kom ett par unga eritreaner rusande genom skolkorridoren.

Dom bombar Asmara! Etiopierna bombar Asmaras flygfält! Ungefär det var vad de ropade. Vi följde efter dem till ett annat rum där det stod en tv. I rutan syns gång på gång flygfältet, ett plan som flimrade förbi och en explosion. Det är så jag minns det. Jag kunde inte ta in det när det hände. Vi pratade lite och satte på en nyhetssändning i Sveriges radio, men där nämndes ingenting. Vi avkortade mötet.

Själv skulle jag resa till Göteborg, dels för ett möte med Göteborgs Eritreagrupp och dels för att träffa min dotter Johanna som skulle gå en sommarkurs där. Jag minns en känsla av tomhet och tyngdlöshet. På kort tid alla mitt livs förutsättningar förändrats.

De omedelbara politiska konsekvenserna fick jag snart klart för mig. Etiopien hade bombat Asmaras flygplats utan att vålla nämnvärd skada. Eritrea hade någon timma senare bombat en liten stad i Tigray-provinsen. Länderna befann sig i krig.

Vad betydde det för biståndsprojekten? För de cirka tolv tusen eritreaner som levde i Sverige? För dem som återvänt för att bidra i återuppbyggnadsarbetet. För Philip Gottlieb och hans familj? Han arbetade som gynekolog i Asmara.

Jag avgick som ordförande i vänskapsförbundet vid ett möte i Uppsala. Arbetet koncentrerades till Eritreagrupperna. Ett blodigt skyttegravskrig utbröt vid gränsen mellan Eritrea och Etiopien. Vi måste återgå till opinionsbildningen. Men den måste byggas på analys och fakta. Propagandakriget rasade i medierna. Donald Boström reste för att rapportera från striderna. Jag saknade Eritrea-nytt.

DEL - 46. 1997-2006:1. Militärkupp i Eritrea

Att lämna Heleneholm i mitten av juni gick lätt. Alla hade ju sommarlov. För Karin och mig innebar det alltid att resa hem, det vill säga till Älghult.

Där var alltid mycket att göra. Bolet hörde till Kvartebo som nu brukades av Gösta och Kerstin. Jag hjälpte till med stängsel, slätter, ved med mera. I Bolet hade vi barn och barnbarn boende. De måste äta och cykla och ro ut på sjön och bada och fiska och sparka boll eller spela badminton. Under tjugo år hade vi hund

att promenera med i skogen. Vi hade släktingar och många vänner. Det hände oväntade saker. Folk ramlade från stegar, snubblade på stenar, högg sig i benet eller blev bitna av huggormar. Och det var smultron och kantareller och vinbär och hallon och jordgubbar och blåbär och framåt sommarlovets slut lingon och äpplen. På hösten kom saknaden efter Heleneholm.

Under 1997 och fram till sommaren 1998 upptogs min tid av solidaritetsarbetet som kulminerade med bildandet av vänskapsföreningen Sverige-Eritrea och de resor och möten det medförde. Samtidigt hade jag regelbundet möten med utbildningsnämnden, partiets kommunalpolitiker, Internationella utskottets verksamhet och allt oftare Klostergårdens byalag, vars grundare Göte Bergström började bli sjuk.

Krigsutbrottet 1998 ledde till en sorts förlamning. Jo, vi arbetade ryckvis hårt. Samlade in böcker från universitetsbiblioteket och skickade dem till universitetet i Asmara till exempel. Det var svårt att nå fram till medierna. Befrielsekampen och utvecklingen i det befriade Eritrea hade väckt intresse, men det nya kriget engagerade inte.

Jag började översätta åt Daidalos. Nisse Sjödén och hans kamrater hade startat förlaget med små stencilerade häften i Lund. Nu hade de en bred utgivning av samhällsvetenskaplig och filosofisk litteratur. Jag översatte bland annat marxisten Samir Amin's Kapitalism i globaliseringens tid.

Min viktigaste översättning var Den mörka kontinenten av Mark Mazouzer. Den handlar om Europas 1900-tal och ingick ett par år i universitetets kurser i historia. Rekommenderas. Det är en ganska lång text och översättningen höll mig selsatt en hel termin.

Eritreas utrikesminister Haile Woldensae besökte Sverige vintern 1999 för att be den svenska regeringen om stöd. Kriget var nu ett blodigt ställningskrig längs gränsen. De etiopiska resurserna var tio gånger större än de eritreanska men Eritrea hade fördelen av korta försörjningslinjer och bättre stridsmoral än de utkommenderade etiopiska soldaterna.

Haile Woldensae genomförde ett par massmöten med den eritreanska diasporan i Sverige. Alla hade familj och släkt i Eritrea.

Jag mötte utrikesminister Haile Woldensae efter ett möte i Norra Latin i Stockholm. Vinternatten var kall och mörkret svart. Han var en lång, ganska tung person. Jag hade haft Petros Salomon, en av hans föregångare på posten, som gäst i

Lund under fredskonferensen 1988. Han var mycket bekymrad, men nöjd med sitt möte med regeringen och stolt över uppslutningen från den eritreanska diasporan. Han befann sig på en rundresa till flera andra europeiska regeringar för att samla stöd. Hans hälsa var inte god, han led av diabetes och var trött.

Kriget slutade oavgjort år 2000. En internationell gränskommission tillsattes. Båda parter förband sig att acceptera dess utslag, men det slutade med att Etiopien vägrade. Någon riktig fred blev aldrig slutet. Eritrea var djupt skadat. Förlusterna i människoliv var stora. Kriget hade tömt landet på alla resurser. Samhället hade militariserats. Det fanns en djupt känd oro för nya angrepp.

I oktober 2000 möttes eritreanska ledare i Berlin och utformade det så kallade Berlinmanifestet, i vilket de uttryckte oro för att den demokratiska utvecklingen i Eritrea hade avstannat.

I början av 2001 publicerade 15 ledande eritreaner ett öppet brev där de krävde att landets demokratiska författning skulle antas och tillämpas. Det trycktes i eritreansk press, bland annat av journalisten Dawit. De kom att kallas De femtons gruppen. I den ingick några av EPLF:s grundare, några veteraner från kriget och flera tidigare ministrar, också de båda tidigare utrikesministrarna Haile Woldensae och Petros Salomon; liksom Eritreas stockholmsambassadör Adhanom.

Så kom den 11 september 2001. USA:s president George Bush förklarade "War on Terror" och avkrävde alla nationer ett ställningstagande för kriget. Alla som inte var för var mot. President Isaias Afewerki såg sin chans. Han slog till den 19 september. Elva av brevets undertecknare arresterades. Tre klarade sig undan eftersom de var utomlands. En av dem var ambassadör Adhanom. En gjorde avbön. Alla de fängslade är nu antingen döda eller befinner sig fortfarande i hemliga fångelser.

President Isaias ställde upp bakom USA:s "War on Terror". Fram till 2006 var han en trogen allierad. Eritreas regering utvisade de internationella biståndsorganisationerna, men Eritreagruppernas pågående projekt måste slutföras och redovisas. Elsa fortsatte att resa till Eritrea. Under ett av sina besök såg hon en skymt av Dawit Isaac, den svenske medborgare som fångslats vid kuppen den 19 september. Snart kom ett växande antal unga eritreanska flyktingar till Sverige. Deras perspektiv var ett helt annat än de gamla befrielsekämparnas.

DEL - 47. 1997-2006:2.

Jag minns chocken i klassrummet morgonen efter mordet på Israels premiärminister Yitzhak Rabin på ett fredsmöte i Jerusalem 1995. Under flera år hade vi följt utvecklingen. Olof Palme hade blivit utbuad i Storkyrkan när han bjöd in Yasir Arafat till Sverige. I slutet av 1988 formulerades tvåstatslösningen efter den första intifadan. PLO erkände staten Israel. President Clinton engagerade sig. Rabin och Arafat skakade hand och fick Nobels fredspris. Israel lämnade Gaza. Men fredsansträngningarna mördades av en israelisk extremist. Sedan gick utvecklingen mot fördjupade motsättningar och kulminerade i de två massakerliknande israeliska angreppen på palestinierna i Gaza.

Internationella utskottet ägnade frågan en rad möten och demonstrationer. Palestina-gruppen i Lund var stark. Vi samarbetade också med flera djupt engagerade israeler som Benyamine, israelisk pionjär som i protest lämnat Israel efter 6-dagarskriget.

I Mellanöstern byggdes de motsättningar upp som ledde till dådet mot World Trade Center 2001.

Efter åtta års USA-stött krig mot Iran ockuperade Iraks Saddam Hussein oljestaten Kuwait 1990. En bred internationell koalition under USA:s ledning drev ut den irakiska armén men lät Hussein behålla makten i Irak. Han slog brutalt ned ett kurdiskt uppror bland annat genom ett massmord i Halabja med USA-producerad gas. De internationella sanktioner som riktades mot Irak drabbade civilbefolkningen. Jag minns att jag tillsammans med Jan Hjärpe medverkade i ett par offentliga möten, ett i Eslöv för kurderna och ett i Lund som krävde upphävande av sanktionerna mot Irak.

Vi följde med besvikelse utvecklingen i Ryssland. Vår förhoppning hade varit att Gorbatsjovs reformer skulle leda till den socialistiska demokrati som vi så länge eftersträvat. I stället avsattes Gorbatsjov i en militärkupp. Jeltsin slog ner kuppen och upplöste Sovjetunionen varpå ekonomiskt kaos följde. Våldiga förmögenheter skapades samtidigt som folket svalt och medellivslängden sänktes. Putin väntade i kulisserna.

Krigen i det forna Jugoslavien blev en fruktansvärd påminnelse om vad nationalism kan innebära. Srebrenica jämfördes med nazismens brott mot mänskligheten. En stor flyktingvåg vällde in över Sveriges gränser. Den integrerades framgångsrikt men nationalismen spred sig och tog sig våldsamma uttryck till och med på Stora

Södergatan i Lund i samband med 30 november-firandet. 1990-talets kravaller var fröet till dagens starka nationella främlingsfientliga rasistiska rörelser, framför allt Sverigedemokraterna, nu Sveriges näst största parti.

En mörk novembermorgon 1990 lyssnade jag med min klass på en nyhetssändning i radio. Vi var av någon anledning i ett fysik-klassrum. Sverige hade övergivit den fasta kronkursen. Råntan hade höjts till 500 procent. Vi insåg att massor med företag skulle slås ut, att arbetslösheten skulle öka och att somliga skulle bli mycket rika. Det var den ekonomiska krisen som bland annat orsakats av Kuwaitkriget. Carl Bildt var statsminister. Han efterträddes av Ingvar Carlsson som förde en stram ekonomisk politik och anslöt Sverige till EU. Vänsterpartiet gav honom kritiskt stöd under ledning av Gudrun Schyman och partiets ekonomiska talesperson Johan Lönnroth.

1990-talets första år var en harmonisk tid för Vänsterpartiet i Lund. K-et var borta ur partibeteckningen. Medlemmarna var erfarna, kände varandra väl efter många års ihärdigt samarbete, var etablerade i kommunalpolitiken och ledande i partidistriktet, vilket innebar att de kunde utse Rolf Nilsson till distriktets riksdagsrepresentant.

Men medelåldern i lokalföreningen steg. De som varit med sedan början av 1970-talet var nu 25 år äldre. De flesta var väletablerade. En och annan var professor. Självförtroendet var högt. Även inom Röda Kapellet var inslaget av välmeriterade akademiker stort. Den ekonomiska krisen berörde främst medlemmar som var socialarbetare eller arbetsförmedlare. Många engagerade sig i mer perifera frågor som kampen mot Öresundsbron och demokratiseringen av kommunalpolitiken genom lokala nämnder.

Förändringar var på väg. Medlemmarna i Ung vänster blev fler. De berördes i högre grad av arbetslösheten. För dem var konflikterna under 1970- och 80-talen historia. Lokalorganisationen i Malmö växte snabbare än den i Lund. Till att börja med sökte den stöd i Lund. Jag minns att jag ett par gånger kallades till seminarier i Malmö för att diskutera skolpolitik. Det handlade om väldigt praktiska saker först, men jag fick också tillfälle att framföra min oro inför utvecklingen med friskolor och tilltagande segregation. Snart stod de unga Malmö-politikerna på egna ben.

Missnöjet med partiledningens följsamhet i förhållande till den försiktiga socialdemokratiska politiken växte i

hela landet. Leninistiska idéer om partiets verksamhet dök upp på nytt. De som kallade sig kommunister blev fler. Lars Ohly efterträdde Gudrun Schyman som partiledare. Han betecknade sig som kommunist samtidigt som han försökte bevara partiets demokratiska landvinningar. Den nya utvecklingen ledde till hetskampanjer i media. Motsättningarna i Lund ökade.

DEL - 48. 1997-2006:3.

26 år tillbringade jag i det där byggnadskomplexet av gult tegel vid korsningen mellan Ystadvägen och Munkhätttegatan i Malmö. I början av 1970-talet var det som en levande organism, kanske en hjärna, med korridorer som blodådror genom vilka elever, lärarkandidater, handledare och metodiklektorer strömmade mellan Munkhätteskolan, lärarhögskolan och Heleneholmsskolan, den sammanhållna högstadies- och gymnasieskolan som var försöks- och demonstrationsskola.

Till att börja med var Lärarhögskolan min hemvist. Jag och mina kamrater rörde oss mellan föreläsningssalarna, läste på det stora biblioteket, lunchade tillsammans, iakttog lektioner och undervisade själva i Heleneholmsskolans klassrum.

Jag blev lärare i Heleneholmsskolan hösten 1971. Nu var det jag som hade demonstrationslektioner och lärarkandidater och besöktes av samma lektorer som varit mina lärare under året på lärarhögskolan. Jag fick tillgång också till stadsbiblioteket som var mer universellt än lärarhögskolans bibliotek med dess inriktning på pedagogik och psykologi.

På rasterna satt jag i något av lärarrummen: det första en sorts kafé, avsett för umgänge, vila och kaffe (vi hade en särskilt anställd, allvetande kvinna som svarade för kaféet), det andra för hantering av skoladministration och det tredje för skrivarbete, studier, lektionsförberedelser och rättning av prov. Alla rummen var fyllda av cigarrettrök men allteftersom åren gick trängdes röken bort, först från det innersta rummet, sedan från administrationsrummet och slutligen från kaféet. Det tog väl ett par decennier. En av lärarna, Wrethov hette han (den gamla läroverks- och kasernkonventionen att använda efternamnet tillämpades länge), hörde till de ledande i Visir (vi som inte röker), en betydande kampanjorganisation mot rökning de där åren.

Luncherna fortsatte jag att inta i Lärarhögskolan, ofta med kollegor eller lärarkandidater och ibland med gymnasister som egentligen inte hade tillträde men ofta kunde passera som lärarkandidater.

Jag fortsatte också att frekventera lärarhögskolans bibliotek som var mer ostört än Heleneholmsskolans lärarum där man ständigt kom i samspråk med kollegor, viktiga samtal, naturligtvis, som rörde elevfrågor och undervisning.

Jag hade ofta anledning att besöka någon metodiklektor och eller prata med lärarkandidater. Somliga blev jag god vän med som Bereket Yebio, eritreanen som blev en central person i Eritreagrupperna både som föreläsare och person och som hade kontakt med ledande eritreaner också på högsta nivå.

Munkhätteskolan besökte vi på vårterminerna för att lära känna de klasser som skulle börja i högstadiet och som vi skulle bli klassföreståndare för.

Dessutom hade vi ju hela tiden en musiklinje på gymnasiet och delade skolgård med musikhögskolan. Musiklärarna, både de som undervisade i de olika instrumenten och de som arbetade med musikteori, hade jag kontakt med när jag var klassföreståndare för någon musikklass.

Före digitaliseringen fanns också ganska stor administrativ personal. Vi SO-lärare (samhällskunskap, geografi, historia) hade till exempel tillgång till en egen sekreterare som skrev ut prov och stencilerade arbetsuppgifter, en effektiv och kunnig kvinna förstås, sannolikt lägre avlönad än vad som motsvarade hennes kompetens.

Sammanlagt var vi ett stort kollektiv, lärarhögskolans flera hundra lärarkandidater och säkert minst femtio metodiklektorer, Heleneholmsskolans fem, sex hundra högstadieelever, kanske fyra hundra gymnasister och ett hundratal lärare. Jag hade dagliga kontakter med alla kategorier och stod i katedern ungefär fyra timmar om dagen inför oföränderligt unga klasser, år efter år. De första åren kände man att lärarhögskolan var en progressiv kraft. I Malmös gymnasier, och inte bara där, fanns många äldre lärare som längtade tillbaka till de gamla läroverken och sällan försummade ett tillfälle att racka ner på oss.

Läsåret hade sina stadier och kulminationer, från starten i augusti till lucifirande, betygskollegier och terminsavslutningar. Heleneholmsskolans aula, med scen och fin akustik, användes för konserter och teaterföreställningar. Vi hade de första åren storartade julkonserter, men de flyttades så småningom till Paulikyrkan.

När jag promenerat genom Seved till Södervärn och satt mig i bussen till Lund efter avslutad arbetsdag pustade jag ut. Ibland somnade jag. Loven var efterlängtat.

Sten-Bertil Olsson utsågs till chef för utbildningsförvaltningen i Lund 1997. Jag skulle komma att samarbeta med honom i utbildningsnämnden under nästan tio år. Han hade varit rektor på Polhemsskolan och Spyken och hade drivit igenom Spykens utbyggnad, trots att kommunen egentligen inte hade råd. Hans personkännedom var formidabel liksom hans minne. Från första början var han med i den grupp som planerade för den framtida stadsdelen Brunnhög. Han bidrog till att göra utbildningsnämnden i positiv mening politisk, trots att han säkert stod långt ifrån allt vad vänster hette. Det var själva iveren att utveckla och påverka som gjorde honom stimulerande. De flesta idéer om skola och utbildning han hade var positiva. Dessutom var han något av en arbetsnarkoman. Det hände att han tog på sig för mycket vilket givetvis påverkade kanslipersonalens arbetssituation. En chef som är arbetsnarkoman är arbetsam också för sina medarbetare.

DEL - 49. 1997-2006:4.

Det stora skiftet

1996 kom Samuel P Huntingtons bok *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*.

Jag minns mycket intensivt Sara Lidmans förkastelse. Också andra recensenter tog skarpt avstånd från Huntingtons teser och uppfattade dem som rasistiska eller rentav nazistiska och i varje fall extrema.

Huntington konstaterar att det kalla kriget var en kamp mellan två modernistiska ideologier som slutade med Sovjetunionens sammanbrott. I stället kommer det som han kallar civilisationernas kamp.

Det farligaste hotet utgör den islamiska civilisationen som präglas av traditionalistiska vanor och avsky för den västvärlden valt. En svensk översättning av "Civilisationernas kamp" kom tio år senare. Då var debattklimatet förändrat. Den skarpa kritiken lyste med sin frånvaro. Huntington försåg islamofobin med en vetenskaplig mask. Hans teser har blivit allmängods.

Skiftet var mycket märkbart i Lund.

Åren före sekelskiftet kritiserades givetvis fortfarande nyliberalismen. Behovet av nya reformer i Sverige under trycket av den ekonomiska krisen framhölls. EU-inträdet ledde till häftiga diskussioner. Men mycket blev annorlunda. Fokuset på den anti-imperialistiska kampen försvagades. Den feministiska debatten förändrades. Kritiken av patriarkatet skärptes. Den muslimska hederskulturen angreps.

Det ledde till konflikt med solidariteten med muslimska flyktingar. 1980-talets hiv-panik efterträddes av en stark rörelse för de homosexuellas rättigheter. Kritiken av islam beredde väg för ett allmänt angrepp på religionerna. Diskussionen om en ganska odefinierad rasism blev ofta lika häftig som oöverskådlig. Samtidigt var den stora IT-revolutionen på gång. Gunnar Sandin följde den noga och arbetade ett år på en översättning av ett omfattande verk om dess samhälleliga konsekvenser. Dessemellan skrev han skarpa inlägg i VB.

Samtidigt blev en sorts nyleninistiska strömningar allt mer märkbara inom V, kanske som en reaktion mot den individualistiska och alltmer oöverskådliga debatten. Nya medlemmar anknöt till den äldre tradition i partiet som vi trodde var överspelad. På den tiden var det en vanlig hobby att "lajva" till exempel medeltid eller framtid. En del yngre partikamrater tycktes lajva 1917 års revolutionärer.

Det ledde till allt starkare motsättningar inte bara i Lund utan i hela Vänsterpartiet. Partilokalen blev för liten för mötena och de flyttades till Vårfruskolans matsal. Flera medlemmar från 1970-talet lämnade partiet, bland dem mina vänner Henning Kofod och Sven-Bertil Persson.

Ojusta metoder började förekomma. Internationella utskottet hade överenskommit med socialdemokraterna att ge ekonomiskt stöd till ett oppositionsparti i Togo som skulle hålla kongress i Lund. En ny tillsatt styrelse vägrade helt enkelt att anslå pengarna. Vi gjorde en snabb insamling bland partimedlemmarna och kunde hålla överenskommelsen.

I samband med årsmöten tillkallades medlemmar ut Ung Vänster för att säkra majoriteter. Sådant hade aldrig tidigare tillämpats. Försök gjordes att censurera debatten i Veckobladet, vilket heller aldrig tidigare förekommit. Det kom senare att kulminera i att lokalavdelningen helt enkelt gjorde sig av med tidningen.

Jag var närvarande en dag under partikongressen i Växjö och blev mycket oroad av språkbruket och de orealistiska föreställningar som hälsades med starka applåder.

Lars Ohly efterträdde Gudrun Schyman, vars partisekreterare han varit. Han fortsatte i själva verket hennes besinningsfulla politik men försökte lugna nyleninisterna genom att kalla sig kommunist, vilket ledde till skarp polemik mot partiet i alla media.

2001 attackerades World Trade Center.

Jag hörde om den första attacken mot tornet i radio, satte på tv:n och såg den andra attacken i realtid. Det var en solig

septemberdag. Jag minns känslan av tomhet och den långsamt växande insikten att allt var förändrat. Jag fick höra att somliga ungdomar i partiet jublat. Al Qaida var välbekant för mig efter flera attacker mot amerikanska anläggningar i länder kring Röda havet. Jag hade sett gruppens aktioner som uttryck för arabisk frustration.

George Bush förklarade War on Terror och krävde uppslutning från alla stater. Sverige anslöt sig entusiastiskt och Göran Persson höll ett känsloladdat tal. USA förberedde ett stort anfall mot Afghanistan.

Följande lördag skulle jag tala på ett appellmöte i Linero. Jag var mycket klar över vad jag skulle säga: att det var orimligt att förklara krig mot terror. Det skulle bara främja terror och utlösa terror från alla sidor. Jag skulle också framhålla att det var orimligt att angripa ett land för en liten terrorgrupps dåd. Jag visste att både Usama bin Laden och amerikanska specialförband deltagit i kriget mot de sovjetiska invasionstrupperna i Afghanistan på 1980-talet. Vi packade banderoller och högtalare i ett par bilar och körde till torget i Linero. Jag höll mitt tal för enstaka förbipasserande Linero-bor med konsumkassar. Det var ännu en solig septemberdag.

Ett par dagar senare kom militärkuppen i Eritrea.

DEL - 50. 1997-2006:5. ***Privatiseringen av St Lars och kampen för Valborg***

Lars V Andersson, C, rasade över privatiseringen av St Lars. Kommunen borde ha köpt St Lars-området av landstinget när verksamheten upphörde i början 1990-talet. Han var inte ensam om åsikten.

Jag hade just blivit Vpk:s representant i Skolstyrelsen och hade dittills inte följt den kommunalpolitiska debatten särskilt noga. Effekterna av ägarskiftet var inte heller märkbara de första åren. Mycket vård pågick fortfarande. Där fanns också ett par äldreboenden. Min mor bodde 1995 på ett av dem de sista månaderna av sitt liv. Min far avled ett år senare på ett annat. Personalen var fin men institutionerna var slitna.

ABF fortsatte att driva kulturverksamhet i St Lars, fast många av de forna mentalpatienterna flyttat in till olika boenden i Lund. Alla hade inte flyttat frivilligt. Ett par av de patienter Karin hade uppskattat mest för deras intelligens och sensibilitet begick självmord.

Jag ledde själv en studiecirkel i nutidsorientering i det hus som kallades Kyrkan och som nu är centrum för hemtjänsten.

Ett par av min cirkeldeltagare betraktades som farliga och ledsagades av personal.

Valborgsfirandet fortsatte. Samme trädgårdsmästare som tidigare år byggde det lilla bålet på festplatsen vid Höje å. Bålet bestod av vitt virke, sammanhållet av ståltråd och format som en smal kon. Flaggorna var hissade borta vid minigolfbanan. Träluckorna i den vackra festpaviljongen var borttagna och det breda dansgolvet var fullt med folk, vårdade och personal om varandra. Kaffe och bul-lar serverades. Det välvda taket var högt. Scenen där bland andra Kal Pedal, Peps Persson och Östen Warnerbring hade uppträtt hade smyckats med löv och blommor. Lunds allmänna sångförening sjöng. Karin höll vårtalet. Bålet tändes och flammade genast upp. Det brann med klar låga men var snart utbrunnet. I skymningen tog festen slut. Näktergalarna sjöng.

Till slut försvann St Lars-ledningen. För att den gamla traditionen med valborgsfirande skulle fortsätta tog ABF över ansvaret, men förklarade efter ett par år att de inte längre hade resurser att fortsätta och föreslog att Klostergårdens byalag, som leddes av den pensionerade vårdaren Göte Bergström, skulle ta över.

Så skedde, men nu började de nya ägarna lägga hinder i vägen. Göte tog mig med sig och vi besökte kontoret i Västra Borggården för att be dem att öppna paviljongen och se till att där fanns vatten. De krävde att paviljongen skulle vara låst men gav oss en nyckel till köket med vattenkranarna.

Nästa år var vattnet avstängt, men vi hade hinkar med oss och hämtade vatten vid åbron. En valborgsmäss var förbudsanslag uppsatta på själva bålet. Om vi tände det skulle de kalla på polis. Göte kom från lasarettet i bil. Han var svårt sjuk i cancer. Vi frågade de församlade om vi skulle tända bålet och fick ett rungande ja till svar. Bålet tändes. Ingen polis hördes av. Ett par veckor senare avled Göte. Följande år körde ägarna bort bålet med traktor dagen före valborg, men vi samlade ett nytt.

Paviljongen förblev låst och förföll allt mer, flaggstängerna var tomma och minigolfbanan ruttnade. Uteliggare tog sig in i paviljongen och en dag började den brinna. Sedan revs den.

Under tiden blev det klart att kommunen hade ansvar för parken mellan vårdcentralen och klockhuset. Vi beslöt flytta valborgsfirandet till den öppna platsen framför St Lars vårdcentral. Bålet skulle ligga på en övervuxen grusgång i den sedan flera år vanskötta parken. Vi fick polis-tillstånd och tillstånd från kommunen. Så

kunde traditionen fortsätta år efter år, fram till 2016. Lunds allmänna sångförening sjöng, Röda Kapellet spelade, Karin höll vårtalet och många hundra deltagare samlades. Så ska det bli också 2017.

Jag hade fungerat som sekreterare åt Göte Bergström de sista åren före hans bortgång 2001. Nu blev jag tvungen att ta över ansvaret för Byalaget. Klostergården växte. Parkeringsplatser blev bostäder. I vallen runt Klostergårdens idrottsplats där fåren betat uppfördes energibesparande bostäder. Sol- och vindenergi utvecklades. Ängarna ner mot Höje å blev bebyggda. Nya bostäder uppfördes i St Lars-parken. Bilismen i parken ökade. Stora ytor asfalterades. Arenan och ishallen uppfördes och omgavs av allt tätare stadsbebyggelse.

Utbildningsnämnden byggde ut gymnasierna. I Malmö uppfördes Turning Torso i det nya området Västra hamnen. Planeringen av Brunnhög pågick under hela 2000-talet. Utbildningsnämnden besökte 2005 Vancouver och studerade bland annat de avancerade miljöprinciper som tillämpades i stadsplaneringen där. Miljöfrågor stod i förgrunden, särskilt under 2000-talets första årtionde.

Klostergårdens Byalag fick alltmer att bevaka. Vi fick sällan gehör för våra ståndpunkter, men det kändes naturligt att föra fram dem. Nu, 2017, gäller det Klostergårdsstationen, fyrspåren och den planerade nya stadsdelen Lund Sydväst.

DEL - 51. 1997-2006:6. ***Två demonstrationer***

En dag i mitten av juni 2001 skulle president Bush besöka Sverige för att bevista ett EU-möte i Göteborg. Vänsterpartiet och olika vänstergrupper förberedde en stor manifestation. Den urartade i vad som brukar kallas Göteborgskravallerna. Polisen sköt skarpt och var nära att beröva en demonstrant livet. Andra hölls instängda i en skola. Fönstren i butikerna längs Avenyn krossades. Efteråt lagfördes hundratals demonstranter.

Sommarlovet hade just börjat. En av mina vänner, en amerikansk akademiker som bodde med fru och barn på Klostergården, reste till Göteborg för att demonstrera. Efteråt var han förkrossad. Det som skett var en katastrof för vänstern.

Tre månader senare skedde attacken mot World Trade Center. Sverige slöt upp bakom USA i kampen mot terror.

2003 hade opinionen vänt, både i Sverige och resten av världen. Man såg med förfäran hur USA förberedde en invasion i Irak, som anklagades för att utveck-

la massförstörelsevapen. Svensken Hans Blix ingick i en FN-delegation som undersökte anklagelserna och konstaterade att de saknade grund. Det hjälpte inte.

Internationella utskottet i Lund engagerade sig förstås och det fördes en intensiv debatt i VB. Många vägrade tro att USA förberedde en invasion. En världsspännande demonstration mot det hotande kriget förbereddes till den 15 februari.

Tillsammans med Ulf Nymark kallade jag till ett möte i ABF:s dåvarande lokaler på andra våningen i Folkets hus. Representanter för ett brett spektrum av organisationer samlades. Vi nådde en sorts enighet om ett minimiprogram. Katarina Mazetti föreslogs som talare.

Demonstrationen den 15 februari blev den största jag upplevt i Lund. Jag minns att jag efteråt omtumlad gick hemåt genom den snötäckta stadsparken. Samtidigt demonstrerade miljontals människor i huvudstäder och storstäder i hela världen.

Jag turnerade i olika orter i Skåne och agiterade mot Bush och Blair. Jag minns särskilt en smällkall kväll i Hässleholm när bilen inte ville starta efter ett välbesökt möte i ABF:s regi. Snön var vit och himlen svart.

Kriget kunde inte förhindras. Lögnen om massförstörelsevapnen avslöjades definitivt. USA intog med lätthet Bagdad, trots Bagdad-Bobs försäkringar.

Kriget pågår fortfarande, 14 år senare, i Irak, Syrien och Afghanistan och i form av terror i hela Mellanöstern och i Europa. Flyktingarna strömmar till grannländerna och över Medelhavet till Europa. Miljontals sitter sedan åratals i flyktingläger.

Skolan hade åter kommit att dominera mitt liv sedan jag överraskande utsetts till ordförande i utbildningsnämnden. Eftersom jag varit verksam i nämnden sedan 1990 och var väl bekant med kollegor, kanslipersonal och rektorer och lärare i Lunds gymnasier visade sig uppgiften lättare än jag fruktat. Verksamheten fungerade effektivt under Sten-Bertil Olssons ledning. Jag skaffade mig en ny dator och mobiltelefon och fick en liten broschyr om mötesteknik som jag fann besvärlig. Det oroade mig inte så mycket eftersom jag visste att också Olof Palme hade haft problem med propositionsordning och liknande. Vi redde ut problemen kollektivt i nämnden. Men jag har alltid beundrat mästare i mötesteknik som Annika Annerby Jansson (M).

I slutet av vårterminen 2003 ställdes jag inför en utmaning. Kommunals skolpersonal togs ut i strejk. Det var veckan förepingst. Skulle gymnasierna stängas eller

skulle vi som strejkbytare hålla igång dem under denna viktiga period i slutet av terminen? Min inställning var förstås klar. Vi skulle stänga skolorna. Men hur skulle det gå till?

Sten-Bertil förklarade. Beslutet måste fattas snabbt. Nämnden kunde inte inkallas på så kort varsel. Han var tjänsteman och hade ingen åsikt. Jag måste som ordförande fatta beslutet själv. För en gångs skull var jag ensam om ansvaret.

Jag stängde Katte, Spyken, Polhem och Vipeholm. Det ledde till en del verkliga problem för skolorna, inställda slutprov med mera. Jag fick en del, ganska få, samtal med lärare, elever och föräldrar. Lokalpressen reagerade. Jag ägnade en dag åt att besöka Kommunals strejkvakter på skolorna. Det var full sommar. Vi diskuterade deras problem. Sedan tog strejken plötsligt slut efter mindre än en vecka. Verksamheten inför terminsslutet återupptogs.

Jag hade stor glädje av erfarenheten. Jag har alltid betraktat vaktmästare, kanslist, skolkökspersonal och andra skolarbetare som mycket viktiga, det hade jag lärt mig under alla år som lärare. Mitt samarbete med dem underlättades i hög grad efter strejkepisoden.

Sedan blev det sommarlov och jag reste till Älghult. Några gånger under sommaren återvände jag till Lund för att tillsammans med Sten-Bertil besluta om en del åtgärder. Jag tyckte om att fortsätta skolarbetet ur ett nytt perspektiv. Jag avlönades med ungefär 6000 i månaden vilket tillsammans med min pension gav mig en bättre ekonomi än jag någonsin haft tidigare.

DEL - 52. 1997-2006:7. Så förstörde nyliberalismen den svenska skolan

När den nya betygsskalan MVG, VG, G och IG, Icke Godkänd, infördes i slutet av 1990-talet suckade många av oss lärare. Onyanserad! Rent av idiotisk! Alla elever skulle tävla om MVG. Ambitiösa föräldrar skulle kräva att vi gav betyget MVG åt deras barn. Många elever som högst hade fått 3 på den femgradiga betygsskalan skulle komma att få MVG.

Det var nu betygsinflationen rasslade igång. Den skulle förvarras när skolförtagarna kom in på arenan med skolpengen som garanterad vinst att sätta in på något skatteskolkar-konto i Panama. Den demokratiska skola som vi skapat på 1960-talet ersattes av en vinstdrivande skola som segregerade de rika från de fattiga.

Men vi hade kanske inte insett det mest förfärliga. Man hade åter infört bety-

get IG, Icke godkänd, som motsvarade betyget C på den gamla odemokratiska betygsskalan. Ett antal elever skulle komma att stämpas som Icke Godkända.

Den femgradiga betygsskalan underkände inte någon elev. Den bara konstaterade att somliga elever hörde till de tre procent med sämre förutsättningar i ett visst ämne än andra. De var oftast medvetna om det. "Jag är kass i matte", kunde de muntert hojta på skolavslutningen. De kanske samtidigt tillhörde de tre procent som var mest begåvade i musik. Och den stora mittgrupp som var värd betyget 3 i svenska. Alla var tillhöriga. Ingen var underkänd.

Plötsligt satt vi i Lund och andra svenska kommuner med kollektiv av ungdomar, människor, som var Icke Godkända. De samlades i IG-programmet. Visserligen var ambitionen den att de Icke Godkända så småningom skulle bli Godkända. Jag gjorde många besök på IG-programmet i Lund. Några år senare infördes en betygsskala med fler nyanser, men med betyget icke godkänd kvar.

Vi satt ganska många i en hörsal med dämpad belysning och tittade på siffrorna som projicerades på den vita skärmen. Det var Skolinspektionen som redovisade resultatet i sin bedömning av Lunds skolor. Alla var lugna eller rentav stolta. Lunds skolor hörde till landets bästa. Det var den 11 september 2003.

När faktaredovisningen var över gjorde vi en paus. Det blev ett intensivt sorl. Lärare, rektorer, studierektorer, nämndsledamöter, skolinspektörer, alla hade synpunkter, alla kände alla.

Plötsligt blev det tyst i ett hörn av foajén. Tystnaden spred sig snabbt. Anna Lindh hade avlidit av sina skador efter serben Mihailovics knivöverfall på NK föregående dag. Vi hade varit övertygade om att hon skulle överleva. Många tog fram sina mobiler. Lunds skolor underrättades. De beordrades att hissa flaggorna på halv stång. Kort därefter avslutades konferensen.

Utbildningsnämnden uttalade sig varje gång en friskola skulle startas. Men det handlade bara om ett utlåtande. De flesta etableringar godkändes av skolstyrelsen. Under min tid som ordförande i nämnden avstyrkte utbildningsnämnden oftast ansökningarna. Jag tror att de borgerliga partierna godkände samtliga. Och nästan alltid gick det som de ville.

Vi menade att valfriheten tillgodosågs genom att Lunds fyra gymnasier, Katte, Polhem, Spyken och Vipan, var likvärdiga, hade samtliga program att välja

mellan och i några fall något extra program som kunde sökas av alla elever i samverkansområdet. Vi var noga med att de teoretiska och praktiska programmen skulle förekomma på alla fyra skolorna. Vi tillämpade närhetsprincipen. De som eventuellt ville söka sig till ett annat gymnasium fick så gott som alltid göra det.

Närhetsprincipen avskaffades av de borgerliga partierna. Vi invände att det skulle drabba Vipan. Inte för att Vipans gymnasium var sämre utan för att eleverna skulle föredra något av de andra tre på grund av deras centrala läge.

Vi försökte på olika sätt stödja Vipan, bland annat genom att tillföra duktiga lärare. Vi utvecklade ett avancerat teoretiskt program som var en kombination av humanistiska och naturvetenskapliga ämnen och därigenom ökade valfriheten för dem som sökte till universitetet. De elever som gick det programmet lyckades också mycket väl när det gällde intagningen – och även efteråt.

Men det gick inte att motverka trenden. Till slut segregerades Vipan från de övriga gymnasier. Det blev ett gymnasium med enbart praktiska program. Samtidigt försvann de praktiska programmen från de tre andra gymnasier. Gymnasieutbildningen i Lund blev segregerad.

Vi samverkade med våra grannkommuner Staffanstorps, Eslövs, Kävlinge, Lomma och Burlövs för att skapa ett så välfungerande system för gymnasieutbildningen som möjligt. Det innebar att utbildningsnämnderna i de sex kommunerna regelbundet möttes, gjorde studiebesök och bestämde hur gymnasier i området skulle samverka och hur ekonomin skulle samordnas. Det ledde till goda insikter om kommunernas utbildningsresurser och behov.

Men den organisationen avskaffades. 2006 inleddes förberedelserna för det som kom att kallas ”fritt val Skåne” vilket innebär att elever fritt kan söka samtliga gymnasier i Skåne. Det kom att skada utbildningssystemet mer än någon anade.

Lund visade sig bli den stora vinnaren. Idag kommer 60 procent av gymnasisterna i Lund från andra Skånekommuner. De underhåller Lunds gymnasier ekonomiskt. Samtidigt förlorar många behöriga lundaelever sin valfrihet och tvingas till friskolornas begränsade verksamhet. De mindre kommunernas skolor utarmas. Skolpolitikerna blir maktlösa.

Elevpengen infördes 2007. Då hade de borgerliga partierna återtagit makten. Dess effekter blev värre än jag förutsett och bidrog till att förpassa svensk skola

från toppen till botten i OECD. President Trump planerar att ordna det amerikanska skolsystemet efter svensk modell.

DEL - 53. 1997-2006:8.

I skolpolitiken finns inga politiska motsättningar, sa Rolf Nilsson när han övertalade mig att representera V i Lunds skolstyrelse 1990.

All min tid upptas av Eritrea och lärarjobbet i Heleneholmsgymnasiet, men jag kunde kanske offra en eftermiddag i månaden på Lunds skolor. Funkar det inte får jag väl dra mig ur, hotade jag.

”Du måste förstås delta i kompol-mötena också”, påpekade Rolf.

För att skolstyrelsens ledamöter skulle lära känna alla Lunds skolor organiserades en heldags busstur kors och tvärs genom kommunen. Skolorna är många och kommunen stor. Det var första gången jag upplevde kommunens strävan att utbilda sina nämndsledamöter.

Utöver de ordinarie mötena hade vi ett par heldagsseminarier per termin i något av kommunens slott och herresäten.

När ansvaret för grundskolorna ett par år senare övertogs av kommunalstyrelsen upplöstes skolstyrelsen. Innan den avgick belönades ledamöterna med en resa till Somerset i England, där vi bland annat fick en inblick i grevskapets cidertillverkning. Vi studerade en naturskola för tolv-trettonåringar. En stor del av deras skolgång bestod av praktiskt trädgårdsarbete.

Eftersom flertalet politiker i den gamla skolstyrelsen fortsatte med skolfrågor i kommunalstyrelsen eller i den nya Utbildningsnämnden, togs dessa kunskaper tillvara.

Själv hamnade jag i Utbildningsnämnden.

Kommunen fortsatte att skola mig. Nämnden anordnade studiehelger, ofta med övernattnings. Dessa ägde rum i hela sydvästra Skåne, från Helsingborgstrakten till Skanör. Ett vintrigt dygn var vi i Helsingör. Det var lågsäsong och därför billigt. Vi hade tillgång till ett kasino som miljöpartisterna tjänade några hundralappar på. I bussen till Helsingborg satt jag bredvid Lars-Arne Norborg. Vi var bägge trötta.

Rikskonferenser anordnades varje år i Stockholm. Där fick vi möta skolministrar, folk från skolöverstyrelsen och givetvis varandra. Några hundra, kanske fler, brukade delta. Det fördes aldrig några samtal om skolpolitiken, trots att skolans kommunalisering var en het fråga och jag liksom många andra demonstrerat mot

den tillsammans med Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund.

Ibland kunde jag kombinera de kommunala Stockholmsresorna med Eritreamöten. Dessutom hade jag syskon i Stockholm.

2002, när jag blev ordförande i utbildningsnämnden, vidgades perspektiven. I februari besökte jag för första gången den årliga Växjö-skolkonferensen. 2005, när jag var där för fjärde gången, hade stormen Gudrun härjat smålandsskogarna. Järnvägstrafiken var avstängd i Alvesta och vi fick ta bussen till Växjö.

Det fanns också regelbundna men mindre formella konferenser för skolledare och presidier. De dominerades av tjänstemännen. Vi besökte Umeå, Norrköping, Stockholm och våren 2006 Karlstad, som var den sista jag var med i. Då hade jag fått ett omfattande kontaktnät och visste en hel del om den förvandling av skolan som var på gång, men ännu inte fått genomslag i praktiken. Bekymren över kommunaliseringen delades av alla och många oroades av friskolornas snabba framväxt.

Innan vi skulle flyga från Karlstad hade vi några timmars paus. Det var sol över Karlstad och björkarna hade just slagit ut. Sten-Bertil Olsson och Anders Almgren diskuterade Brunnsög. Valven av en gammal stenbro speglade sig i Klarälven.

I september 2005 flög utbildningsnämnden och en del av personalen till Kanada. Vi såg isberg när vi närmade oss den amerikanska kusten. Titanic. I Montreal bytte vi plan och fortsatte till Saskatoon i präriestaten Saskatchewan.

Kanada är ett tvåspråkigt land med stora invandrargrupper. Det har gjort landet ledande när det gäller undervisning i flerspråkiga miljöer. Vi besökte en bosättning som såg ut som en vitryska by med en grekisk-ortodox kyrka mitt i. Men invånarna var från Ukraina.

Ursprungsbefolkningen är socialt utsatt efter årtionden av förtryck. Vi besökte skolor och ungdomsgårdar. Jag fick skoskav när jag promenerade längs Saskatchewan-floden.

Sedan fortsatte vi till miljonstaden Vancouver och besökte skolor som bedrev fjärrundervisning på nätet. Delstaten British Columbia sträcker sig hundratals fjällhöga mil längs Stilla havet. Vi träffade utbildningsministern i Victoria, delstatens huvudstad. Vi hann också uppleva stadspolaneringen som anses vara den främsta på kontinenten. Kolla på nätet.

Det kommunala hade blivit globalt. I hela världen diskuterades peak oil och klimatkatastroferna.

Under hela resan tog vi del av rapporter från det orkandrabbade New Orleans. Efter hemkomsten skrev jag en utförlig rapport som antagligen finns på något kommunalt arkiv.

DEL - 54. 1997-2006:9.

Jörn Svensson var ofta i Lund 1976-77 och argumenterade för att det Demokratiska manifest, som han hade initierat, skulle antas på kongressen 77. Det var roliga debatter i VB och på styrelsemöten i lokalen vid Bredgatan (i efterhand roar det mig att Svante Nordin och Jörn satt i samma rum).

Kongressen blev ett totalt fiasko, Sovjetunionens kommunistiska parti var där med en stor delegation, manifestet gömdes undan och trots detta bildades utbrytarpartiet APK strax efteråt.

Gunnar Sandin upprätthöll alltid täta förbindelser med Jörn som i slutet av 1980-talet försökte avsätta Lars Werner som partiledare, men misslyckades. Ett par år senare tog Gudrun Schyman över. 1995 valdes Jörn Svensson till Vänsterpartiets företrädare i EU 1995.

Gunnar Sandin var djupt engagerad i EU-frågan. Handlingskraftig som alltid arrangerade han en resa till Strasbourg i början av juni något år senare. Med tåg naturligtvis. Vi åkte sovkvagn till Köln där vi hade någon timmas paus och besåg en bro över floden Rhen och den grå Kölnerdomens väldiga stenmassa i morgondimman. När vi kom till Strasbourg sken solen.

Vi togs emot av Jörn som förde oss runt i sessionssalar, korridorer, hallar, bibliotek och vestibuler i den väldiga byggnaden. Han kände de flesta av oss sedan årtal. Gunnar trivdes. Han satte sig i en läsesal med en hög broschyrer på franska, engelska och tyska framför sig. Genom fönstren högt upp syntes den blå sommarhimlen.

I närheten av vår bostad en bit utanför Strasbourgs centrum låg en övergiven judisk begravningsplats i en tät trädunge. Ingen i staden hade någon som helst relation till den, tycktes det. Flera av gravstenarna var påkostade men de stod snett och vint och många hade fallit och blivit täckta av mossa. Hela området låg i djup skugga.

Vi besökte också det franska kommunistpartiets lokal och pratade med några unga partimedlemmar.

En varm kväll strax före solnedgången satt jag på en utomhusservering vid en kanal i stadens medeltida centrum tillsammans med Gunnar Sandin och Saima

Jönsson Fahoum och åt spaghetti. Vi hade en flaska vin på bordet. Ingenting hände. Det var en stund utanför livets vanliga stress och sociala krav, en sorts försjunkande i nuet. En vilostund. Vi var förstas trötta.

Under tågresan hem diskuterade Gunnar och Rune länge och ganska häftigt Europa, EU och överstatlighet. Gunnar var övertygad om nödvändigheten av EU och andra internationella institutioner men ansåg givetvis att de måste utvecklas och förändras. Ur Runes – och partiets – perspektiv var de framför allt uttryck för kapitalets intressen. Flera av oss satt omkring dem och slängde in en och annan kommentar. Det var mörkt utanför tågfenstret.

Jag har ofta tänkt att EU-debatten i grunden är sig lik. Men de senare åren har motsättningarna hårdnat efter den ekonomiska krisen 2008, eurokrisen och flyktningkrisen. Euron och den gemensamma ekonomin är ett misslyckande, flyktningkrisen en katastrof men efter Brexit ser många ändå det europeiska samarbetet som en nödvändighet. Vad skulle EU:s upplösning innebära? Samtidigt har nationalisterna och högerextremisterna i alla länder blivit EU:s värsta fiender – och vunnit makt och inflytande på kuppen.

Då vi gjorde vår Strasbourgresa var EU ett framgångsprojekt. Nu är det söndertrasat men kanske nödvändigt – i någon form.

På morgonen när vi kom fram till huvudbangården i Köpenhamn var vi något försenade. För mig och en ung medresenär, som jag känner väl, men vars namn för ögonblicket fallit mig ur minnet, var det viktigt att hinna till färjan vid Nyhavn, så vi sprang längs hela vägen längs kajen förbi börshuset och Vår Frelses Kirke till färjeläget. Jag höll någorlunda jämna steg med honom och vi hann båda ombord kort innan färjan lade ut. Det är 20 år sedan.

För mig väntade andra uppgifter omedelbart, så jag lade genast hela resan bakom mig. Mina resekamrater träffade jag inte förrän i slutet av augusti, och det har gjort att hela resan kapslats in i mitt minne som en helt separat händelse.

Jag har glömt nästan allt det viktiga. Vad jag minns är egentligen kvällen i Strasbourg med Gunnar och Saima och en tallrik spaghetti och en flaska vin.

DEL - 55. 1997-2006:10.

Ingen socialism utan demokrati

Tre huvudområden har engagerat mig: för det första anti-imperialismen, som gjorde mig till aktivist, för det andra arbetet för

en likvärdig skola för alla och för det tredje, sedan jag blivit medlem i VPK, nödvändigheten att demokratisera partiet för att genomföra socialismen.

Vietnamsolidariteten upptog min tid från 1965 till 1985. Fram till segern 1975 handlade det om FNL och kriget mot USA. De följande tio åren gällde det återupbyggnaden av Vietnam.

Från 1980 till de första åren av 2000-talet engagerade jag mig för Eritreas befrielsekamp mot den etiopiska ockupationen. Jag var med om att bilda EGIS, Eritrea-grupperna i Sverige, och redaktör för Eritrea-nytt fram till 1995. 1998 bombade etiopiska krigsplan Asmaras flygplats. Det etiopiska angreppet slogs visserligen tillbaka, men kriget militariserade Eritrea och 2001 genomförde Isayas Afeworki en militärkupp. Många av landets demokratiska ledare fängslades och avrättades. Oppositionen drevs ut ur landet.

Erfarenheterna från läroverket i Växjö hade övertygat mig om nödvändigheten att demokratisera skolan. Det var en övertygelse jag delade med många. Jag fick uppleva genomgripande reformer, först av folkskolan, som utvecklades till en nioårig grundskola för alla, och senare av läroverket och den högre utbildningen. Mellan 1954 och 1968 revolutionerades Lunds universitet. Hela tiden motsatte sig överklassen jämlikheten och längtade tillbaka till det gamla skolsystemet.

Under 1990-talet upplevde jag hur den demokratiska skolan vi skapat började undergrävas genom kommunaliseringen och friskolan. Skolpengen blev det verktyg som åter segregerade skolan. Det var tillfredsställande att få vara en del i försvaret av den demokratiska skolan i Lunds skolstyrelse och senare i utbildningsnämnden mellan 1990 och 2006.

Allianspartiernas systematiska tillämpning av nyliberala principer raserar skolans kvalitet och har under 2000-tal lett till att skolan förlorat sin själ, som direktören för OECD:s utbildningsdirektorat uttryckte det i DN.

Den viktigaste politiska uppgiften inom VPK och V var för mig demokratifrågan, sammanfattad i formuleringen "Ingen demokrati utan socialism, ingen socialism utan demokrati".

När jag blivit medlem i partiet 1976 förvånades jag över hur mycket av sovjetberoende, hierarkisk struktur och så kallad demokratisk centralism som fanns kvar. I VPK Lund handlade en stor del av politiken på 1970- och 80-talen om att frigöra partiet från dessa strukturer.

Först 1990 segrade de demokratiska värderingarna. Ett årtionde med vidgad demokrati och politiska framgångar under Gudrun Schymans och Johan Lönnroths ledning följde.

Åren omkring millennieskiftet kom en ny generation, präglad av 90-talets ekonomiska kris och reformstopp, in i partiet. Många återföll till den föråldrade föreställningen om att ett centralstyrt elitparti skulle leda arbetarklassen till socialismen. Jag blev chockerad av majoritetens attityder och ställningstaganden under Växjö-kongressen 2000. Det var som att förflyttas 30 år tillbaka i tiden. Särskilt obehagligt var gensvaret på talet av Ung vänsters dåvarande ordförande, en skicklig reklamkonsult från Stockholm. Under de närmaste åren lämnade flera partimedlemmar i Lund partiet. En av dem var Sven-Bertil Persson. Så småningom samlades motståndet i Vägval Vänster. Organisation, som leddes av Johan Lönnroth, partiets tidigare ekonomiska talesperson, och Karin Svensson Smith, fick ett starkt fäste i Lund. Jag minns sommarsammankomsterna i trädgården på Östervångsvägen 32.

Jag deltog i Vägval Vänsters rådslag i Årsta den 29 januari 2005. Flera hundra partimedlemmar var där. De flesta av dem kände jag sedan årtal. Jag minns särskilt Stig Henriksson och Lennart Värmbj från Växjö. Många förväntade sig att rådslaget skulle rekommendera att ett nytt demokratiskt vänsterparti skulle bildas. De flesta hade under decennier arbetat politiskt inom V. Beslutet blev att avstå. Möjligheten att samlas kring Jonas Sjöstedt som ny partiledare nämnades.

Motsättningarna i Lund ledde till att medlemmötena blev välbesökta och flyttades till Vårfruskolans matsal. Styrelsen kallade in medlemmar från Ung Vänster, som var obekanta med sakfrågorna, men stödde styrelsens förslag enligt den demokratiska centralismens princip. Avgörande blev styrelsens beslut att göra sig av med Veckobladet.

Jag hade varit kritisk till nedläggningen av Ny Dag 1990. Den ersattes av en intern medlemstidning, som var lika ointressant som alla interna blad. I Lund sålde styrelsen VB för en krona för att tysta oppositionen. Tanken var att ingen skulle bry sig om en extern tidning och att den dessutom skulle bli ekonomiskt omöjlig att driva. Men den tekniska utvecklingen hade förändrat förutsättningarna. Göran Persson köpte Veckobladet och utvecklade den till en nättidning som ännu efter tolv år är vid god vigör.

I Lund aktualiserades tanken att bilda ett nytt parti lokalt och därigenom sända en

signal till Vänsterpartiet och hela Sverige. I februari 2006 bildades Demokratisk Vänster och anmälde att partiet tänkte ställa upp i valet.

DEL - 56. 1997-2006:11.

Allianspartierna vann valet hösten 2006. Resten av året var en expeditonsperiod i Lunds nämnder och styrelser. Det administrativa system som utbildningschefen Sten-Bertil Olsson – och andra - successivt utvecklat fungerade smidigt, både när det gällde hanteringen av Lunds gymnasier (bortsett från att det fria valet drabbade Vipán) och samverkanskommunernas gymnasieutbildningar.

Rektorer på Lunds gymnasieskolor var utomordentligt kompetenta. Särskilt uppskattade jag de kvinnliga rektorer som ledde Katte och Spyken. Alla – skolledare, tjänstemän, lärare och politiker - hade insyn i helheten. Uppstod det problem någonstans i det vidsträckta nätverket uppmärksammades det snabbt och löstes i samförstånd. Eleverna i samverkansområdet hade fri tillgång till ett mycket stort utbud av utbildningar.

Friskolorna var ännu ganska få och effekterna av det fria valet obetydliga – frånsett Vipán. Men nu förestod förändringar. Fritt val Skåne förbereddes – närhetsprincipen för gymnasieskolan i hela regionen stod på spel. Skolpengen diskuterades.

I november kallades jag som ordförande för utbildningsnämnden till kommunfullmäktige för att svara på en interpellation om hur Lunds skolor skulle påverkas när skolpengssystemet infördes.

Det var inte självklart att det var jag som skulle göra det. Många menade att det snarare borde vara någon representant för grundskolorna.

Skolpengen skulle - enligt förespråkarna - i kombination med elevens fria val leda till att resursfördelningen mellan skolorna, inklusive friskolorna, automatiserades. Elevernas val skulle avgöra vart resurserna skulle gå. Marknaden skulle överta politikernas och tjänstemännens funktion. Dåliga skolor skulle slås ut.

Jag skrev ihop en text på ett par sidor om de administrativa problemen i samband med skolpengen, bland annat att det skulle bli nödvändigt att fastställa en mängd olika skolpengsnivåer eftersom kostnaderna för utbildningarna skilde sig, särskilt inom gymnasieskolan.

Jag påpekade också problemen som skulle uppstå i skolornas egen planering när resurserna ständigt kunde förändras. En elev kunde byta skola under läsåret. Det innebar att en skola plötsligt förlorade

resurser som var nödvändiga, medan en annan skola fick ett tillskott, trots att kostnaderna inte påverkades. (Det tillskottet kunde senare omhändertras som vinst av en riskkapitalist). En skola med stor andel utlandsfödda elever kunde förlora pengar trots att den i själva verket behövde större resurser. Skolpengen kunde alltså leda till att resursfördelningen blev felaktig.

Jag lämnade in texten till fullmäktigekansliet.

Svensk skola befann sig 2006 fortfarande på internationell toppnivå och den debatt, som störtdykningen i skolans kvalitet orsakade ett par år senare, hade ännu inte inletts.

Jag gick in i fullmäktigesalen ett par veckor senare, klev fram i talarstolen, såg ut över ledamöterna, som var välbekanta för mig, och började läsa upp mitt manus. Uppläsningen var en ren formalitet. Så skulle det gå till, trots att alla ledamöterna redan fått kopior av texten tillsammans med övriga möteshandlingar.

När jag läst färdigt såg jag ut över fullmäktige, frågade om någon undrade över något, tackade för att jag fått tillfälle att framföra mina synpunkter, uppmanade fullmäktige att fortsätta debatten och beredde mig att lämna salen.

Då hoppade den moderate interpellanten fram, ställde sig mitt emot mig, spände ögonen i mig, lyfte mitt manus med båda händerna, började långsamt riva det i småbitar som singlar ner till golvet och fräste några ord. Det var som i en film. Jag kom att tänka på en scen i "Mannen som sköt Liberty Valance".

När häpnaden efter en stunds tystnad lagt sig, följde några överslätande uttalanden från fullmäktiges ordförande och ett par partiföreträdare. Scenen avslutades med att jag på väg ut ur lokalen passerade interpellanten som då reste sig, sträckte fram sin hand och mumlade en förhoppning om att jag inte var arg på honom. Vi skakade hand varpå han sjönk tillbaka på sin plats.

Vid årsskiftet upphörde mitt uppdrag i Utbildningsnämnden.

2007 fick Klostergårdsskolan med sin relativt stora andel utlandsfödda elever sina resurser decimerade, eftersom flera föräldrar valde att flytta sina barn till andra skolor. Det oroade skolledningen, lärarna, vars tjänster hotades, och Klostergårdsskolorna.

Byalaget, vars ordförande jag sedan några år var, kallade till ett par diskussionsmöten om resursfördelningen och skolpengen i Klostergårdens centrum. Uppslutningen av föräldrar, lärare, elever och skolpolitiker blev stor. Sittplatserna

räckte inte. Diskussionen var engagerad, ibland häftig. Lars Hansson, FP, som var skolnämndens ordförande, fick det hett om öronen.

Ett liknande möte genomfördes i Järnåkraskolan som också berördes av problemen. Som alltid i sådana sammanhang berördes stort som smått, men i centrum stod debatten om skolpengen, hemspråksundervisningen, som blivit en central del i planeringen efter flyktinginflödet under 1990-talet, och resursfördelningen.

DEL - 57. 2007-2010 :1.

Ända sedan jag som sjuåring 1940 började i första klass hade jag levt i skolans värld, som elev i folkskola och läroverk, som vikarierande lärare i folkskola, som ordinarie lärare i folkhögskola, som elev i lärarhögskola, som lärare i grundskola och gymnasieskola, som ledamot i skolnämnd och utbildningsnämnd och som ordförande i utbildningsnämnden.

Efter fyra goda år i folkskola följde åtta instängda år i klasspräglade läroverk. Mina erfarenheter gjorde det naturligt att ägna åtta år åt den fria folkhögskoleundervisningen. Folkhögskolorna var folkets skolor, böndernas och arbetarnas skolor. Jag trivdes där. Men mitt engagemang för en klasslös, demokratisk skola ledde till att jag skaffade mig utbildning för grundskolans högstadium där jag undervisade i 12 år samtidigt som jag var gymnasielärare i den nya gymnasieskolan till min pensionering.

Jag har undervisat i Småland, Västergötland, Norrbotten och Skåne och varit en del av den lokala skolpolitiken i Lund i 16 år. Jag hade suttit i rökfyllda lärarrum och rökt en cigarett varje rast, slutat röka och så småningom befunnit mig i kliniskt rökfria lokaler.

Svarta tavlan har blivit grön, sedan vit, sedan projektionsyta för elektroniska apparater. Lärarna, men inte eleverna, har utrustats med datorer med begränsad användbarhet.

Klassfoton som hamnat i pappershögar här och där visar utvecklingen från 1940-talets storögda folkskolebarn, via 50-talets svarta skolmössor med blanka skärmar, 60-talets kunskapshungriga norrbottningar, 70-talets demonstranter, 80-talets punkare och 90-talets brokiga estetelever. Sammanlagt bortåt 2000 elever. Därtill kanske 50 lärarkandidater av varav något tiotal terminskandidater.

Som lärare började jag i kavaj och slips, lade först bort slipsen, övergick sedan till jeans, men behöll kavajen med alla dess nyttiga fickor, som rymde den gröna

lärarkalendern och de tunga nyckelkniporna. Jag hade börjat i vrede men så småningom hamnat i en livsform som omslöt mig som ett vatten att simma i. Nu var det slut. Från och med januari 2007 befann jag mig utanför skolvärlden. I fortsättningen iakttog jag den utifrån.

De ögonblick då våra liv förändras i grunden uppfattar vi oftast inte förrän långt senare. Jag ägnade inte många tankar åt att min tid i skolvärlden närmade sig sitt slut. Hela 2006 var jag djupt engagerad i bildandet av Demokratisk Vänster och höstens valkampanj.

Det var kulmen på en lång utveckling som hade inletts nästan tio år innan jag blev medlem i vänsterpartiet då jag närmat mig marxismen som en väg till ett klasslöst och alltså demokratiskt samhälle. Hur kom det sig att stater och partier som grundade sig på den marxistiska analysen så ofta var odemokratiska? CH Hermansson och de nya eurokommunistiska idéerna visade vägen redan på 1960-talet. När jag anslöt mig till vpk Lund 1976 var huvudfrågan utformningen av det demokratiska manifest som skulle antas på den kommande partikongressen. Besvikelsen blev stor när partiledningen ströp debatten av rädsla för den stora sovjetryska gästdeputationen. I vpk Lund stärkte misslyckandet engagemanget. Någon gång i tidigt 1980-tal fick Eva Wigforss, Tarcisio Bommarco och jag uppdraget att skriva en programtext under arbetsnamnet Tredje vägen. Vi jobbade med den en vårtermin. Texten blev obemärkt och försvann. Möjligen finns den i något arkiv. När Sovjetunionen upplöstes drevs kravet att partiet skulle slopa k-et i partibeteckningen. För lokalorganisationen i Lund var det ett avgörande krav. Och det gick igenom. Under 1990-talet då Gudrun Schyman ledde partiet var demokratin en huvudlinje i det politiska arbetet. Efter hennes avgång började nya medlemmar att argumentera för en återgång till det gamla, manifesterad genom att K-et skulle återinföras i partinamnet. Den så kallade demokratiska centralismen skulle åter tillämpas. I Lund resulterade det i att lokalorganisationens nya ledning beslöt att göra sig av med Veckobladet. Debatterna där avvek från principen om demokratisk centralism.

Jag har tidigare beskrivit de omfattande partistrider som präglade åren i början av 2000-talet och som var nära att leda till en partisplittring. Lund var ett centrum och Gunnar Sandin en av inspiratörerna. Vi möttes ofta i hans hem i familjen Schlyters hus. Diskussionerna kom så småningom att handla om möjligheter-

na att inför valet lokalt i Lund bilda ett nytt parti, Demokratisk Vänster, för att demonstrera hur oförenliga med partiets utveckling de nygamla tendenserna var och uppmuntra andra lokalorganisationer att följa Lunds exempel. Det var ett riskfullt och krävande företag och meningarna var delade bland alla dem som stödde huvudsyftet, ett demokratiskt vänsterparti. Vi fattade beslutet efter en sorts omröstning under ett möte i Sven-Hugo Mattssons och Monica Nymarks lägenhet. Ett intensivt arbete förestod. Sven-Hugo och Monica blev en huvudkraft i det arbetet, både administrativt och politiskt, i bildandet, valkampanjen och det politiska arbetet. Att märka är, att det inte blev några större konflikter mellan Demokratisk Vänster och Vänsterpartiet i Lund. De flesta, nästan alla, delade våra syften. Veckobladet fortsatte att vara ett huvudforum.

DEL - 58. 2007-2010 :2. Valet 2006

Att skriva Demokratisk Vänsters parti-program var en lätt uppgift efter alla de diskussioner som lett till beslutet att bilda partiet. Men en rad arbetskrävande praktiska formaliteter återstod innan partiet kunde registreras inför det kommande valet. Det var bråttom.

Att samla in namn på sympatisörer ledde till överraskande och ofta uppmuntrande upplevelser.

Februari 2007 var åtminstone tidvis en kall och snöig månad. Jag minns hur jag stod i snömodden på Botulfsplatsen och plötsligt fick en klapp på ryggen av en gammal vän som bad mig att genast anteckna honom som medlem. Vi hade inte träffats på årtal.

För att skaffa oss fäste i kommunen delade vi ut tiotusentals flygblad i stadsdelarna och byarna Dalby och Södra Sandby. Det innebar att jag ett par gånger ensam delade flygblad i samtliga lägenheter i Klostergården och flera gånger tillsammans med kamrater i andra delar av Lund.

Flygbladen tog upp aktuella problem i stadsdelarna och innehöll oftast en inbjudan till ett offentligt möte. Texten måste vara sakkunnig och engagerande. Jag minns särskilt ett par möten i Norra Fäladen om stadsplanering.

Vi genomförde också ideologiska möten med utgångspunkt från vårt parti-program, ofta med inbjudna talare, möten om feminism, fredsarbete, miljö, stadsplanering och om Palestina, rasism och främlingsfientlighet.

De lokaler vi använde måste vara fritt tillgängliga eller ha låg hyra. Räknehuset vid Observatoriet var en sådan lokal mitt i stan. Jag kände till den tack vare Utbild-

ningsnämnden som någon gång använt den. Namnet Räknehuset härstammade från den tid då de astronomiska beräkningarna på Observatoriet utfördes för hand. Det var fascinerande att tänka sig hur forskarna med blyerts- eller bläckpennor suttit där dagarna i ända och kämpat med ändlösa tabeller. Vi använde också ett par gånger en lokal i gamla badhuset. I Norra Fäladen fick vi gratis tillgång till biblioteket.

För att framåt värkanten kunna genomföra appellmöten i stadsdelarna och på Mårtenstorget tillsammans med Röda Kapellet framåt behövde vi en högtalare. Vi köpte en. Den var dyr. Vi finansierade vår verksamhet genom att låna från medlemmarna. De var inte rika, men många kunde avstå en tusenlapp några månader i hopp om att få pengarna tillbaka efter en valframgång. Monica Nymark hade den ansvarsfulla och svåra uppgiften att sköta ekonomin.

Demokratisk Vänsters kärna bestod av gamla aktivister som varit verksamma sedan 1970-talet eller tidigt 80-tal, många dessutom med erfarenheter från kommunalpolitiken som Ulf Nymark och Sven-Bertil Persson. Själv representerade jag fortfarande V i Utbildningsnämnden. Att driva politik var en fysiskt krävande uppgift som också tog mycket tid.

Veckobladet var en viktig tillgång som gjorde det möjligt för oss att kontinuerligt kommentera aktuella frågor både lokalt och i rikspolitiken. Vi debatterade ofta med våra vänner inom Vänsterpartiet. Flera rikspolitiker inom partiet läste också regelbundet Veckobladet och medverkade ibland.

Vi hade hoppats att fler lokalorganisationer inom V skulle följa Demokratisk Vänsters exempel för att kunna bilda ett riksomfattande nätverk, men så blev det inte.

När valet närmade sig steg spänningen. Vår kampanj inleddes i början av augusti. Vi måste ha en valstuga på Stortorget som de andra partierna. Det blev en tung kostnad. En solig septembermorgon när jag kom för att öppna den hade den blivit väldigt över ända och vandaliserad. Lyckligtvis var dörren låst. Valarbetare från de andra valstugorna hjälpte mig att resa den. Allt valmaterial liksom stolar och bord låg i en enda hög på golvet. Det tog ett par timmar att ordna upp. Incidenten gav oss önskad publicitet. Vi hade inte råd att annonsera. En tidningsnotis var mycket bättre, i synnerhet som den gav oss sympati.

På valdagen gällde det att vara närvarande vid alla kommunens många vallokaler från morgon till kväll. Att dela ut

valsedlar var ju sista chansen att påminna folk om partiets existens. Vi var ganska trötta när vi i skymningen samlades hos en styrelsemedlem som bodde vid Stora Fiskaregatan. Sydsvenskan besökte oss framåt natten.

Vi hade klarat valet med god marginal. V hade inte förlorat röster utan DV hade tillfört vänstern i Lund nya krafter. Jag konstaterade att vi samlat fler röster i Klostergården än i någon annan valkrets. Nu kunde vi betala våra skulder, hyra en partilokal, köpa möbler, skaffa skrivare och annan utrustning och fortsätta arbetet med större resurser.

Visserligen skulle framgången ha blivit större om rösterna varit fördelade på annat sätt och det var nog fler än jag förväntat ett ännu bättre resultat, men vi var trots allt nöjda med vad vi åstadkommit under de senaste nio månaderna. Nu var vi etablerade i fullmäktige och hade en säker plattform att arbeta ifrån.

Nästa gång, om fyra år, då skulle vi blomma ut på allvar!

DEL - 59. 2007-2010 :3. *Nyttan med offentliga möten*

”Du är alldeles för negativ. Det var ju så roligt. De där åren med DV var ett triumftåg! Fler än 2000 röstade på oss. Bägge gångerna.” Den som fällde kommentaren häromdagen är förstås yngre än jag, drygt 30 år yngre.

Det som gjorde mig besviken i början av 2007 var insikten att jag trots partiets valframgång var slut som aktiv skolpolitiker, slut som kommunalpolitiker. Det fanns många i partiet som var yngre och kunnigare än jag. De kom in i kommunfullmäktige och styrelser och nämnder. De förhandlade och samarbetade med andra partier, S, V, MP och Feministiskt initiativ. De upplevde den politiska dynamiken. Somliga efter några års frånvaro. Somliga för första gången.

Själv var jag utanför, även om jag hade god insyn i kommunalpolitiken. Utanförskapet gjorde mig gnällig. Alltid samma gamla lunk. Samma omständlighet. Samma begränsningar.

Sedan fann jag mitt område. De offentliga mötena.

Under FNL-tiden på 70-talet kontaktede jag många talare. Sara Lidman, Peter Weiss, Lars Forssell, Göran Palm, Jan Myrdal, Göran Sonnevi, Jan Kunicki, Jan Guillou och DN:s stjärnreporter Sven Öste. Jag satt på tamburgolvet i min lägenhet på Blidvädersvägen och pratade med Peter Weiss i telefon. Han kunde inte komma. Han var upptagen med Motstån-

dets Estetik.

Men de allra flesta kom. De flesta, nej alla, avstod från honorar. Och publiken fyllde stadsbibliotekets hörsal. Jag var god vän med vaktmästarna. FNL-gruppen hade två mötesperioder, en vecka på hösten och en på våren. Jag var FNL-gruppens anonyme funktionär men någon gång uppstod kontakt och vänskap – eller konflikt.

Vpk/V arrangerade också många utåtriktade möten. Antiimperialistiska utskottet arbetade ungefär som FNL-gruppen gjort. Vi ordnade ett fullbesatt möte om Chile med Lena Granhagen och Harry Magdoff och Paul Sweezy från amerikanska Monthly Review i Svaneskolans aula. Andra välbesökta möten handlade om den ryska invasionen i Afghanistan, om terrorn i Argentina, om Palestina och om kampen mot apartheid.

Men Vpk, liksom de andra partiernas riktade sig oftast till de egna medlemmarna som skulle ”skolas”. Annars var det agitationsmöten för att hävda den egna ståndpunkten i en speciell aktuell fråga.

Man sökte alltmer sällan gensvar och initiativ från någon bred strömning utanför partiorganisationen.

Mellan 1981 och 2002 var jag aktiv i EGIS, Eritreagrupperna i Sverige. Också verksamheten där liknade den i FNL-grupperna. Flera duktiga journalister som Karin Boijs och Donald Boström var engagerade och vi kontaktade toppolitiker inom de flesta partier.

Dessutom ingick vi i en bred internationell rörelse med bland andra Colin Legum och Basil Davidson. Genomslaget i Sverige bekräftades när Eritrea blev föremål för Operation Dagsverke.

Jag häpnade över de ekonomiska resurser som följde med Demokratisk Vänsters valframgång och erinrade mig hur Daniel Kallos en gång på 1970-talet agiterade för att Vpk skulle avstå från de kommunala bidragen för att inte bli beroende av klassfienden.

Vi hyrde en pittoresk partilokal på Magle Lilla Kyrkogata. Den låg inne på gården som var belagd med kullerstenar. Där fanns ett före detta stall som använts av torghandlarna på Mårtenstorget.

Partilokalen var liten, men vi genomförde många offentliga möten där. Ibland var den fylld till bristningsgränsen. Då blev det kvavt. Ofta använde vi ABF-lokalen vid Trollebergsvägen, ett par gånger Stadsteaterns kafé på andra sidan gatan.

Vi kunde både ge ordentliga arvoden till de talare vi engagerade och betala hyra för lämpliga lokaler. Ibland kunde vi till och

med annonsera.

Johan Lönnroth talade om vänsterns kris, finlandssvenska Tina Rosenberg höll ett roligt provokativt feministiskt tal i gamla badhuset, Dror Feiler talade om Ship to Gaza i AF, Per Gharthon talade om Palestina och Daniel Pohl från Expo om högerextremism och rasism på Teaterkaféet.

Tanken var att samla människor som engagerade sig för övergripande samhällsfrågor som miljö, social rättvisa, demokrati, rasism och feminism, även när de inte delade exakt de ståndpunkter som Demokratisk Vänster stod för.

Och det fungerade. Genom att vända oss till den breda vänstern utanför de snävt partipolitiska intressena behöll vi våra väljare och ökade till och med vårt röstetal. Dessutom var det roligt.

DEL - 60. 2007-2010 :4. **Mot valet 2010**

Där satt vi i våra små lokaler i Lund och talade om stora frågor långt utöver vad vi kunde överblicka och påverka. Men det var viktigt att reda ut fakta, tankar och principer och sedan försöka tillämpa dem i den lokala debatten om miljö- och socialpolitik enligt regeln gräv där du står.

Under Demokratisk Vänsters första mandatperiod växte klimatfrågan till existentiella dimensioner. Visserligen hade vi under hela livet varit medvetna om överutnyttjandet av jordens begränsade resurser. Det hade handlat om nödvändigheten att spara och att förbjuda miljögifter som DDT. Det hade varit möjligt att komma till rätta med genom en förnuftig politik. Nu handlade det om något större: villkoren för framtida liv på jorden.

Jorden var liten och sårbar. Hela vår civilisation byggde på kol och olja. Och det var sent på jorden. Atmosfären och haven var redan fyllda med koldioxid.

De nya kunskaperna växte lavinartat. Farhågorna var ångestladdade. Permafrosten i Sibirien höll på att smälta och metangasen frigjordes. Gick processen att hejda?

Det fanns flera sådana tipping points. Man började skönja ett jordsystem av krafter som balanserade varandra. Balansen som lätt kunde störas så att temperaturen steg, öknarna bredde ut sig och låga områden översvämmades.

Klimatkatastroferna resulterade redan i konflikter, krig och växande flyktingströmmar.

Erik Kågström skrev kunskapsrika artiklar i Veckobladet om Peak Oil. Ulf Nymark fortsatte Gunnar Sandins kamp mot bilismen och motsatte sig konsekvent

varje utbyggnad av motorvägar. Alla såg fram mot det stora klimatmötet i Köpenhamn i december 2009. Där och då skulle beslut fattas för att äntligen inleda kampen mot den katastrofala utvecklingen. Tills dess gällde det att påverka opinionen.

Att den kapitalistiska organisationen av världsekonomin med global konkurrens, ökad konsumtion och ständig tillväxt var klimatkrisens huvudorsak var också uppenbart. Jag såg marknadsekonomin destruktiva konsekvenser på skolområdet och inom vården

2008 drabbade finanskrisen världsekonomin i spåren av Lehmans Brothers konkurs. Ett litet företags girighet fick gigantiska konsekvenser. I USA tvingades miljontals människor lämna sina hem. Hela städer ödelades som Detroit. Europeiska länder som Grekland, Spanien, Island och Italien försattes i permanent ekonomisk kris. Alla trygghetssystem undergrävdes.

För första gången på länge växte en högljudd opposition fram i USA: Occupy Wall Street.

Men allt rann ut i sanden. Skattebetalarna tvingades rädda de banker som med sina manipulationer orsakat krisen, i USA som i Sverige och alla andra länder. Effekten av finanskrisen blev bara att rikedom koncentrerades till allt färre personer.

Så var det då dags för det stora klimatmötet i Köpenhamn dagen efter Lucia 2009. Förväntningarna var höga. Hela världen riktade blickarna mot ett vinterruggigt Köpenhamn. Nu skulle förändringen ske.

Men klimatmötet utmynnade i millenniets dittills största antiklimax. Vi fick se världens ledare trötta och passiva sitta och stirra på varandra i sammanträdesrummen medan klimatomdemonstrationerna på gatorna bevakades av polis.

Snart var det 2010 och dags för ett nytt val. Människan lever samtidigt i flera världar. Det var möjligt att förtvivla över Köpenhamnmötets kollaps inför den ödesdigra klimatutvecklingen och samtidigt vara hoppfull inför utvecklingen i Lund och Sverige de närmaste månaderna och åren.

Så vi grep oss entusiastiskt an med valkampanjen. Vi hade haft framgångar under mandatperioden och mötts med positivt gensvar från väljare i alla delar av Lunds stad så vi hoppades på ett rejält genombrott i valet. Nu gällde det att ta chansen.

Jag minns särskilt en sommardag då vi tog oss ut till Dalby för att dela ut flygblad i centrum och ett nytt villaområde.

Flera av oss cyklade och jag skjutsade ett par i bilen. Vi var väl förberedda och allt fungerade effektivt. Särskilt tydlig är en minnesbild från hemfärden. Lars-Åke och ett några till cyklade utför backen nedanför Dalby kyrka. Vi körde förbi med bilen. Sommarskåne bredde ut sig. Cyklisternas hår fladdrade.

Vi skaffade oss en stadig valstuga som var omöjlig att välla. Vi deltog i debatterna på gymnasieskolorna. Själv gjorde jag en mycket dålig insats i Spykens aula. Vi var etablerade. Nu återstod bara valet. Vi samlades till valvaka hos Bertil Egerö och Elsa Grip i Slottet, där jag kände mig hemma efter de många åren av Eritrea-arbete. Jag var mycket trött men förväntansfull.

DEL - 61. 2010-2014

Demokratisk vänster gick framåt i Lund 2010, men inte tillräckligt. Valresultatet motsvarade långt ifrån våra förväntningar. Reinfeldts alliansregering fick fortsatt förtroende. Förstämningen sänkte sig i Slottet. Jag gick hem innan valvakan var slut.

Nästa gång vi träffades på styrelsemöte i vår lokal på Magle Lilla Kyrkogata, som vi nu hade resurser att vidareutveckla de närmaste fyra åren, analyserade vi valresultatet. Trots valframgången ifrågasatte vi vår framtid. Vi skulle naturligtvis fortsätta vår kommunalpolitiska verksamhet fyra år till, men vad skulle vi göra nästa mandatperiod? Vi hade politisk kompetens som inte kom till användning. Frågan om vår framtid blev hängande i luften.

Nya vänsterströmningar med slagord som ”allt åt alla!” började bli skymta. Begrepp som ”prekariatet” höll på att fyllas med innehåll. Arbetstiden fick förnyad politisk aktualitet i automatiseringens tid. Krav på ”medborgarlön” började framföras. Feministiskt initiativ hade etablerat sig starkare än tidigare i Lund.

De nya rörelserna föreföll vitalare i Malmö än i Lund. Jag besökte ett par seminarier i Malmö och slogs av intensiteten och ungdomligheten i debatten. Malmö högskola tycktes fungera som ett nav och det fanns likheter med 1960- och 70-talets Lund.

Lunds universitets stora tillväxt hade däremot inte lett till någon vitalisering av studentvänstern. Där fanns visserligen viktiga institutioner som den för Mellanöstern-studier och den för humanekologiska studier som leds av Alf Hornborg, men de nådde sällan utanför lärosalarna. Våra egna offentliga möten till exempel om flyktingkrisen och den nya högerextremismen nådde främst en äldre publik.

Cecilia, en av våra styrelseledamöter,

hade kontakt med de nya strömningarna i Malmö, men lyckades aldrig övervinna misstänksamheten mot dem. De nya tankarna var ännu inte färdigformulerade och där fanns naturligtvis många dumheter – så är det ju med nytänkande – så det var lätt att kritisera dem sönder och samman. Kanske kände vi att det nya utgjorde ett hot. Jag tror att vi missade något genom att avvisa det ofärdiga nya.

Demokratirörelsen i Mellanöstern fyllde oss med entusiasm. Månaderna av massdemonstrationer på Tahrir-torget i Kairo tycktes innebära en avgörande vändning. Själv var jag fylld av tvivel. Demonstrationerna organiserades via mobiltelefoner och föreföll huvudsakligen genomföras av unga, välsituerade Kairo-bor. Det fanns ingen organiserad folk-rörelse bakom. När demokratiska val genomfördes kom Muslimska brödrskapet till makten. Kanske skulle det folkstödda, religiöst konservativa partiet långsamt ha kunnat utvecklas i demokratisk riktning, men det störtades efter kort tid av en ny, mycket brutal militärkupp.

I Syrien blev demokratirörelsen part i ett kaotiskt inbördeskrig som gav Islamiska staten fritt spelrum.

I den lokala politiken inriktade vi oss på ett samarbete med de övriga rödgröna partierna V, S, MP och F!. Att bidra till samling kring en gemensam politik med sikte på maktskifte i Lund blev ett huvudmål för oss. Våra partiföreträdare i kommunalpolitiken samarbetade nära med de andra rödgröna partierna. Ulf Nymark kom att närma sig MP, där Karin Svensson Smith, vår kamrat i demokratistriderna inom V, hade etablerat sig, och Sven-Bertil Persson återförenades med gamla vänner i V.

Vi ställer inte upp i valet 2014! Beslutet fattades ungefär ett år före valdagen. Vi skulle däremot rikta in alla våra resurser på ett maktskifte, i Lund och i Sverige. Och det gjorde vi.

Sommaren 2014 var skön, men jag tillbringade den mest i Lund för jag var inte riktigt frisk. Kring månadskiftet juli – augusti sammanträdde jag med företrädare för V, MP, S och F! i V:s lokal, där jag tillbringat så många kvällar under 1990-talet. Inför varje sammanträde stärkte jag mig med en Red Bull. Tillsammans skulle vi arrangera en maktskiftesfestival veckan före valet 2014. Vi skulle engagera de starkast lysande rödgröna stjärnor vi kunde få tag i. Demokratisk Vänster satsade hela sin partikassa. Vi drömde om ett Gröningen packat med unga studenter och andra väljare.

Och vilka namn vi lyckades mobilisera! Emil Jenssen och Silvana Imam! De var ännu inte så kända som de senare blev, men de var mycket bra! Maktskiftesfestivalen blev fin en varm fullmånkväll i början av september. Men den blev inte det massmöte vi hoppats på. Kanske tusen pers var där, och inte alla samtidigt. En publik kom för att höra Emil och en annan för att uppleva Silvana senare på kvällen.

Det blev maktskifte både i Lund och i Sverige, men inte så som vi hade föreställt oss. Först tvingades Löfven hota att avgå, något som ledde till DÖ strax före jul 2014, vilket i sin tur ledde till att S och MP kunde regera i minoritet under tre år och vinna respekt, medan Alliansen splittrades och drunknade i SD-träsket.

DEL - 62.

Klostergårdens byalag 2001 – 14 :1

Vi går tillbaka till tiden kring millennieskiftet, då militärkuppen i Eritrea, genomförd i 11 septembers skugga, gjorde fortsatt solidaritetsarbete omöjligt, eftersom Eritreagrupperna var förbundna med de demokratiska rörelser som krossades av Isaias Afeworki. Men jag fick tid för annat.

Jag var starkt kritisk mot att landstinget hade sålt Sankt Lars-området, inte till Lunds kommun, utan till fastighetsbolaget Realia. Det var centerpolitiken Lars V Andersson som gjorde mig uppmärksam på skandalen. Han påpekade vilka möjligheter kommunen gått miste om – inte minst ekonomiskt, eftersom man kunde räkna med en säker värdestegring - genom att avstå från köpa marken.

Ungefär vid samma tid började Göte Bergström, initiativtagaren till Klostergårdens byalag, bli sjuk. Jag hade i många år samarbetat med Byalaget i de stora kampanjerna mot den planerade vägen till Värpinge och mot luftföroreningarna från Åkerlund och Rausing, men det hade jag gjort via Vpk:s stadsdelsgrupp.

När Göte Bergström blev sämre åtog jag mig ett sekreteraruppdrag i byalaget. Organisationen var spontan och oreglerad, kom till liv i samband med uppdykande missförhållanden och var annars tidvis osynlig. Som sekreterare kunde jag dokumentera verksamheten och bidra till att strukturera byalaget.

I Sankt Lars planerade Realia att ersätta byggnaderna i Västra Borggården med nya kontorsbyggnader och att uppföra bostäder på Barn- och Ungdomspsykologiska klinikens stora tomt. De ville också

etablera ett kurhotell på Östra Borggården, den del av Sankt Lars som var det ursprungliga Lunds Hospital, byggt 1879.

Vi protesterade och ställde frågor till de politiska partierna. De ursprungliga planerna kom att modifieras, men man kan idag konstatera att mycket förverkligades. Vi engagerade oss också för strandskyddet längs Höje ås stränder.

Valborgsmässofirandet var en gammal tradition på Sankt Lars. En av vårdarna byggde upp ett konformat litet bål av vitt trä som hölls samman av ståltråd. Patienterna samlades på festplatsen vid ån, drack kaffe och åt kakor i den stora paviljongen, lyssnade på sångerna som framfördes av Lunds Allmänna Sångförening och återvände sedan till sina avdelningar.

Under några år efter nedläggningen av verksamheten på Sankt Lars fortsatte ABF, som haft ett omfattande program där, det traditionella valborgsfirandet, men 1998 upphörde det.

Vi beslöt att överta det. Göte Bergström gick tillsammans med mig ned till Realias kontor i Asylen och anhöll om tillstånd att arrangera ett valborgsfirande. Vi erhöll tillståndet på vissa villkor men blev inte insläppta i paviljongen.

2001 fick vi avslag på vår anhållan. Trots avslaget samlade vi ihop virke till ett bål. Följande dag hade Realia fört bort bålet. Vi mobiliserade några medlemmar och samlade ihop ett nytt. När vi samlades för firandet upptäckte vi att Realia lindat in bålet med band och fäst ett meddelande att de skulle kalla på polis om vi tände det.

Jag var och hämtade Göte Bergström i bil på lasarettet. Röda Kapellet spelade. Lunds Allmänna Sångförening sjöng. Bålet tändes. Någon polis syntes aldrig till.

Några dagar senare avled Göte Bergström. Jag var närvarande vid gravsättningen i Lenhovda, ett par mil från Älgshult som jag härstammar från. Många var samlade, nästan lika många som vid minnesstunden i Helgeandskyrkan i Klostergården.

Tillstånd att fira Valborg sökte vi i fortsättningen hos kommunen och senare hos polisen. Vi tillfrågade aldrig Realia mer. Konflikten hade förstås samband med våra protester mot Realias utvecklingsplaner.

Festpaviljongen förblev låst, förföll allt mer, drabbades av en mindre eldsvåda och revs. Festplatsen förbuskades och försumpades. Flaggstängerna försvann. Vi flyttade valborgsfirandet till parken intill vårdcentralen, i närheten av den plats där Valborg ursprungligen firats enligt Gustaf Arfwidsson, som för en tid sedan avled. Valborgsmässoprogrammet fortsatte i

samma form som tidigare med sång och musik av Röda Kapellet.

2001 planerade ICA en stormarknad vid Malmövägen intill Sankt Lars. Byalaget protesterade eftersom etableringen riskerade att slå ut Klostergårdens centrum. Planerna fullföljdes aldrig.

Jag engagerade mig i fortsättningen mer i den kommunala stadsplane- och miljöpolitiken.

DEL - 63.

Klostergårdens byalag 2001 – 14 :2

Byalaget hade ingen fast lokal under Göte Bergströms tid utan sammanträdde där det råkade finnas plats. Någon gång var det Klostergårdens konditori efter avtal med den finska familj som på den tiden var innehavare. Träffpunkten vid Västanväg i kvarteret Vårvädersregnet var tills den blev nedlagd tillgänglig som alternativ mötesplats för byalaget, liksom för PRO och andra organisationer. Helgeands församlingshem tillhandahöll senare flera år en fast mötesplats. Vi hade ett bra samarbete och fick till och med en egen nyckel. När Lunds kommun blev ägare till den lokal i Klostergårdens centrum som tidigare varit både polisstation och bank kunde vi disponera den på kvällstid. Den var utmärkt för offentliga möten som till exempel protestmötena mot skolpengen 2007. Nu har ett apotek etablerat sig där. Under de senaste åren har vi använt ABF-lokalen på Sunnaväg 14, dit också PRO har sökt sig. Klostergårdens nybyggda mötesplats blev visserligen ett utmärkt bibliotek men erbjuder inte någon lämplig möteslokal eftersom den övriga delen av byggnaden används för kommunens fritidsverksamhet. Bara under några få timmar mitt på dagen ett par gånger i veckan fungerar den som kommunstyrd träffpunkt för äldre. Det fria föreningslivet ryms inte där. Inte heller fungerar den som mötesplats för större möten. Då finns bara Klostergårdsskolans matsal att tillgå.

Vi såg till att byalaget blev en registrerad förening med organisationsnummer och beskattning osv. Marie Hegnelius med sin föreningsvana och breda förtrogenhet med föreningslivet i Lund blev vår sekreterare. Einar Hulting var under ett par år ordförande och blev sedan kassör. Tack vare vår webbmaster Jan Engvald fick vi möjlighet att dokumentera verksamheten och göra den tillgänglig för alla. Sök bara på Klostergårdens byalag. Dessförinnan hade vi visserligen samlat protokoll och urklipp i pärmar men pärmarna blev stående hos ordföranden. En del överlämnades till biblioteket som också samlade

material på egen hand. Men sedan 15 år dokumenterar Jan Engvald hela vår verksamhet.

Åren omkring 2006 var Byalaget som mest aktivt. Vi arbetade för att begränsa utbyggnaden på fältet söder om Regnbågs kvarteren mellan vattenverket och Sankt Lars genom namninsamlingar (vi fick in mer än 1500 namn), på medborgarmöten och vid flera kontakter med Tekniska nämnden. Vi fick gehör från de rödgröna partierna och flera socialdemokratiska fullmäktige som emellertid tvingades följa partilinjen när det slutgiltiga beslutet skulle fattas. Vi förlorade alltså, överklagade beslutet och förlorade igen.

Nu ligger den tätbebyggda Källbystaden i engelsk stil där. Den har skapat en stor hårdgjord yta intill ån som lett till snabba översvämningar vid regn. Stadsdelen är ganska trevlig, men den sociala strukturen är helt annorlunda än i Klostergården. Det handlar om dyra bostadsrätter och ett fåtal hyreslägenheter, också de med höga hyror.

Vi stödde ett förslag av Per Helander om att förena stadsparken med Höje å och flytta korpffotbollsplanerna. Vi planerade en djurpassage på en bro över södra Ringvägen.

Vi yttrade oss om landskapsplanen för Höje å-området, deltog i planeringen inför Mötesplats Klostergården mitt emot Helgeandsgården och diskuterade planerna för utbyggnaden på Arena-området med "glasmästaren", Paulsson var visst namnet. Han var då fortfarande den entreprenör som skulle genomföra den.

I samband med opinionsbildningen om planerna arrangerade vi flera vandringar i området.

Under de tio år som gått sedan dess har flera anslutit sig till byalaget, men alltjämt är det i stort sett samma kamrater som driver verksamheten. Byalaget har åldrats. Det märks inte minst på vandringarna. Flera av dem som deltagit i årtal förhindras nu av olika krämpor. Några har avlidit.

Samtidigt accelererar utvecklingen i vårt närområde med fyrspåren, Klostergårdstationen, den nya översiktsplanen och Källbystaden. Vi är förvisso fortfarande aktiva, men föreningslivet har förändrats de senaste åren, färre har intresse och möjlighet att delta i möten och allt mer sker på nätet. Att bedriva namninsamlingar genom att gå och knacka dörr fungerar inte längre. Allt fler trappuppgångar är låsta.

Det nya IT-samhället är praktiskt och underlättar på många sätt organisations- och opinionsverksamhet, men samtidigt har något förlorats när de personliga mötena

blir färre. Personligheter kan vara besvärliga och diskussioner kan dra ut på tiden, man kan bli irriterad eller uttråkad – ändå ger de personliga mötena, med sina bekräftelser och konflikter, mer än de flyktiga nätkontakterna. Allt kan inte ske på nätet. Man måste finna en kombination av arbetsformerna.

DEL - 64.

66 år i skolan, summering:1

Karin fick Lunds kulturpris 1997. Jag pensionerades samma år. Hon fick beställning på ett program med visor från 1950-talet från en föreläsningsförening i Anderslöv, tror jag. Vi utvecklade idén till en sorts 50-talskrönika där Karin sjöng visorna och vi turades om att berätta – i tät dialog med åhörarna.

Femtioalets schlagere var svenska. Den amerikanska kulturen trängde visserligen på, men försvenskades. "Sugar in the morning, sugar in the evening, sugar varenda da. Tänk så mycket sugar det finns i USA", sjöng Lill-Babs. Annars var det Godnatt Irene, Tennessee-valsens och Adress Rosenhill som gällde.

Vi stoppade in mycket i programmet, Ingemar Bergman och Vilhelm Moberg och Harriet Andersson. Flygande tunnan och värnplikten. Malmö nya stadsteater. Erlander och Hedlund. Vätebomben. Barnbidraget och allmänna tjänstepensionen. Hon dansade en sommar. Koreakriget. Ungernkrisen. Dien Bien Phu. Ingemar Johansson. I slutet hade vi några kabarelåtar av Lars Forssell "Gungan går upp och ner" och "Jag står här på ett torg" om kriget i Algeriet. Inget engelskspråkigt utom Sugar in the morning. Allt relaterat till hur vi själva uppfattat och upplevt decenniet.

Det blev succé när vi spelade upp det första gången. Publiken var i stort sett var jämnårig med oss själva och relaterade till egna ungdomsminnen. Somligt inarbetade vi permanent i programmet, som också kunde också varieras efter ort, så att det anpassades till Malmö eller Trelleborg eller Hässleholm. Vi hade tillgång till en relativt funktionsduglig bil. Problemet var att hitta, exempelvis till Anderslöv eller till marginellt belägna lokaler i Malmö eller Landskrona, i synnerhet i vintermörkret.

Framgången ledde till att vi utarbetade liknande program från 30-, 40- och 60-talet. Visorna från de föregående decennierna sjöngs fortfarande under 1950-talet. Vi upptäckte en grundregel: ju värre tider, dess gladare visor. Lagg dina sorger i en gammal säck och le, le, le! Sol, sol, sol i de glimmande snår, sol, sol är det var jag går. Någonstans i Sverige.

50-talet låg bäst i tiden, närmast 40-talet. Få var 30-talister utom vi själva och på 60-talet var den svenskspråkiga enhetskulturen över, även om exempelvis FNL-rörelsens sånggrupper enbart presenterade svenskspråkiga texter.

Störst var alltså genvaret på 50-talsprogrammet. Det var det sista decennium som fortfarande var präglad av förkrigs- och krigstid. Det föreföll stillastående, men under ytan inleddes det som kallas ”den stora accelerationen” med snabbt ökande produktion och konsumtion, folkmängd, bostadsbyggande, bilism och television. 1960 var världen helt annorlunda.

Vi framträdde kanske sju, åtta gånger om året fram till 2014, då Karin på grund av svåra ryggsproblem tvingades avstå från ett bokad program i Älmhult. Sedan blev det omöjligt att fortsätta.

Serien ”66 år i skolan” närmar sig sitt slut. Den var tänkt att täcka åren mellan 1940, då jag började i första klass i Östregårdsskolan i Växjö, och 2006, då jag avgick som ordförande i Lunds utbildningsnämnd. Jag har levt en stor del av mitt liv i klassrum och möteslokaler.

De korta veckoavsnitten har skrivits spontant vecka för vecka och skulle handla om mitt offentliga eller kanske snarare kollektiva liv. I början tänkte jag att de skulle vara helt anonyma, men det visade sig givetvis omöjligt.

Texterna är fulla av misstag och minnesfel. Viktiga händelser har kommit bort. Personer som jag samarbetat nära med och uppskattat mycket har hamnat utanför. Särskilt sörjer jag alla de elever och kollegor i skolan som blivit försummade. Jag har suttit och tittat på skolfoton fulla av människor som jag minns med värme och som stått mig nära, men som jag inte för mitt liv kan komma ihåg namnet på. Ibland har jag drabbats av blackout. Jag har haft en del dokument att stödja mig på, särskilt från tiden 1975 till 2000, men det har inte varit möjligt att konsultera dem när jag haft ett par timmar på mig en torsdagsmorgon. Vissa händelser har jag placerat helt fel i tiden.

Dessutom har avsikten hela tiden varit att skriva så kortfattat som möjligt. Långvariga processer har sammanfattats på några rader.

Det blir ett par avrundande avsnitt till för att fylla luckor och rätta felaktigheter, men i huvudsak har jag nått vägs ände. Jag skulle uppskatta påpekanden, rättelser och frågor.

Signaturen Den Gamle kan jag tänka mig att använda också fortsättningsvis när den politiska eller historiska utvecklingen ger mig anledning att erinra om enstaka, länge

sedan förflutna händelser.

DEL - 65.

66 år i skolan, summering:2

De som föddes under 1930-talet präglades tidigt av genomgripande historiska omvälvningar. När jag försöker sammanfatta vad som skett de senaste 80 åren övergår jag till att berätta i tredje person för att understryka det gemensamma.

Han föddes 1933 i Uppsala. Andra världskriget var närvarande för honom ända från hösten 39. Hans familj tog emot finska barn.

Hans far var frånvarande som inkallad någonstans i Sverige julen 1941-42. Radionyheterna var alltid på. Han följde krigsrapporteringen 1944 och läste om koncentrationslägerfångarna i Dachau som befriades av amerikanska soldater. I maj 1945 när han nyss fyllt tolv slogs han med en nazi-sympatisör. I Växjö läroverk konfronterades han av en nazistisk gymnastiklärare. Sommaren 1945 läste han om bomberna i Hiroshima och Nagasaki. Han uppfattade först inte skillnaden mellan dem och kvartersbomberna som fällts över Tyskland.

Han var inackorderad i Växjö, vantrivdes i läroverket och hade BC i tyska. I Älgshult där hans familj nu bodde fanns bara en sexårig folkskola. Hans bror vägrade att gå i läroverket och läste i stället per korrespondens. Hans far engagerade sig för skolan och medverkade till att Älgshult blev en av de första kommuner som införde en nioårig enhetsskola.

Optimism

Efter kriget var han optimist. De amerikanska och ryska soldaterna hade segrat över nazisterna. Han var omedveten om den nöd som följde i krigets spår. Amerika blev hans idealland. Många såg ner på USA. I Växjö fanns en butik som kallades Amerikanska basaren. Där kostade allting 25 öre. USA beskrevs av många som ett skräpland som producerade skräpvaror. Det irriterade honom.

Det stod mycket om USA i Dagens Nyheter. Dessutom läste han amerikansk litteratur och såg amerikansk film. Han uppfattade USA som en storslagen arena där goda krafter kämpade mot onda och de goda krafterna alltid vann.

Han engagerade sig i medborgarrättsrörelsen och var övertygad om att den snart skulle segra. Hela hans världsbild var optimistisk och amerikansk.

I grunden hade han samtidigt en positiv syn på Sovjetunionen. Ryssarna hade segrat i de stora slagen i Stalingrad och Kursk. Han funderade över kommunis-

men. Jämlikhet var väl bättre än skillnader mellan människor? Hans kristna fostran hade handlat om att de rika skulle ge bort sina rikedomar till de fattiga. Om någon ber dig om något så ge honom mer än han ber om. De kristna församlingarna i Nya testamentet var kommunistiska. Varför skällde alla på kommunistpartiet?

Samtidigt avskydde han Stalin. Ungern-revolten fick honom att förstå att Stalin inte var det enda problemet i Sovjetunionen. Men han var optimist. Chrusjtjov skulle nog kunna reformera Sovjetunionen. Han läste Solzjenitsyns En dag i Ivan Denisovitjs liv.

Han avskydde Europa. De europeiska länderna hade inte kunnat stå emot nazisterna. Många hade ställt sig på Tysklands sida. Somliga var fortfarande fascistiska som Spanien.

Men förtrycka kolonier ville de göra! England förde krig mot mau-mau-rörelsen i Kenya. Frankrike försökte krossa vietnameserna, misslyckades och kastade sig sedan över algerierna. Belgien förtryckte Kongo. Dåliga soldater som européerna var skulle de snart bli besegrade av befrielse-rörelserna. Han anmälde sig som FN-soldat men blev inte antagen.

Koloniernas befrielse blev ett övergripande mål. Även USA var emot kolonialismen. Och Sovjetunionen. Det var bara de där européerna! De stödde till och med apartheid i Sydafrika. Indien hade befriats och i Kina hade kommunismen segrat.

Fortsatt optimism

Samtidigt som han blev ordinarie lärare i Axvall störtade Dag Hammarskjöld i Ndola. Han var övertygad om att det var ett imperialistiskt illdåd, men var fortfarande optimist. Kongo skulle säkert befrias.

Svensk politik ägnade han ett svagt intresse. Han hade aldrig upplevt annat än socialdemokratiska regeringar och de reformerade ju Sverige, om än långsamt. Erlander fanns som en evig landsfader. Det blev semester och pensioner och barnbidrag och grundskola.

Han studerade genomförandet av ATP under sina studier i statskunskap i Göteborg. ATP var uppenbart ett bra system, men borgarna försökte sabotera det. De plågade livet ur folkpartisten Königson när han räddade ATP genom att lägga ner sin röst i riksdagen.

Entusiasmen för USA svalnade. Det nya begreppet neoimperialism började fyllas med innehåll. Ekonomisk utslugning var effektivare än att hålla kolonier. Det hade USA ägnat sig åt i Latinamerika hela tiden. Han läste nobelpristagaren Asturias berättelser om Guatemala och hade förstått att det handlade om något som lik-

nade ett folkmord 1954. Ett folkmord i all tyshet.

DN-reportern Sven Östes reportage från USA, Latinamerika och Afrika gav honom en vidgad syn på världen. Visserligen trängdes kolonialmakterna ut, men neoimperialismen tog över. Världen blev mer komplex. Han var lärare nu och höll sig kontinuerligt så informerad som möjligt och formulerade om sina kunskaper så de blev användbara i klassrummet. Han började systematiskt studera politiska ideologier och närmade sig en marxistisk världsbild.

Sedan arbetade han som lärare i Framnäs folkhögskola i Norrbotten och hade vuxna elever. De var socialdemokrater eller kommunister, ibland samtidigt som de var kristna. Det började komma texter om en ny vänster, en demokratisk vänster som var för människans frihet och kritisk till Sovjetunionen, en antikolonialistisk vänster som utgick från marxistiska idéer. Han läste Imperialismen som kapitalismens högsta stadium av Lenin, en liten röd bok som kostade sju kronor.

Så kom Vietnamkriget. Han hade varit medveten om konflikten sedan slaget i Dien Bien Phu 1954.

DEL - 66.

66 år i skolan, summering:3

Han deltog i den stora Vietnam-debatten 1965, var i Stockholm under Russelltribunalen om USA:s krigsförbrytelser 1966, chockerades av polisattacken mot Vietnamdemonstranter 1967, gladdes åt Palmes medverkan i demonstrationen i februari 1968, entusiasmerades av FNL:s Tet-offensiv och kom på kant med skolledningen i Framnäs.

Morden på Martin Luther King och Robert Kennedy, den militanta amerikanska fredsrörelsen, kravallerna och valet av Richard Nixon till president fick honom att hoppas på en revolution i USA. Han läste Malcolm X, Stokely Carmichael, Noam Chomsky och Norman Mailer.

Chansen att flytta till Lund kom när betyg i kulturgeografi krävdes för samhällslärare. Han flyttade till Ulrikedal i Lund, blev medlem i FNL-gruppen, läste kulturgeografi och ekonomisk historia, skrev en omfattande uppsats om "Sveriges ekonomiska relationer med USA och den svenska Vietnampolitiken 1965 till 1970" och utbildade sig ett år på lärarhögskolan i Malmö.

Det betydde att han började om och kom att ansluta sig till en generation som var tio år yngre än han själv.

FNL-grupperna var en enhetsfront, han

studerade Dimitrovs bok Enhetsfrontens och folkfrontens problem, tryckt i DDR 1970, och undvek att engagera sig partipolitiskt. I Lunds FNL-grupp fanns maoister, trotskister, kfml-are och vpk-are och han umgicks och diskuterade med personer som var anslutna till alla dessa partigrupper och sekter.

Socialdemokrater och kpml(r)-are försökte bilda egna Vietnamorganisationer. Lunds FNL-grupp var en studentrörelse och hade lokal högst uppe i AF-borgen.

Lilla Teatern var politisk och spelade agitationspjäser som Flotten och Joakim von Anka. Aten var det stora åsiktstorget och ständigt fyllt av diskuterande studenter.

Han läste Jan Myrdal, attraherades en tid av maoismen som ett alternativ till den förtryckande moskvakommunismen, men reagerade skarpt när Kina och Nixons USA öppnade diplomatiska förbindelser. Kina svek Vietnam och stödde de röda khmererna.

Han debatterade i Heleneholmsskolans aula med argument från Pentagonrapporten.

Sara Lidman agiterade i Ungdomens hus i Malmö mot USA:s julbombningar av Hanoi 1972.

Olof Palme jämförde dem i ett radiotal med nazisternas krigsförbrytelser. USA bröt de diplomatiska förbindelserna med Sverige.

IB, den socialdemokratiska spionorganisationen, avslöjades våren 1973. Socialdemokrater registrerade kommunister och vänstersocialister. FNL-grupper infilterades och namn utlämnades till CIA. Olof Palme förnekade och ljög. Han var djupt besviken och tappade det förtroende han haft för socialdemokraterna.

General Pinochet genomförde med stöd av USA en militärkupp i Chile. President Allende mördades. Politiska fångar fördes till stadion i Santiago, torterades och mördades. Snart strömmade välutbildade och radikala chilenska flyktingar till Lund.

Watergate-affären dominerade USA och därmed världen. President Nixon tvingades avgå 1974.

DFFG:s ledning ville, inspirerad av Jan Myrdal, följa den kinesiska politiken att stödja de röda khmererna på Vietnams bekostnad. Sara Lidman tog upp striden mot maoisterna. Han stödde henne i en kritisk artikel i Aftonbladet sommaren 1974. Han kontaktades av Vietnams ambassad och fick uppdraget att förmedla den vietnamesiska nyhetsbyråns telegram om striderna i Vietnam till FNL-gruppernas aktivister. I Lunds FNL-grupp blev stämningen hård, men majoriteten kom till slut att stödja

Sara Lidmans linje. 1975 befriades Vietnam. I Saigon utspelades kaotiska scener när amerikanerna och deras anhängare flydde.

Strax därefter höll FNL-grupperna en kongress. Han var delegat för Lunds FNL-grupp. Majoriteten av delegaterna var maoister. Vietnams ambassadör var inbjuden. I sitt tal kritiserade han ledningens ställningstaganden. Stämningen blev pinsam.

Han blev överraskande invald i den nya styrelsen som enda representant för Sara Lidmans linje. Styrelsens uppdrag var att lägga ner FNL-grupperna och bilda en ny solidaritetsorganisation till stöd för Pol Pots röda khmerer. FNL-grupperna upplöstes. Tillsammans med Beppo Persson tog han initiativ till en ny organisation, Solidaritet med Vietnam.

Under Vietnamkrigets decennium hade han undvikit att ansluta sig till något politiskt parti, men nu var det nödvändigt. Socialdemokratin var omöjlig efter IB-affären. SKP hade han bekämpat sedan 1972. Återstod VPK. Hösten 1976 gick han in i partiet, framför allt för att fortsätta solidaritetsarbetet för Vietnam. Han deltog i valkampanjen i Lund. Jörn Svensson var ledande VPK-politiker i Skåne. I valet 1976 förlorade socialdemokraterna makten för första gången sedan 1932.

DEL - 67.

66 år i skolan, summering:4

Han var inte ensam om att ansluta sig till VPK efter Vietnams seger över USA. Medlemsantalet i Lunds lokalförening ökade drastiskt. Som många andra måste han nu markera mot partiets demokratiska brister och beroendet av Sovjetunionen.

Han gick med i Lunds Antiimperialistiska utskott som riktade sig både mot amerikansk och rysk imperialism och sammanträdde varje vecka. Vid kongressen 1977 krävde Lund att partiet skulle anta det demokratiska manifest som Jörn Svensson tagit initiativet till.

Kongressen blev ett groteskt exempel på just det som det demokratiska manifestet riktade sig mot: en stor sovjetisk delegation tronade i Folkets hus i Stockholm och debatten om manifestet förvisades till en middagspaus. Försöken att blidka Sovjetunionen misslyckades. APK, Arbetarpartiet kommunisterna, bildades med sovjetiskt stöd.

I Lund ökade fokuseringen på demokrati. Som många andra påverkades han av den italienske ideologen Antonio Gramsci och studerade Peter Weiss Motståndets estetik. Han stödde Dubceks och andra tjeckoslovakerna manifest Charta 77.

Antiimperialistiska utskottet sammanträdde regelbundet och bjöd in organisationer från Chile, Argentina, Uruguay, Nicaragua och Iran, diktaturerna i Grekland och Spanien och Södra Afrikagrupperna och Palestinagruppen. Utskottet medverkade till deras olika manifestationer.

Polen och den framväxande fackföröreningsrörelsen Solidaritet intresserade honom. Han såg Andrzej Waidas filmer Marmormannen och Järnmannen. När den relativa demokratin i Polen krossades avbröt Lund symboliskt förbindelserna med Sovjetunionens kommunistiska parti och dess satellitpartier, inklusive det polska.

På Lunds universitet fanns många iranska studenter som stödde den växande oppositionen mot schahen som tvingades lämna landet i början av året och överraskande efterträddes av den religiöse ledaren Khomeini. Den amerikanska ambassaden i Iran ockuperades vilket ledde till att den sittande amerikanske presidenten Jimmy Carter förlorade valet och efterträddes av den nyliberale Ronald Reagan.

1979 inträffade kärnkraftsolyckan i Harrisburg och kärnkraftfrågan kom att dominera partiets och Sveriges politik de närmaste åren. Ett nytt progressivt parti bildades: Miljöpartiet. Rörelsen mot kärnkraft fick stor folklig anslutning och flera marscher mot Barsebäck genomfördes. Genom att inför kärnkraftomröstningen bilda linje två lyckades socialdemokraterna splittra majoriteten för Nej-linjen.

Presidenten Reagan startade krig mot Iran genom sitt ombud Saddam Hussein. Kriget, som var mycket blodigt, varade i åtta år. Olof Palme utsågs till FN-medlare.

Reagan inledde den kapprustning med Sovjetunionen som så småningom knäckte dess ekonomi. Kärnvapen placerades ut i Nato-länderna. Fredsrörelsen blev ett viktigt centrum för kampen mot kärnvapen. Han deltog i en fredskongress i Paris.

En kärnvapenbestyckad rysk ubåt körde på grund i Karlskrona vilket blev utgångspunkt för en mångårig moderat ubåtskamp mot verkliga och inbillade ubåtar som så småningom kom att göra Carl Bildt till partiledare.

Han välkomnade den nye ryske presidenten Gorbatsjov och försöket till en ny sovjetisk politik definierad av begreppen glasnost, öppenhet, och perestrojka, förnyelse.

Palestiniernas befrielsekamp som inledes sedan Israel ockuperat Palestina under sexdagarskriget var därefter ständigt en viktig fråga för Internationella utskottet. Solidariteten med palestinierna växte

oavbrutet under 1980-talet. Som ett led i fredsanssträngningarna bjöd Olof Palme in ledaren Yasser Arafat till Sverige. Det väckte ett extremistiskt motstånd från höger som bland annat tog sig uttryck i att Olof Palme, då statsminister, blev utbad i Storkyrkan i Stockholm. Det oresonliga Palmehatet ledde till mordet i februari 1986.

Han hade följt Eritreas befrielsekamp mot Etiopien sedan mitten av 1962 då Eritrea annekterades av kejsar Haile Selassie. 1977 mördades kejsaren av Mengistu, en militär som utropade en kommunistisk republik och genomförde en blodig utrensning, den så kallade röda terrorn.

Kriget mot den eritreanska befrielseörelsen intensifierades med militärt stöd från Sovjetunionen. Han bildade en Eritreakommitté i Lund och skrev några artiklar om Eritrea i Ny Dag.

Eritreafrågan var kontroversiell i VPK eftersom partiet till en början stödde Mengistu. Partiledningen bekostade 1981 hans resa till Khartoum där han kontaktade ledningen för den eritreanska befrielseörelsen ELF och företrädare för den konkurrerande rörelsen EPLF. Tillsammans med Philip Gottlieb grundade han EGIS, Eritreagrupperna i Sverige, och blev utgivare för Eritreanytt från år 1986. Som delegat besökte han följande år EPLF:s viktiga andra kongress och framförde bland annat en hälsning från Sveriges nye statsminister Ingvar Carlsson.

DEL - 68.

66 år i skolan, summering:5

1979 invaderade Sovjetunionen Afghanistan, formellt för att stödja en kommunistisk regering, reellt för att öka det sovjetiska inflytande i regionen. USA, Storbritannien, Kina och Saudiarabien (Al Qaida, Usama bin Ladin) stödde kampen mot den sovjetiska invasionen. Den svenska Afghanistankommittén bildades.

1989 drog Gorbatsjov tillbaka de sovjetiska styrkorna. För sent. Kapprustningen med USA och nederlaget i Afghanistan hade uttömt Sovjetunionens krafter. Berlinmuren föll. Öststaterna blev självständiga. Den revolutionerande omvandlingen skedde under jubel, nästan utan blodsutgjutelse.

På våren reste han till Budapest i en buss som hyrts för MFF-funktionärer. Han for genom DDR. Alla gränser var öppna. Vaktornen stod tomma. Taggtrådsstängslen hängde meningslösa. Det var i Ungern som järnridån öppnats för strömmen av flyktingar.

Sovjetunionens inflytande över VPK

upphörde. VPK blev V. Alla var inte överens. Somliga hade föreställt sig att kommunismen äntligen skulle förverkligas som en demokratisk rörelse när det sovjetiska förtrycket upphörde. Gorbatsjov störtades och Jeltsin tog över. Sovjetunionen upplöstes.

I Sverige kom socialdemokratin tillbaka som dominerande politisk kraft med Ingvar Carlsson och Göran Persson. Mellanspelet med Bildt slutade i den ekonomiska kraschen med 500 procents ränta. Vänsterpartiet växte under Gudrun Schymans ledning.

Han hamnade i kommunalpolitiken genom att motvilligt åta sig att representera partiet i Lunds skolnämnd. Han efterträdde Rolf Nilsson som valts in i riksdagen. Rolf lugnade honom: "I skolstyrelsen händer ingenting. Alla är överens." Och det stämde till en början.

Men efter något år omorganiserades skolsystemet och han övergick till den nya utbildningsnämnden som hade hand om Lunds fyra gymnasieskolor. Friskole-reformen och kommunaliseringen genomfördes. Svensk skola skulle komma att förändras i grunden. Men den första tiden märktes ingen större skillnad.

Eritrea tog det mesta av hans tid och gav ett perspektiv på världshändelserna. 1989 dödades hans vän Lars Bondestam av en landmina vid gränsövergången till Sudan. Striderna mellan EPLF och den etiopiska ockupationsarmén intensifierades. När det sovjetiska stödet till Etiopiens Mengistu-regim upphörde blev utvecklingen snabb. EPLF befriade Asmara i maj 1991. Tigrays befrielsefront TPLF tog makten i Addis Abeba och Mengistu flydde med statskassan.

I september reste han tillsammans med 133 eritreaner och journalisterna Donald Boström och Karin Bojs till Asmara i ett chartrat plan för att fira befrielsen. Det var en upplevelse av odelad lycka.

En folkomröstning om att göra Eritrea till en oberoende stat genomfördes 1993. Han fick uppdraget som valövervakare i hamnstaden Massawa. Donald Boström följde med. Stora delar av staden låg i ruiner efter etiopiska bombningar. Någon vecka senare genomfördes folkomröstningen i Lund. Kort tid därefter hissades Eritreas flagga utanför FN-byggnaden i New York.

Det hade aldrig tidigare varit möjligt att besöka Eritreas städer, men nu fick han möjlighet att göra en rundresa. Behoven var stora och som företrädare för Eritreagrupperna i Sverige åtog han sig att verka för stöd till de eritreanska skolorna.

De närmaste åren deltog han i en mängd solidaritetsmöten på olika orter i Sverige och internationella möten i Köpenhamn, Oslo, London och Bologna. Det ledde så småningom till att de svenska skolornas Operation Dagsverke kom att ägnas åt Eritreas skolor. 5 miljoner samlades in och staten bidrog med lika mycket. Eritreagrupperna fick det tunga ansvaret att tillsammans med den nya eritreanska administrationen fördela pengarna på skolbyggen och andra utbildningsinsatser. Elsa Grip i Lund ledde under många år detta arbete.

Han hade övertagit ordförandeskapet för Eritreagrupperna efter Philip Gottlieb och gjorde regelbundna besök på Eritreas ambassad i Stockholm. Adhanom som var ambassadör var en lågmäld, klok man och blev senare en av de femton ledande eritreanska politiker som krävde att konstitutionen skulle antas och val genomföras.

Tillsammans med Donald Boström och ambassadör Adhanom grundade han 1997 ett bredare Svensk-eritreanskt vänskapsförbund för det långsiktiga samarbetet mellan länderna. Målet var bland annat att skapa svensk-eritreanska kulturinstitutioner i Stockholm och Asmara. Det fanns mycket att bygga på: den svenska kyrkan i Asmara, mer än 10 000 eritreanska flyktingar i Sverige och den nu ganska breda svenska solidaritetsrörelsen. Kulturgrupper från Eritrea framträdde i Stockholm och på andra håll.

Arbetet i Lund inriktades på att göra Asmara till Lunds vänort. Adhanom besökte staden och förhandlade med Tetrapak om en eventuell etablering. Eritreas flagga vajade över förpackningsfabriken. Tillsammans med Elsa Grip och fullmäktiges ordförande Larry Andow reste han till Asmara. Där förhandlade de med utbildningsministern och stadsledningen om vänortsförhållandet och skolbiståndet.

En förutsättning för den nu ganska tidsödande verksamheten var att han pensionerades 1997.

Katastrofen drabbade Eritrea när han befann sig på ett möte i en skola med Örebros Eritreagrupp. Det var en vacker dag i början av juni 1998. Plötsligt kom två unga eritreaner inrusande.

”Dom bombar Asmara! Etiopien bombar flygfältet!”

Alla rusade till tv-apparaten i lärarrummet. Kriget hade börjat. När han reste vidare till Göteborg hade han långt ifrån fattat katastrofens vidd.

DEL - 69. 66 år i skolan, summering:6

Utvecklingen under 1990-talets första år fyllde honom med förhoppningar, framför allt på grund av att Eritrea blivit självständigt och Etiopien befriats från Mengistu-regimen. I Sydafrika hade apartheidsystemet brutit samman. Frigörelsen och demokratiseringen tycktes ha möjlighet att sprida sig till Kongo och andra delar av Afrika.

Israels president Yitzhak Rabin och palestiniernas Arafat undertecknade Dayton-överenskommelsen efter förhandlingar ledda av den nye presidenten i USA Bill Clinton. Kanske kunde det leda till en rättvis fred. I stället blev Rabin mördad på ett fredsmöte och de som sympatiserade med mördaren tog över makten i Israel.

Europa hade efter järnridåns fall inträtt i en ny historisk epok med helt nya möjligheter. Vaclav Havel blev president i Tjeckoslovakien och Lech Walesa i Polen. EU bildades och utvidgades. Efter en folkomröstning anslöt sig Sverige och lite senare flera forna öststater.

V Lund var vitalt och framgångsrikt. Konflikten i demokratifrågan var historia. Arbetet i Utbildningsnämnden gav honom nya perspektiv på Lund. Internationella utskottet fick representera hela distriktet. Han sändes som delegat till ett fredsmöte i staden Schwerin i Mecklenburg.

Högerextremismen i Skåne gjorde sig märkbar, framför allt efter den ökade invandringen av flyktingar från det forna Jugoslavien. Först var det Svin-Olle i Tomelilla. Sedan kom Ian och Bert, visserligen stockholmare men med anhängare i Skåne. De som skulle komma att grunda Sverigedemokraterna brukade demonstrera den 30 november. Men han oroade sig inte. Det där var väl bara en spöklik reminiscens från 1930-talet.

Men det fanns verkliga hot. Demokrati-rörelsen i Kina hade krossats på Himmelska fridens torg. Israel anföll Libanon och massakrerade palestinier i flyktinglägren Sabra och Shatila, visserligen genom ombud. Saddam Hussein invaderade Kuwait. Bush den äldre samlade en stor allians och besegrade lätt den irakiska armé som fått sina vapen av Reagan. De hårda sanktioner som infördes mot Irak drabbade främst civilbefolkningen.

Ryssland hamnade i politiskt och ekonomiskt kaos. Höga sovjetiska tjänstemän utnyttjade läget till att roffa åt sig ofantliga rikedomar. De blev anonyma makthavare utan ansvar. Ett blodigt krig fördes mot utbrytarna i Tjetjenien. Den extrema nyliberala politiken ledde till massvält.

Medellivslängden bland ryska män sjönk drastiskt. I de östeuropeiska länderna övertogs makten av konservativa, nationalistiska politiker. I Frankrike hade Front National framgångar.

Det enda positiva var freden mellan IRA och protestanterna som äntligen slöts i Nordirland 1998 efter mångåriga förhandlingar. IRA:s Gerry Adams var den som främst bidrog till freden.

Upplösningen av Jugoslavien ledde till inbördeskrig. Serberna begick folkmord på bosnier i Srebrenica, den värsta massakern efter andra världskriget. Sarajevo utsattes för mångårig belägring och civila marknader beskötts. Nato bombade omgivningarna. President Radovan Karadzic anklagades för krigsförbrytelser.

Tillbaka till Eritrea. Kriget som inletts 1998 pågick i två år. Donald Boström rapporterade från fronten. Eritreas utrikesminister besökte Stockholm 1999 för att be den svenska regeringen om stöd. Han talade vid två stora opinionsmöten som samlade tusentals eritreaner. Gränskriget kostade Eritrea otaliga människoliv, fler än under befrielsekriget. 2000 slöts vapenstillestånd och fredsförhandlingar inleddes. Medlarna avsåg att förmå parterna att acceptera den forna gränsen mellan länderna. Han försökte samla svenskt stöd för fredsuppgörelsen men opinionen i Sverige var inte längre intresserad. Etiopien sa nej, och en osäker vapenvila förrevigades, ungefär som den mellan Nord- och Sydkorea.

Det fanns en eritreansk demokratisk konstitution. Han hade översatt den till svenska och tryckt den i tusen exemplar. I mars 2001 krävde femton ledande eritreaner i ett öppet brev att konstitutionen skulle genomföras efter en folkomröstning. En undertecknare var Eritreas utrikesminister som han träffat i Stockholm. En annan var hans vän ambassadör Adhanom.

Den 9 september 2001 förstörde Al Qaida World Trade Center i New York. Han såg den andra attacken i nutid. Han visste att detta skulle förändra allt. Men han kunde inte förknippa det med Eritrea. Från president Bush utgick ett påbud: den som inte är med oss är mot oss. Eritreas president Afeworki tog chansen. Han grep upphovsmännen till de femtons brev, inklusive utrikesministern som snart avled av diabetes. Han arresterade de eritreanska journalister som hade skrivit om brevet, inklusive Dawit Isaac. Han meddelade president Bush att han stod bakom honom. Det gjorde också Göran Persson. Så invaderade världen Afghanistan. Sedan dess är freden förlorad.

DEL - 70.

66 år i skolan, summering:7

Redan före den 9 september hade valet av George Bush till president visat sig katastrofalt. När han i maj besökte Göteborg i samband med ett EU-möte utbröt kravaller som var de svåraste i svensk historia sedan Ådalen. Polisen sköt skarpt på demonstranter. Destruktiva vänsterextremister vandaliserade Avenyn i Göteborg och slog på det sättet sönder den begynnande vänstervåg som samlats i Attac-rörelsens krav på en Tobinskatt på kapitaltransaktioner.

När tvillingtornen rasade i september ställde hela det politiska etablissemanget i Sverige liksom rader av diktaturer i Asien och Afrika oreserverat upp för president Bush och anslöt sig till det krig i Afghanistan som alltjämt pågår.

2002 började förberedelserna för den invasion i Irak som i mars 2003 störtade hela Mellanöstern i det kaos av konflikter som alltjämt raserar stater och städer och orsakar den flyktingkatastrof som har gjort extremhögern till ett hot i USA och Europas länder.

I februari 2003 demonstrerade fler människor i Europa och Amerika mot det annalkande kriget än någon gång sedan Vietnam-kriget. Bush och Blair struntade i opinionen och ljög dem upp i ansiktet. Invasionen orsakade ett helvete i Irak och hela världen de närmaste decennierna. De mänskliga rättigheterna avskaffades genom en enkel terrorstämpling av fienden. Tortyr blev accepterat. I Guantanamo inrättade Bush sitt eget koncentrationsläger. Så framkallade han IS.

Miljökampen ändrade karaktär. Dittills hade den handlat om DDT, havererade kärnkraftverk, ozonskiktet och annat som kunde åtgärdas om man tog itu med missförhållandena.

Nu handlade den om klimatet och tipping points och självförstärkande störningar i världssystemet. Metangas och sjunkande hus i Sibirien. Smältande polarisar och glaciärer. Stigande havsvatten.

Miljömötet i Köpenhamn bekräftade misstanken att det nyliberala politiska systemet utgör det största hotet mot planeten. Dess konsekvenser blev uppenbara när miljardären Donald Trump valdes till USA:s president och bröt med Paris-avtalet för att kunna fortsätta med den lukrativa olje- och kolproduktionen.

Krig stimulerar vapenindustrin och höjer oljepriserna. Många tjänade på Irak-invasionen. Men krig är kostsamt också.

Finanskraschen på Wall Street inträffade

ungefär samtidigt som Barak Obama blev president. Skattebetalarna tvingades rädda de sönderspekulerade bankerna eftersom de blivit beroende av dem. Finanskrisen ökade kapitalkoncentrationen så att nu en handfull miljardärer förfogar över mer kapital än resten av mänskligheten.

Obama kom till makten genom löften om reformer men förhindrades att genomföra de flesta. Kriget – krigen – i Mellanöstern fortsatte. Guantanamo bestod. Tekniska framsteg gjorde det möjligt att eliminera motståndare med hjälp av drönare. Israel genomförde två terrorkrig mot palestinierna i Gaza

Den arabiska våren väckte förhoppningar. Den spreds som en löpeld genom Tunisien, Egypten och Syrien men visade sig vara ett ytligt fenomen baserat på övertron på den nya it-tekniken. Det gick inte att göra revolution genom att lajka den med ett knapptryck. Tyrannerna och terroristerna behärskade tekniken bättre än demokratirörelserna.

I Egypten blev general Sisi diktator. IS utropade kalifatet och erövrade ett stort territorium i Irak och Syrien. IS lyckades sprida sina filmer över hela världen. Alla har någon gång sett halshuggningarna och de svarta flaggorna.

Flyktingströmmen och terrorismen födde en nationalism lika giftig och farlig som på 1930-talet. I Frankrike, Tyskland, Storbritannien och de nordiska länderna. I Polen, Ungern och flera andra östeuropeiska länder vann den regeringsmakten.

Han såg allt detta. Tidigare hade han alltid varit övertygad om kraften i demokratin. Kampen mot kolonialism och imperialism på 60- och 70-talet hade varit framgångsrik, likaså kampen för demokrati i Sovjetunionen och Östeuropa. Opinionen mot kärnkraft hade segrat till slut. Uppslutningen kring miljörelsen hade breddats. Det goda hade segrat.

Sedan hade allt urartat. Varför är den gode dum? Varför är den onde klok? Varför är allt en trasa? Ungefär så hade Almqvist formulerat det.

Sista gången han kände en sorts hoppfull övertygelse var i samband med de globala protesterna mot det hotande Irak-kriget våren 2003. Han hade tillsammans med Ulf Nymark tagit initiativ till demonstrationen i Lund.

Nu gällde det inte längre att vinna. Det gällde att göra motstånd. Motstånd mot krigen. Motstånd mot nationalismen. Motstånd mot rasismen. Motstånd mot den orimliga fördelningen av kapital. Motståndet mot den pågående och allt snabbare förstörelsen av existensen på

jorden var kanske till slut den uppgift som kunde samla mänskligheten.

DEL - 71.

66 år i skolan, summering:8 Klostergården och antropocen

Att Sankt Lars privatiserades 1990 var katastrofalt. Realia som köpt den stora parken hävdade privatiseringen genom att försöka hålla besökande borta. Gamla patienter brukade samlas för midsommarfirande. De var inte välkomna. Valborgsmässofirandet försvårades också. Hela parken och området söder om Höje å förföll snabbt, särskilt festområdet med den stora paviljongen som efter något årtionde revs. Samtidigt utformade Realia planer på att exploatera Sankt Lars, bland annat genom att bygga ett stort hotell.

Han såg utvecklingen på nära håll eftersom han fortsatte att ha studiecirkel i den byggnad som kallas "kyrkan" under de år då patienterna flyttades ut för att vårdas i andra lokaler inne i Lund.

Hans intresse för stadsplanering hade väckts under den tid han studerade kulturgeografi. Klostergården är ett av de intressantaste områdena i Lund. Han satte sig in i de tankar som varit vägledande när Klostergården byggdes. Han blev sekreterare i Klostergårdens byalag och samverkade med dess ordförande Göte Bergström i försvaret av Sankt Lars-parken.

Bup, barn och ungdomspsykiatrien, hade sina byggnader i en stor inhägnad trädgård med många fruktträd och asfalterade gångar väster den egentliga parken. Anläggningen stod tom några år, trädgården förvildades och till slut revs husen. Ett bostadsområde skulle byggas på Källby ängar. Det var ett öppet landskap mellan Klostergården och Höje å med trädgångar, pilevallar och gångstigar. Det var viktigt att naturvärdena bevarades. Planerna innebar en alldeles för stor exploatering.

Byalaget agerade för att kommunfullmäktige skulle begränsa utbyggnaden. Det var en omfattande kampanj som fick brett stöd men fullmäktige beslöt 2006 med knapp majoritet att genomföra utbyggnaden. Resultatet blev den lilla stad med tegelbyggnader i engelsk stil som nu är färdig.

Det hade funnits förslag att Asylens kaserliknande byggnader skulle rivras men i stället renoverades de och hyrdes ut till olika företag. HSB byggde bostäder i ett stort koloniområde vid de gamla tjänstebostäderna söder om Höje å.

Byggnaderna på lundaside norr om än

hyrdes ut till friskolor. Under dagtid vistades hundratals anställda i företagen söder om ån och tusentals elever och lärare på lundasidan, men om natten var Sankt Lars folktomt. Morgnar och kvällar var trafiken kaotisk. Nya byggnader uppfördes och stora områden asfalterades för att rymma bilparkeringar.

Det ökade antalet hårdgjorda ytor i Sankt Lars och på Källby ängar tillsammans med Lunds starka tillväxt ledde till att Höje å snabbt svämmade över varje gång det blev ett kraftigt regn. Dagvattnet från Lund försade ner i kulvertarna och från de nybyggda husen och parkeringsområdena vid Sankt Lars. I en aktuell broschyr från Lunds kommun står det att "promenadvägen längs ån är knappt framkomlig efter stora regn". Han blev ledamot i Höje ås vattenråd.

När Arenastaden planerades norr om Klostergården var Klostergårdens byalag en part i diskussionerna. Byalaget hade egentligen ingen anledning att motsätta sig Arenastaden, eftersom dess huvuddel skulle ligga på den stora parkeringsplatsen vid Lunds BK:s fotbollsplan. Idén om ett "skidbackehus" i form av en enda huslänga från ett krön på arton våningar var fascinerande. Men Byalaget var framför allt engagerat för det gröna stråket, promenadvägen längs med järnvägen ner till Höje å, som hade uttunnats redan i samband med att Arenan och Ishallen hade byggts. Han hade föreslagit en djurpassage på en smal bro genom det ganska vildvuxna koloniområdet norr om Södra ringen fram till stadsparken.

Byalaget konsulterades också när "Mötesplats Klostergården" projekterades. Den tog många år. Mötesplatsen, och särskilt biblioteket, innebar en stor förbättring i Klostergården. Däremot blev träffpunkten för seniorer bortglömd, trots att den varit central i debatten eftersom den tidigare träffpunkten lagts ner av Folkpartiet tidigare. Seniorernas intressen underordnades ungdomarnas.

Den snabba tillväxten runt Klostergården och kampen för den gröna miljön sammanföll med klimatkrisen och det ökande hotet mot "världssystemet". Samtidigt som krigen förhärjade Mellanösterns länder höll den allt snabbare tillväxt som var det ekonomiska målet för mänskligheten på att inte bara uttömma jordens resurser utan också påverka balansen mellan naturkrafterna. Man började tala om "antropocen", människans epok, som höll på att förändra förutsättningarna för liv. Han blev alltmer engagerad. Han bodde ju på

en av de platser som allra mest höll på att förändras.

Förändringstakten accelererade när utbyggnaden av järnvägen med två nya spår aktualiserades. Själva utbyggnaden var positiv eftersom den skulle minska satsningen på bilar och bilvägar. En station vid Klostergården skulle öka kollektivtrafiken i stället för bilismen. Men snart stod det klart att stationen skulle bli centrum för en helt ny stadsdel, Källbystaden, som skulle omfatta Klostergården, södra företagsområdet och det stora området runt reningsverket.

Alltifrån privatiseringen av Sankt Lars 1990 hade vandringar varit ett inslag i Byalagets verksamhet. Det gällde att visa vad som hotades. Nu var de viktigare än någonsin. I samarbete med Staffanstorp föreföll Lund nämligen planera att Källbystaden skulle utvidgas till att också omfatta åkermarken kring Flackarp.

DEL - 72.
66 år i skolan, summering:9
Skolan

Växjö högre allmänna läroverk var 1944 en skola för överklass och stadsbor, inte för arbetar- och bondbarn. Det var också en pojkskola. I realskolan fick man örfilar och blev luggad. Bland lärarna fanns uttalade nazister. Läroverket förändrades visserligen efter freden 1945, men han vantrivdes intensivt i åtta år. Till vantrivseln bidrog den isolering i inackorderingsrum sex dygn i veckan som var ett av villkoren för läroverkets landsortselever.

1954 började han läsa i Lund. Stadens lilla universitet återspeglade läroverket i Växjö. Där utbildades samma slags adjunkter. Han lämnade Lund och började studera samhällsvetenskap i Göteborg där andan var en annan än i frackarnas och studentmössornas Lund.

Under 1960-talet var han folkhögskolelärare. Somliga elever var i samma ålder som han själv. De första åren fanns flera som bara hade sex eller sju års folkskoleutbildning eftersom de avslutat sin skolgång innan grundskolan genomförts. Han tillämpade den pedagogik som han vant sig vid på seminarierna vid Göteborgs högskola.

När han återvände till Lund 1969 hade det konservativa lilla universitetet vuxit sig jämlikt, stort och vitalt, tack vare grundskolan. Efter ett års studier i kulturgeografi och ekonomisk historia sökte han sig till lärarhögskolan i Malmö. Han kom i kontakt med många av de entusiastiska pionjärer som kämpat för en demokratisk skola i årtionden. Därefter blev han

anställd på Heleneholmsskolan som var försöks- och demonstrationsskola för lärarhögskolan. Under de följande 25 åren samarbetade han med lärarkandidater och förde en kontinuerlig diskussion om elever, inläring, skolorganisation och skolpolitik.

Ett bakslag inträffade i mitten av 1980-talet när man beslöt att lärare inte fick vara behöriga för både grundskolans högstadium och gymnasiet. Heleneholmsskolan förlorade sin grundskoledel och därmed möjligheten att följa eleverna från årskurs sju till studenten. Flera lärare tvingades bort till andra skolor. Han undervisade de sista tio åren mest på gymnasietets estet-klasser. De gjorde resor till Ivösjön, Själland, Köpenhamn, Öland, Stockholm och London. Det innebar en återknytning till tiden på folkhögskolan i Framnäs där han haft mycket undervisning i musik-klasserna.

I början av 1990-talet hamnade han i Lunds nya utbildningsnämnd som representant för V. Till att börja med var han relativt oengagerad och drev därför bara enkla frågor som fria skolluncher för gymnasieeleverna. 1990-talet var ett decennium av åtstramningar så han fick inte gehör.

Kommunaliseringen av skolan förkastade han helt. Hur skulle okunniga kommunpolitiker i små fattiga kommuner kunna upprätthålla grundskolans kvalitet?

Samtidigt ersatte ett nytt diffust betygssystem - MVG, VG, G och IG - den femgradiga skala som tillämpats sedan grundskolan infördes. För första gången underkände skolan ett stort antal elever. Ett nytt program skapades, IG-programmet för de Icke Godkända.

När friskolelagstiftningen kom var han däremot först positiv. Hans gamla hemort Älghult hade drabbats av avfolkning och skolan skulle läggas ner, men kunde tack vare den nya lagen fortsätta med hjälp av frivilliga krafter.

S och V i Lund hade åren kring millennieskiftet en gemensam politik för gymnasieskolan. Det fria valet skulle tillgodoses genom att de fyra kommunala gymnasieskolorna erbjöd samtliga teoretiska och praktiska program. Vilken skola en elev skulle gå i bestämdes enligt närhetsprincipen. När de borgerliga partierna avskaffade närhetsprincipen drabbades Vipeholm, det gymnasium som låg längst från centrum. Så småningom förlorade Vipeholm det elevunderlag som var förutsättning för integration genom fritt val mellan teoretiska och praktiska program. Yrkeseleverna tvingades till Vipeholm. Därmed hade Lunds gymnasieskolor bör-

jat segregeras. Samtidigt växte friskolorna upp som svampar. De borgerliga partierna röstade ja till varje friskola medan vänsterpartierna valde bort många. Besluten fattades i Stockholm.

Sådant var läget när han till sin överraskning blev ordförande i utbildningsnämnden 2002. Vid vårterminens slut 2003 strejkade den LO-anslutna skolpersonalen. Han beslöt att stänga gymnasierna trots de problem det innebar dagarna före terminsslutet. Han reste runt och förhandlade med strejkvakterna. Strejken avslutades efter ett par dagar.

Skolpengen som förvandlade varje elev till en summa pengar infördes under följande mandatperiod. Eftersom elever kunde byta skola mitt i terminen blev somliga skolor plötsligt underfinansierade. Andra fick större resurser än de behövde.

När han 2006 lämnade utbildningsnämnden var svensk skola fortfarande en av de bästa i världen. Lund var bäst i Sverige. Skolpengen och skolvalet ledde till att skolan hamnade på marknaden i stället för i demokratin. Skolkoncernerna gjorde vinster på elevernas bekostnad, skolorna segregeras och inom några år befann

sig svensk skola på bottennivå bland OECD-länderna. Segregationen i nyliberalismens svenska skola var tillbaka på det dubbla skolsystemets 1950-talsnivå och klyftorna fortsatte att växa.

Ansträngningarna att skapa en bra, jämlik svensk skola måste än en gång inledas. Det är en uppgift för framtidens lärare, elever, skolledare, politiker och föräldrar. Att avskaffa aktiebolagens vinster på elevernas bekostnad är det nödvändiga första steget.

Slut

Den Gamle eller som han heter i vanliga fall, **Gunnar Stensson**, är känd och känner många från massor av olika sammanhang.

Personligen lärde jag känna honom i den antiimperialistiska kampen först utanför och sedan inom VPK. Hans kamp var där rakryggad och enkel. Solidariteten kom i första rummet och sen var det liksom slut på rum. Den tidens i efterhand märkliga inslag som "supermaktsteorin" och motsättningen mellan maoister och "traditionella kommunister" lät han sig aldrig förledas av.

Bilden kommer från något arrangemang där FNL-gruppen i Lunds sångkör framträdde. Själv står han i centrum fast i bakgrunden, delvis dold av en fana. En placering med passande symbolik. På banderollen står det "USA måste underteckna fredsavtalet omedelbart". En till synes evigt aktuell förhoppning.

Artkelserien 66 år i skolan är ett fascinerande tidsdokument som gett massor av delvis bortglömda minnen nytt liv för mig. Hoppas det gjort så för många fler.

Tack Gunnar!

Göran Persson, VB-redaktör